

Journalistikk ved et krigsutbrudd

En kritisk diskursanalyse av norsk nyhetsdekning av Russlands invasjon av Ukraina
gjennom et fredsjournalistikkperspektiv



Maren Rønning Fjærli

Masteroppgave i medievitenskap

Universitetet i Oslo

Institutt for medier og kommunikasjon

10.05.2023

«The first victim in a war is not truth. That is only the second victim. The first victim is, of course, peace» (Galtung, 2002, s.260).

Sammendrag

Hvordan forholder nyhetsmediene seg til dekning av kriger og konflikter, og hvordan bør de rapportere konflikter og fra krigsrammede områder? Slike spørsmål aktualiseres i forbindelse med Russlands invasjon av Ukraina i slutten av februar 2022. Formålet med denne masteravhandlingen er å belyse hvordan invasjonen av Ukraina ble fremstilt i norske nyhetsmedier. Oppgaven tar utgangspunkt i teorien om fredsjournalistikk, først utarbeidet av Johan Galtung – en tilnærming som tar utgangspunkt i å dekke konflikter og krig på en måte som fremmer fred og forståelse mellom konfliktens parter. I oppgavens analyse setter jeg nyhetsdekningen av invasjonen av Ukraina opp mot fredsjournalistikktilnærmingens forventninger til nyhetsdekning av kriger og konflikter og diskuterer hvorvidt Galtungs modell for fredsjournalistikk er egnet for nyhetsdekningen av invasjonen av Ukraina.

I oppgavens analyse inntar jeg en kvalitativ forskningstilnærming med kritisk diskursanalyse som metode. Noen funn fra analysen inkluderer hvordan statene Russland og Ukraina settes opp mot hverandre ved at Russland som kollektiv tillegges skylden for de russiske angrepene, mens ukrainske motangrep i mange tilfeller fremstilles på en måte som nedtoner vold eller knyttes til stolthet. Analysen viser videre hvordan internasjonale perspektiver og norske interesser uttrykkes i dekningen av invasjonen. Ved å analysere nyhetsstoffet med utgangspunkt i fredsjournalistikktilnærmingen blir det også tydelig at fredsjournalistikkmodellen har sine svakheter, både som journalistisk tilnærming i nyhetsdekning av en ujevn angrepskrig og i forbindelse med moderne nyhetsproduksjon.

Abstract

How do news media cover wars and conflicts, and how should they report on conflicts and from war-affected areas? Such questions regain actuality and importance regarding Russia's invasion of Ukraine in February 2022. In this master's thesis I aim to elucidate how the invasion of Ukraine was portrayed in Norwegian news media. The thesis' point of departure is based on the Peace Journalism theory, first developed by Johan Galtung. Crucial to the approach is the acknowledgement that news coverage of war and conflicts should promote peace and understanding between the parties of the conflict. In this study, I examine how the news coverage of the invasion of Ukraine can be analyzed in regard to the expectations of the peace journalism approach and discuss whether Galtung's model of peace journalism is suitable for the news coverage of the invasion of Ukraine.

In this study, I adopt a qualitative research approach with critical discourse analysis as a research method. Some key findings include how the states of Russia and Ukraine are pitted against each other by blaming Russia as a collective for the Russian attacks, while Ukrainian counterattacks are either portrayed with pride or in a way that downplays violence. The analysis further shows how international perspectives and Norwegian interests are expressed in the coverage of the invasion. Furthermore, by applying the Peace Journalism theory to the analysis of Norwegian news coverage of the invasion of Ukraine, it becomes clear that the Peace Journalism model has its weaknesses, both as a journalistic approach when covering an uneven war of attack and as a method in modern news production.

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en lærerik, anstrengende og altopplukende erfaring. Oppgaven markerer ikke bare slutten på et år med arbeid, men også slutten på en årelang studenttilværelse. Skriveprosessen har vært krevende, og sluttresultatet har til tider virker uoverkommelig. Denne masteroppgaven hadde ikke blitt til uten hjelp, veiledning og støtte. I den forbindelse er det mange som fortjener en takk.

Tusen takk til min veileder, Eli Skogerbø, for god veiledning og oppmuntring gjennom hele prosessen. Jeg sitter pris på alle tilbakemeldinger og kommentarer.

Takk til mine medstudenter i veiledningsgruppen, Eivind og Arman, for gode innspill, råd og erfaringer.

En stor takk til min mor, som har lyttet, lest korrektur og alltid heiet på meg.

Til slutt vil jeg takke alle som har vist interesse for oppgaven, motivert meg og gitt støtte det siste året. Uten dere hadde arbeidet med masteroppgaven vært betydelig tyngre.

Maren Rønning Fjærli

Oslo, 10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	II
ABSTRACT	III
FORORD	IV
1. INNLEDNING	1
1.1 OFFENTLIG FORDØMMELSE AV INVASJONEN	2
1.2 MOTIVASJON FOR OPPGAVEN	3
1.3 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	4
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	5
2. BAKGRUNN: KONFLIKTEN MELLOM RUSSLAND OG UKRAINA	6
2.1 HISTORISK, ETNISK OG GEOGRAFISK BAKGRUNN	6
2.2 EU OG SPLITTELSE INNAD I UKRAINA	7
2.3 ANNEKTERINGEN AV KRIMHALVØYA	7
2.4 FREDSAVTALER OG NYE KONFLIKTER	8
2.5 SPØRSMÅLET OM NATO-MEDLEMSKAP	9
2.6 UTLØSENDE ÅRSAKER TIL INVASJONEN	9
2.7 TIDLIGERE MEDIEFORSKNING PÅ KONFLIKTEN MELLOM RUSSLAND OG UKRAINA	10
2.8 OPPSUMMERING BAKGRUNNSKAPITTEL	11
3. TEORETISK TILNÆRMING	12
3.1 GALTUNG OG RUGES NYHETSHYPOTESER	12
3.2 VERDEN SKAPES HJEMMEFRA: UTENRIKSJOURNALISTIKK	14
3.3 NYHETSDEKNING AV KRIGER OG KONFLIKTER	15
3.3.1 <i>Propaganda</i>	15
3.3.2 <i>Krigsjournalistikk</i>	16
3.3.3 <i>Nyhetsmedienes rolle i krigs- og konfliktsituasjoner</i>	17
3.4 FREDSJOURNALISTIKK	17
3.4.1 <i>Fredsjournalistikkprosjektet</i>	17
3.4.2 <i>Galtungs fredsjournalistikkmodell</i>	18
3.4.3 <i>Videreutviklinger i fredsjournalistikktradisjonen</i>	20
3.4.4 <i>Tidligere forskning på fredsjournalistikk</i>	21
3.4.5 <i>Fredsjournalistikk i praksis</i>	24
3.5 KRITIKK AV FREDSJOURNALISTIKK	25
3.5.1 <i>Tilpasset dagens nyhetsproduksjon</i>	25
3.5.2 <i>Objektiv journalistikk?</i>	25
3.5.3 <i>Påvirkning på fredsprosesser og journalister som sosiale aktører</i>	27
3.5.4 <i>Fredsjournalistikkdebatten kort oppsummert og vei videre</i>	27
4. METODISK TILNÆRMING	29
4.1 KRITISK DISKURSANALYSE	29
4.1.1 <i>Diskursbegrepet</i>	29
4.1.2 <i>Kritisk diskursanalyse</i>	29
4.1.3 <i>Den tredimensjonale modell</i>	31
4.1.4 <i>Makt og ideologi</i>	33
4.1.5 <i>Multimodal kritisk diskursanalyse</i>	34
4.1.6 <i>Forskningskvalitet: begrensninger ved kritisk diskursanalyse som metode</i>	35
4.1.7 <i>Hvorfor kritisk diskursanalyse?</i>	36
4.2 METODISKE RETNINGSLINJER FOR OPPGAVENS ANALYSE	37

4.2.1 Utvalg	37
4.2.2 Analysens utforming	38
4.2.3 Analyseprosessen	40
4.3 OPPSUMMERING METODEKAPITTEL	40
5. ANALYSE: FREMSTILLINGER AV ANGREP	41
5.1 KONTEKST	41
5.2 ÅRSAKSFORKLARING	43
5.3 HVEM HAR ANSVARET FOR INVASJONEN AV UKRAINA?	44
5.3.1 Bruk av agens.....	44
5.3.2 Ideologiske representasjoner	48
5.3.3 Fare for konflikteskalering.....	49
5.4 FREMSTILLINGER AV UKRAINSKE MOTANGREP OG UKRAINSK MOTSTAND	50
5.4.1 Nedtone ansvar	50
5.4.2 Understreke ansvar	52
5.5 FREMSTILLINGER AV VOLD	56
5.5.1 Agensløse setninger	57
5.5.2 Grad av modalitet.....	58
5.5.3 Bruk av visuelle ressurser.....	59
5.6 OPPSUMMERING KAPITTEL FEM	62
6. ANALYSE: INTERNASJONALE PERSPEKTIVER OG ER FREDSJOURNALISTIKKMODELLEN FOR RIGID?	64
6.1 RUSSLAND SOM VERDENSHIENDE	64
6.1.1 Russland mot verden-diskursen.....	64
6.1.2 Politisk tilnærming.....	66
6.1.3 Atomkrigstrussel og frykt for egen sikkerhet.....	68
6.2 NORSK PERSPEKTIV I DEKNINGEN AV KONFLIKTEN.....	71
6.2.1 Norske interesser i krigen.....	71
6.2.2 Bruk av norske ekspertkilder.....	75
6.3 GALTUNGS MODELL: MENNESKEORIENTERT VERSUS ELITEORIENTERT	76
6.3.1 Bruk av sivile kilder	76
6.3.2 Bildebruk.....	79
6.3.3 Eliteorientert dekning?	80
6.4 SANNHETSORIENTERT VERSUS PROPAGANDAORIENTERT	81
6.5 OPPSUMMERING KAPITTEL SEKS	84
7. AVSLUTNING.....	86
7.1 OPPSUMMERING AV PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	86
7.2 I EN STØRRE AKADEMISK SAMMENHENG	90
7.3 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	91
REFERANSELISTE	93
VEDLEGG	100
1. ANALYSEGUIDE.....	100
2. OVERSIKT OVER ANALYSEMATERIALET	101

1. Innledning

I slutten av februar 2022 publiserte VG en artikkel om turntrenerne Olga Ivanova og Vasily Manyakin fra Tromsø (Lægland, 2022). De har jobbet sammen i femten år og fremstilles som venner og kolleger, men de klarer ikke å snakke om Russlands invasjon av Ukraina uten at diskusjonene blir aggressive. Ivanova er nemlig fra Ukraina, mens Manyakin er russisk. Ivanova observerer med skrekk hva som skjer i hjemlandet og bekymrer seg for venner og familie, mens Manyakin støtter Russlands president Putins vurderinger om hva som er best for russerne bosatt i utbryterrepublikkene øst i Ukraina, selv om han understreker at han er motstander av krig. Fra et medieperspektiv skiller én ting seg ut i artikkelen – hvor grunnlaget for overbevisningen deres kommer fra, særlig for russiske Manyakin. «Hun leser sine nyheter, jeg leser andre nyheter. Jeg vet ikke hvem av oss som har rett», sier Manyakin, hvorpå Ivanova riktignok legger til at hun også får informasjon fra vitner i Ukraina. En interessant og medieaktuell observasjon her er hvordan russiske Manyakin trekker sine slutninger om invasjonen basert på informasjonen han får fra russiske nyheter. Uavhengig av det vi vet om propaganda og statlige kontrollerte medier i Russland, synliggjøres mediernes påvirkning på hva publikum mener om aktuelle saker. Slik er det i Norge også, der nyhetsmediene presenterer et narrativ som definitivt er mer i tråd med Ivanovas oppfatning av krisen i Ukraina enn Manyakins.

Hele den vestlige verden reagerte med vantro da russiske styrker gikk inn i Ukraina om morgenen den 24. februar 2022. Krigen mellom Russland og Ukraina er den største krisen i Europa siden andre verdenskrig og representerer dermed et brudd i sikkerhetssituasjonen i verdensdelen og for mange et forandret Europa. Trusselen om en storkrig med Russland er også mer reell nå enn den har vært siden den kalde krigen. I forkant av invasjonen hersket det usikkerhet om hvorvidt Russland faktisk kom til å angripe Ukraina (Flydal, 2022), men etter hvert som spenningen mellom Russland og Ukraina økte, ble en invasjon mer og mer sannsynlig (Husøy et. al., 2022). Likevel kom Russlands invasjon av Ukraina som et sjokk for mange. Russlands invasjon av Ukraina har utviklet seg til en krig vi ikke har sett maken til i verdensdelen på nesten åtti år, og over et år etter invasjonen pågår krigen fortsatt.

Den pågående krigen i Ukraina er blodig – hele byer har blitt jevnet med jorden, Ukraina har lidd katastrofale tap, og FNs menneskerettighetsråd har fastslått at russiske styrker har begått krigsforbrytelser, samt brutt menneskerettigheter og internasjonal folkerett (FN, 2023b). Offisielle tall fra FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) bekrefter at over

åtte og et halvt tusen sivile er drept i Ukraina fjorten måneder år etter krigens start, men at tallet sannsynligvis er enda høyere (OHCHR, 2023). Invasjonen av Ukraina skjedde som et resultat av en årelang konflikt med Russland som jeg vil forklare nærmere i oppgavens bakgrunnskapittel. Videre i oppgaven anvender jeg betegnelsen konflikt for å omtale den langvarige ansente situasjonen mellom Russland og Ukraina, mens begrepene angrep, invasjon og krig brukes for å referere til invasjonen i februar i 2022 og den påfølgende krigen.

1.1 Offentlig fordømmelse av invasjonen

Krigen har fått voldsomme reaksjoner i Norge og resten av verden – både fra offentlige instanser og privatpersoner. FN's generalforsamling fordømte den russiske invasjonen i begynnelsen av mars 2022 (Bergland & Solberg, 2022), og norske politikere og politiske partier har gjort det samme. I Europa har gater og plasser blitt omdøpt for å vise solidaritet med Ukraina, og flere tusen har gått i demonstrasjonstog. Ikke minst har mediedekningen av krigen vært massiv, særlig de første ukene av invasjonen, og norske nyhetsmedier vier fortsatt oppmerksomhet til krigen. Nyhetsdekningen i Norge består av oppdateringer om krigens utvikling, skildringer av bombeangrep og ødeleggelser i Ukraina, samt både tekst og bilder som forteller grusomme historier om sivile lidelser. Anklager mot president Putin og Russland har også en plass i den norske nyhetsdekningen, deriblant saker som omhandler sanksjoner mot og konsekvenser for Russland. I den norske nyhetsdekningen finnes det også små detaljer som tydeliggjør at mediene viser solidaritet med Ukraina. Eksempelvis gikk norske nyhetsmedier fra å bruke den russiske skrivemåten «Kiev», som tidligere har vært dominerende i norsk språk, til ukrainske «Kyiv» i omtalene av den ukrainske hovedstaden i februar 2022. Språkrådet sier at begge stavemåtene kan brukes, men Aftenposten begrunnet endringen i midten av februar med at de har tatt innspill fra ukrainere i Norge og egne Øst-Europa eksperter, samt rettet seg etter skrivemåten som brukes i Utenriksdepartementet (Aftenposten, 2022). Slik tydeliggjøres støtte til Ukraina i norske nyhetsmedier.

Invasjonen av Ukraina er et brudd på folkeretten og kan ikke aksepteres. Krigen er en brutal angrepskrig fra russisk side, og drap på sivile og krigsforbrytelser må selvfølgelig få konsekvenser for den ansvarlige siden. Den norske offentligheten fordømmer krigen i Ukraina, som gjør det naturlig for norske medier å ta et standpunkt med Ukraina og mot Russland. Likevel kan man stille spørsmål ved om den norske nyhetsdekningen mangler perspektiver som forklarer hvordan krigen ser ut fra og påvirker den russiske siden. Det bør

nevnes at det er publisert noen artikler i norske nyhetsmedier som forklarer krigen fra et russisk perspektiv (se for eksempel Strøm, 2022), men disse forsvinner i stor grad i annen dekning av krigen. Som jeg kommer til å utdype i oppgavens teoretiske tilnærming, argumenterer flere medieforskere for viktigheten av at journalister som dekker utenrikssaker evner å sette seg inn i hvordan situasjonen oppleves i forskjellige deler av verden (Eide, 2009, s.31; Krøvel, 2009, s.70). Samtidig er det problematisk å hevde at nyhetsmediene burde vise den «andre» siden av saken i dette tilfellet, ettersom konflikten er en tydelig angrepskrig fra én side, som gjør at krigen er preget av en fremtredende urettferdighet. Jeg vil drøfte dette utfordrende utgangspunktet videre i oppgavens analyse.

1.2 Motivasjon for oppgaven

Nyhetsdekning av krig og konflikt utgjør en av nyhetsmedienes mest fundamentale oppgaver. Å dekke nyheter fra krigs- og konfliktområder er journalisters viktigste oppgave, hevder mediekommentator Roy Greenslade. Han understreker samtidig at oppgaven er utfordrende og innebærer mye ansvar (Greenslade i Lynch & McGoldrick, 2005, s.IX). Det er også gjennom nyhetsdekning at publikum får kjennskap til og danner seg en mening om pågående konflikter. «Most wars and conflicts were not brought to our attention if there were no journalists to report on them and no media organizations to send their reporters to conflict spots», påpeker Thomas Hanitzsch (Hanitzsch, 2007, s.2). Slik synliggjøres betydningen av nyhetsmedienes som institusjon når det gjelder nyhetsdekning av kriger og konflikter.

Medieoppmerksomheten rundt Russlands invasjon av Ukraina og den påfølgende krigen retter et søkelys mot hvordan nyhetsmediene håndterer dekning av krig og aktualiserer ikke minst problemstillingen om hvordan nyhetsmediene *bør* dekke hendelser fra krigs- og konfliktområder. I forbindelse med dekningen av krigen i Ukraina er det aktuelt og interessant å diskutere fredsjournalistikk. Fredsjournalistikk, en normativ modell for hvordan mediene bør dekke krig og konflikt, ble først utformet av professor i fredsstudier Johan Galtung og innebærer en løsnings-, menneske- og sannhetsorientert tilnærming for mediedekning av konflikter. Kjernen i den fredsjournalistiske tradisjonen går ut på at dekning av krig og konflikt kan bidra til å eskalere konflikten, og fredsjournalistikk, som vektlegger forsoning og fredsmuligheter, etableres som et bevisst alternativ til nyhetsdekning av kriger og konflikter (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.33). Samtidig kritiseres fredsjournalistikkprosjektet, og av mange oppfattes tilnærmingen som urealistisk å gjennomføre i praksis. Fra et fredsjournalistikkperspektiv utgjør nyhetsdekningen av

invasjonen av Ukraina et spennende interesseområde – som foreløpig er lite forsket på, noe som motiverer oppgavens analyse.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

I denne masteroppgaven vil jeg undersøke norske nyhetsmediers fremstilling av Russlands invasjon av Ukraina og vurdere om deknningen oppfyller kravene til fredsjournalistikk. Det finnes foreløpig ingen tilsvarende studier som undersøker den norske nyhetsdekningen av krigen i Ukraina i et fredsjournalistikkperspektiv. Fredsjournalistikk som teori er anerkjent innenfor både forskningsmiljøer og i journalistisk praksis, men det finnes også flere motstandere som kritiserer fredsjournalistikkprosjektet. Jeg vil derfor også drøfte relevansen av fredsjournalistikkmodellen og om deknningen av Ukraina-konflikten i det hele tatt burde oppfylle kravene til fredsjournalistikk. Med dette som utgangspunkt har jeg undersøkt følgende problemstilling:

Hvordan fremstilles Russlands invasjon av Ukraina i norske nyhetsmedier?

For å vurdere rollen til fredsjournalistikk i mediedekningen av konflikten har jeg formulert to underproblemstillinger som støtter opp under og utdyper problemstillingen.

- 1) På hvilken måte oppfyller og oppfyller ikke deknningen av invasjonen kriteriene for fredsjournalistikk?
- 2) Hvordan kan fredsjournalistikkteoriens relevans drøftes med utgangspunkt i deknningen?

Betegnelsen «i norske nyhetsmedier» i problemstillingen er avgrenset til et utvalgt antall artikler. Utvalget består av til sammen 24 nyhetsartikler på nett fra mediehusene Aftenposten, Dagbladet og Verdens Gang (VG), publisert i løpet av den første uken av invasjonen. For å besvare problemstillingen kommer jeg til å anvende kritisk diskursanalyse som metode. Ettersom jeg skal nærlese et utvalg av nyhetsartikler, vil diskursanalysen være en form for kvalitativ tekstanalyse. Harald Hornmoen og Steen Steensen fastslår at journalistikk er kunnskapsproduksjon, og at å forstå hva slags kunnskap om verden som produseres gjennom journalistikk og hvorfor, er viktig når det gjelder å forstå journalistikkens samfunnsrolle (Hornmoen & Steensen, 2021, s.15). I forbindelse med analyse av nyhetstekster er kritisk diskursanalyse en hensiktsmessig metode, da den ifølge Yngve Benestad Hågvar kan bidra til å «gi oss en mer kritisk bevissthet om hvordan pressen og vi selv tenker om verden, og hvordan bestemte skrivemåter er med på å reprodusere eller forandre vante tankemønstre»

(Hågvar, 2007, s.17). Et vesentlig utgangspunkt i diskursanalyser handler om å teoretisere hvordan noe kunne vært fremstilt annerledes. I denne oppgaven innebærer dette å problematisere nyhetsdekningen av Russlands invasjon av Ukraina for å illustrere hvordan konflikten kunne ha blitt fremstilt annerledes, som i forbindelse med fredsjournalistikk settes i sammenheng med om nyhetsdekningen kan bidra til å eskalere konflikten. Valget av nettopp den *kritiske* diskursanalysen er tatt fordi jeg ønsker å undersøke og problematisere hvordan bestemte lingvistiske trekk i avistekster kan settes i sammenheng med ideologi og sosiale relasjoner. I denne oppgaven vil metoden være basert på Norman Faircloughs tilnærming til kritisk diskursanalyse, der formålet er å kartlegge forbindelsene mellom språkbruk og sosial praksis (Jørgensen & Phillips, 1999, s.82).

1.4 Oppgavens struktur

Denne masteroppgaven er delt inn i syv kapitler, der det første er innledningen som gir en introduksjon til oppgavens tema, problemstilling og formål. I kapittel to redegjør jeg for det historiske, politiske og ideologiske bakteppet for Russlands invasjon av Ukraina. Kapittel tre omhandler oppgavens teoretiske tilnærming, der jeg presenterer teoretiske prinsipper som ligger til grunn for oppgavens analyse. Oppgavens overordnede teoretiske tilnærming er fred- og krigsjournalistikk, men i teorikapittelet forklarer jeg også nyhetshypotesene, utenriksjournalistikk og nyhetsdekning av kriger og konflikter. Kapittel fire presenterer kritisk diskursanalyse som metode og legger grunnlaget for oppgavens analytiske tilnærming. Oppgavens analyse er delt inn i to kapitler, kapittel fem og seks, der jeg presenterer og diskuterer resultatene fra analysen jeg har gjennomført. Kapittel fem dreier seg om fremstillinger av angrep i analysematerialet, mens kapittel seks inneholder perspektiver fra det internasjonale samfunn, samt et overordnet blick på noen av punktene i Galtung's fredsjournalistikkmodell. Avslutningsvis vil jeg forsøke å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene i kapittel syv, samt foreslå en vei videre for fremtidig forskning.

2. Bakgrunn: Konflikten mellom Russland og Ukraina

I dette kapittelet vil jeg presentere en oversikt over hovedmomentene i konflikten mellom Russland og Ukraina. Kapittelet tar for seg både underliggende og utløsende årsaker til Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022. Formålet med kapittelet er å gi en forståelse for hvilke politiske og ideologiske drivkrefter som ligger til grunn for invasjonen. Kunnskap om konflikten er også en forutsetning for å kunne analysere dekningen av invasjonen i norske nyhetsmedier. Kapittelet avsluttes med en gjennomgang av tidligere medieforskning av konflikten mellom Russland og Ukraina.

2.1 Historisk, etnisk og geografisk bakgrunn

Forholdet mellom Russland og Ukraina ble en åpen konflikt i 2014, men de historiske årsakene til spenningen går lenger tilbake i tid. I 1991 erklærte Ukraina seg som en selvstendig stat som følge av Sovjetunionens fall. Krimhalvøya, som utgjør en sentral del av konflikten mellom de to landene, hadde siden 1954 vært en del av den ukrainske delen av Sovjetunionen, styrt av Den ukrainske sovjetrepublikk. I 1991 ble Krimhalvøya folkerettslig en del av den nå selvstendige staten Ukraina, godkjent av den russiske ledelsen, til tross for at majoriteten av Krimhalvøyas befolkning var etnisk russere (FN, 2023b). Av befolkningen i Ukraina er omtrent 17 prosent av etnisk russisk opphav. Det eneste offisielle språket er ukrainsk, selv om de aller fleste ukrainere snakker flytende russisk (Thuesen et. al., 2023). Selv om den russiske befolkningen i Ukraina er ukrainske statsborgere, er et av Vladimir Putins argumenter for russisk innblanding i Ukraina at Russland er ansvarlige for de etniske russerne i Ukraina. Noen ukrainere med russisk etnisitet har vært skeptiske til økende ukrainsk nasjonalisme og opplever at russisk identitet blir sett ned på. Eksempelvis kan ikke ukrainske regioner lenger gi russisk og andre minoritetsspråk status som offisielt språk. For regionene i øst, der Russland er nærmeste nabo, har dette vært særlig konfliktfylt.

Ukraina grenser til Russland i øst, Hviterussland i nord, samt Polen, Slovakia, Ungarn, Romania og Moldova i vest [se figur 1]. Polen, Slovakia, Ungarn og Romania er medlemmer av Den europeiske union (EU), mens Russland ikke er det (Knudsen et. al., 2022). Flertallet av ukrainere som støtter EU bor vest i landet, mens det bor flere pro-russiske ukrainere og ukrainere med russisk etnisitet i Øst-Ukraina (FN, 2023b). Spørsmålet om EU- eller Russlandsamarbeid har videre utgjort en politisk splittelse i Ukraina.



Figur 1: Kart over Ukraina med landegrensler. Russiskannoterte Krim, samt utbryterrepublikkene i Donetsk og Luhansk er markert med rødt. Hentet fra [Store norske leksikon](#) (2023, 7. mars)

2.2 EU og splittelse innad i Ukraina

Viktor Janukovitsj var president i Ukraina fra 2010 til 2014, da han ble avsatt av det ukrainske parlamentet. I 2013 valgte Janukovitsj å inngå en avtale med Russland istedenfor med EU, noe som resulterte i store demonstrasjoner blant EU-tilhengere i Ukraina i november 2013 (Maidan-protestene). Regjeringens håndtering av demonstrasjonene førte til voldelige sammenstøt, og til slutt avsatte parlamentet Janukovitsj. Avsettelsen av den tidligere presidenten fulgte ikke demokratiske prosedyrer, som blant annet 3/4 flertall i parlamentet, og det har derfor blitt debattert om avsettelsen egentlig var et statskupp. Av vestlige medier ble avsettelsen likevel ansett som et skritt fremover for det ukrainske demokratiet. Sett fra Russlands perspektiv, derimot, hadde Vesten hjulpet en illegitim, pro-vestlig ledelse til makten i Ukraina. Avtalen med EU ble signert av den nye ukrainske regjeringen og la dermed et grunnlag for splittelser innad i Ukraina mellom EU-tilhengere og Russland-tilhengere (FN, 2023b). NRK fremstilte avsettelsen av den ukrainske presidenten som en demokratisk prosess fra det ukrainske parlamentet, eksempelvis ved å beskrive avsettelsen som en utelukkende positiv utvikling (Honningsøy, 2014). Likevel vet vi at avsettelsen også førte til misnøye i Ukraina.

2.3 Annekteringen av Krimhalvøya

I februar 2014 tok Russland kontroll over Krimhalvøya som en reaksjon på avsettelsen av den tidligere ukrainske presidenten Janukovitsj. Krim er en halvøy som ligger sør i Ukraina i Svartehavet, der om lag 60% av befolkningen er etniske russere (Holm-Hansen et. al, 2022). I

1991 ble Krim en del av Ukraina, under delvis selvstyre (Stoa, 2021). Russland annekterte Krim i mars 2014, som vil si at landet da anså halvøya som en del av Russland. Annekteringen av Krim fikk konsekvenser i form av sanksjoner mot Russland fra vestlige land, ettersom handlingene utgjorde et brudd på folkeretten (FN, 2023b). I en masteravhandling fra 2016 fant Fredrik Stensønes ut at den norske mediedekningen av sanksjonene var vestligorientert og manglet bredde. Få artikler diskuterte sanksjonenes negative effekter, og nesten uten unntak ble Russland omtalt som en fiende Norge må bekjempe sammen med våre allierte (Stensønes, 2016, s. 49-51). I etterkant av invasjonen av Krim ble det avholdt en folkeavstemning på Krim der flertallet stemte for å gjenforenes med Russland. Valget ble imidlertid ikke anerkjent internasjonalt, blant annet fordi begge valgalternativene praksis innebar en eller annen form for løsrivelse fra Ukraina og fordi det ikke var opp til Krims innbyggere å ta avgjørelsen om å løsrive seg eller ikke (FN, 2023b). Annekteringen av halvøya markerte en endring i sikkerhetssituasjonen i Europa (Stoa, 2021), og i Norge ble konflikten på Krim omtalt som en potensiell ny kald krig (Strøm, 2014).

2.4 Fredsavtaler og nye konflikter

I kjølvannet av annekteringen oppstod det kamper mellom prorussiske styrker og det ukrainske militæret. Kampene utspilte seg i hovedsak i provinsene Donetsk og Luhansk, som ligger øst i Ukraina. Opprørerne i provinsene var støttet av Russland, og russiske styrker var også involvert i kampene sammen med prorussiske ukrainere. Den nye ukrainske regjeringen, med Petro Porosjenko som president, satte i gang omfattende mottiltak mot kampene med prorussiske grupperinger øst i landet (FN, 2023b). Kampene resulterte i en borgerkrig i Øst-Ukraina (Stoa, 2021). I september 2014 signerte partene en fredsavtale, som ble brutt flere ganger. En ny fredsavtale, Minsk-avtalen, ble inngått i februar 2015. Minsk-avtalen har imidlertid også blitt brutt gjentatte ganger av alle partene – ukrainske myndigheter, prorussiske separatister og russiske myndigheter (FN, 2023b). I løpet av høsten 2018 oppstod det en situasjon i Asovhavet som utviklet seg til en ny konflikt. Kjernen i konflikten gikk ut på at Russland ønsket mer kontroll av ukrainske skip i Asovhavet (FN, 2023b). Asovhavet er omringet av Ukraina, Krimhalvøya og Russland, forbundet med Svartehavet gjennom Kertsjstredet [se figur 1] (Eisenträger, 2018). Etter at Russland annekterte halvøya i mars 2014, har Kertsjstredet vært under russisk kontroll. Dermed oppstod det uenighet mellom Russland og Ukraina om grensene i Asovhavet. Som et resultat av konflikten om Asovhavet innførte ukrainske myndigheter militær unntakstilstand i Ukraina (FN, 2023b).

I 2019 ble Volodymyr Zelenskyj valgt til ny president i Ukraina. I norske medier ble han fremstilt som et utradisjonelt og kontroversielt valg, basert på hans bakgrunn som komiker og skuespiller og manglende politisk erfaring (Kruse, 2019; Skjeggestad, 2019). Zelenskyj ble valgt med løfter om å avslutte krigen med utbryterrepublikkene øst i Ukraina (Skjeggestad, 2019). Russlands standpunkt i konflikten innebærer at Ukraina må legge til rette for mer selvstyre og rett til å snakke russisk i det prorussiske Øst-Ukraina. Ukraina, på sin side, krever at Russland skal trekke seg ut av konfliktområdene slik at det kan arrangeres valg i separatistprovinsene. Spenningen mellom Russland og Ukraina steg ytterligere i 2021, da Russland anklaget Ukraina for å ha flyttet våpen og styrker til de konfliktfylte områdene i Øst-Ukraina. Samtidig iverksatte Zelenskyj sensurering av Ukrainas prorussiske opposisjon, som resulterte i en motreaksjon fra Russland der flere militære styrker og våpen ble plassert langs grensen til Ukraina. NATO reagerte ved å øke sitt eget militære nærvær i områdene rundt Svartehavet (FN, 2023b).

2.5 Spørsmålet om NATO-medlemskap

Etter Sovjetunionens fall i 1991 ble flere øst-europeiske land medlem av NATO, deriblant Ukrainas naboland Slovakia, Romania, Ungarn og Polen, samt tidligere medlemmer av Sovjetunionen Estland, Latvia og Litauen. NATOs utvidelse øst i Europa har blitt kritisert for å sette Russland i en posisjon der de føler seg truet av amerikanske militærbaser, noe som kan bidra til økt spenningsnivå og konflikter. På den andre siden mener tilhengere av NATOs utvidelse at innlemmelsen av de østeuropeiske landene vil føre til mer sikkerhet i Europa, og at det er statenes demokratiske rett å velge om de vil bli medlemsland eller ikke, uavhengig av Russlands posisjon som stormakt (FN, 2023b). Det ukrainske parlamentet vedtok i 2014 at landet skal jobbe for å bli innlemmet i NATO. Det finnes flere, deriblant tidligere forsvarsminister i USA Robert Gates, som anklaget NATOs planer om et ukrainsk medlemskap for å ignorere det Russland opplever som deres nasjonale interesser. Samtidig hevder tilhengere av NATOs utvidelse østover at Putin-regimets motstand mot ukrainsk NATO-medlemskap handler om en frykt for demokratiopprør i Russland (FN, 2023b).

2.6 Utløsende årsaker til invasjonen

I november 2021 plasserte Russland store militærstyrker langs grensen til Ukraina og krevde garantier for at Ukraina ikke skulle bli medlem av NATO. Flere medlemsland svarte med å trappe opp sine militærstyrker i området (FN, 2023b). Slik nådde konfliktnivået en ny spenningstopp, som norske nyhetsmedier fulgte tett. I februar 2022 anklaget russiske medier

Ukrainas regjering for å planlegge en militær operasjon for å ta tilbake utbrytterrepublikkene Donetsk og Luhansk, noe som benektes av ukrainske myndigheter. Det førte til at Russland anerkjente utbrytterrepublikkene som selvstendige stater, som ifølge Putin trengte militær beskyttelse. Putin satte derfor inn russiske styrker i Donetsk og Luhansk (Riisnæs et.al, 2022), og 24. februar 2022 gikk russiske styrker til angrep på Ukraina.

2.7 Tidligere medieforskning på konflikten mellom Russland og Ukraina

Konflikten mellom Russland og Ukraina har vært gjenstand for medieforskning. Bjørge og Kalnes (2021) undersøkte rammer og oppfatninger om Russland under Krim-krisen i 2014 i tre norske aviser, VG, Dagbladet og Aftenposten. Funnene fra undersøkelsen tyder på Russland ble fremstilt som Ukrainas fiende, men avisene var forsiktige med å overføre det samme fiende-bildet av Russland når det gjelder norske interesser (Bjørge & Kalnes, 2021, s.168-169). Ettersom studien undersøkte norske nyhetsmediers fremstilling av konflikten mellom Russland og Ukraina, har den likheter med denne oppgavens analyse, selv om Bjørge og Kalnes har en annen analysetilnærming og undersøker konfliktens tilspising i 2014, ikke invasjonen i 2022.

I en studie av nyhetsdekningen av Russland- og Ukrainakonflikten i 2014 sammenlignet forskere fra Sverige, Russland, Ukraina og Polen ulike fremstillinger av konflikten og ulike tilnærminger til nyhetsdekningen i de respektive landene (Nygren et al., 2018, s.1059-1060). Som metode anvendte forskerne en blanding av kvantitativ innholdsanalyse av TV-nyheter og aviser, og semistrukturerte intervjuer med journalister fra de fire landene (Nygren et al, 2018, s.1062-1063). Resultatene fra innholdsanalysen indikerer at i Ukraina var konflikten i seg selv nyhetsfokuset, mens i Russland fikk internasjonal politikk, sanksjoner og nedskytingen av Malaysia Airlines-flyet (MH17) større oppmerksomhet i nyhetene. I Polen dekket nyhetene hovedsakelig sanksjoner, internasjonal politikk og hvilke konsekvenser konflikten og sanksjonene hadde for Polen. Nyhetsmediene i Sverige dekket, i likhet med Russland, nedskytingen av MH17 omfattende, men også russisk militærinnblanding og sanksjoner, mens konfliktens hendelser i Ukraina fikk mindre plass i nyhetsdekningen (Nygren et al., 2018, s.1063-1064). Studiens intervjudel omhandler forholdet mellom objektivitetsidealet i journalistikken og journalistisk praksis. Oppsummert viser resultatene fra intervjuene at journalistenes oppfatninger om nøytralitet skilte seg fra deres faktiske dekning av konflikten, der mange av journalistene rapporterte at de syntes det var utfordrende å forholde seg nøytrale. Kløften mellom holdninger og praksis var annerledes i de fire

landene, avhengig av hvor involverte de var i konflikten og oppfatninger om årsakene til konflikten (Nygren et al., 2016, s.1067). I likhet med min egen oppgave, undersøker denne studien nyhetsfremstilling av konflikten, men ikke i norske aviser og ikke i sammenheng med fredsjournalistikk. Undersøkelsen illustrerer likevel at nyhetsdekningen av konflikten mellom Russland og Ukraina har vært et omtalt emne og forskningstema, også i land utenfor Norge.

I en annen studie undersøkte Lichtenstein et al. (2019) *framing* av konflikten mellom Russland og Ukraina i tyske og russiske politiske talkshow. Som metode anvendte forskerne kvalitativ innholdsanalyse av 20 talkshowepisoder (Lichtenstein et al., 2019, s.71-72). Funnene avslører at Maidan-protestene, annekteringen av Krim og den militære konflikten i Øst-Ukraina ble diskutert fra flere sider i begge landene, selv om det finnes flere forskjeller. Eksempelvis tok den politiske debatten i Tyskland for seg strukturelle faktorer og årsaker til konflikten i mindre grad enn i Russland og vektla heller internasjonal konfrontasjon og vold i den militære konflikten. Talkshowdebatter i Russland begrunnet russiske årsaker til å gripe inn i Krim, mens rammene i tyske talkshow legitimerte sanksjonene mot Russland. Forskerne har samtidig identifisert rammer som adresserer konfliktens årsaker heller enn å plassere skyld i talkshow i begge land (Lichtenstein et al., 2019, s.83-84). Selv om studien undersøkte den politiske debatten rundt konflikten, ikke nyhetsdekningen, illustrerer den hvordan mediene er med på å konstituere en opphetet diskusjon av konflikten.

2.8 Oppsummering bakgrunnskapittel

I kapittel to har jeg forklart hvorfor forholdet mellom Russland og Ukraina er, og har vært, konfliktfylt og hvordan det resulterte i Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022. I Ukraina har det de siste tiårene hersket splid om landet skal orientere seg mer mot vest (samarbeid med EU og NATO) eller mot øst (Russland). Annekteringen av Krimhalvøya i 2014 som følge av avsettingen av den ukrainske presidenten Janukovitsj gjorde forholdet mellom de to landene, men også splittelsen innad i Ukraina, mer konfliktfylt. Spørsmålet om Ukraina skal bli medlem av NATO utgjør også en vesentlig del av konflikten. Det har blitt undersøkt hvordan konflikten mellom Russland og Ukraina fremstilles i mediene, men foreløpig ikke i et fredsjournalistikkperspektiv, noe jeg tar sikte på å gjøre i denne oppgaven. Det påfølgende kapittelet omhandler oppgavens teoretiske tilnærming, der jeg redegjør for blant annet fredsjournalistikkteorien.

3. Teoretisk tilnærming

Teorikapittelet gir en innføring i oppgavens forskningstema – nyhetsdekning av kriger og konflikter. Dermed presenterer jeg de teoretiske perspektivene som er nødvendige for å besvare oppgavens problemstilling og for å forstå poengene som illustreres i oppgavens analyse. I kapittelets første del redegjør jeg for Johan Galtung og Mari Ruges nyhetshypoteser, rollen til utenriksjournalistikk og nyhetsdekning av kriger og konflikter. Andre del av teorikapittelet omhandler fredsjournalistikktilnærmingen, inkludert hva slags kritikk tilnærmingen har fått. Sistnevnte utgjør en grunnleggende forutsetning for oppgavens analyse, ettersom jeg i oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål tar sikte på å drøfte fredsjournalistikkmodellens relevans med utgangspunkt i nyhetsdekningen av krigen i Ukraina.

3.1 Galtung og Ruges nyhetshypoteser

Når det gjelder hvorfor krigen i Ukraina har fått så stor oppmerksomhet i nyhetsmediene og hvorfor nyhetsstoffet dekkes på den måten det gjør, kan Galtung og Ruges nyhetshypoteser bidra med grunnleggende perspektiver. Før jeg går videre, bør det nevnes at jeg har valgt å bruke begrepet *nyhetsmedier* som navnet på institusjonen jeg skal undersøke, heller enn det mer generelle *mediene*. Nyhetshypotesene ble utformet i 1965 og tar sikte på å forklare hvorfor hendelser blir nyheter og kan oppsummeres slik:

- F1) En hendelse bør utfolde seg raskt for at den skal utvikle seg til en nyhet (frekvens).
- F2) Nyhetsinteressen er større jo mer intens hendelsen er (terskel).
- F3) Nyheter bør være uten tvetydige meninger (utvetydighet).
- F4) Nyheter bør være lett å kjenne seg igjen i og relevante for publikum (meningsfullhet).
- F5) Nyheter bør være i samsvar med det man forventer (samsvar), men
- F6) En uventet hendelse har større nyhetspotensiale (uventethet).
- F7) Når en hendelse har blitt en nyhet vil den fortsette å være en nyhet selv når intensiteten synker (kontinuitet).
- F8) En hendelse som bryter med det aktuelle nyhetsbildet har stort nyhetspotensiale (sammensetning) (Galtung & Ruge, 1965, s.65-67).

Galtung og Ruges teori er at jo flere hypoteser som støttes, desto større er sannsynligheten for at nyhetsmediene dekker en sak (Galtung & Ruge, 1965, s.71). Teorien om nyhetshypotesene ble utformet for nesten seksti år siden, men regnes av Sigurd Allern som «det norske forskningsbidraget om nyhetsmediene som er best kjent og mest referert og diskutert i internasjonal sammenheng» (Allern, 2002), og man kan gjenkjenne teorien om nyhetshypotesenes relevans når det gjelder Russlands invasjon av Ukraina, da hendelsen oppfyller kravene til de aller fleste av hypotesene.

Særlig aktuelt for denne oppgaven formulerte Galtung og Ruge fire tilleggshypoteser angående utenriksdekning i vestlige medier. Her kartlegges logikken bak utenriksjournalistikkens prioriteringer.

- F9) Jo mer hendelsen vedrører elitenasjoner, desto mer sannsynlig er det at den vil bli en nyhetssak (referanse til elitenasjoner).
- F10) Jo mer hendelsen vedrører elitepersoner, desto mer sannsynlig er det at den vil bli en nyhetssak (referanse til elitepersoner).
- F11) Jo mer hendelsen kan relateres til personer, som et resultat av bestemte menneskers handlinger, desto mer sannsynlig er det at den vil bli en nyhetssak (referanse til personer).
- F12) Jo flere negative konsekvenser hendelsen har, desto mer sannsynlig vil den bli en nyhetssak (referanse til noe negativt) (Galtung & Ruge, 1965, s.68-71).

Ifølge hypotesene vil altså økt bruk av både elitenasjoner og elitepersoner, samt personifiseringer og negative vinklinger i utenriksjournalistikk øke sannsynligheten for bred mediedekning. Det er imidlertid ikke slik at utenriksjournalister bruker nyhetshypotesene som oppslag når de dekker utenriksstoff, og at nyhetshypotesene kan gjenkjennes i alle utenriksnyheter (Eide, 2009, s.14).

I et fredsjournalistikkperspektiv er disse fire hypotesene særlig interessante fordi de forklarer logikken bak og oppbyggingen av utenriksdekning av kriger og konflikter. Samtidig utgjør eliteorientert nyhetsdekning en del av den krig- og konfliktdekningen som Galtung kritiserer, som jeg skal utdype senere i teorikapittelet. Først følger imidlertid en gjennomgang av hva som kjennetegner norsk utenriksjournalistikk.

3.2 Verden skapes hjemmefra: utenriksjournalistikk

Medieforskning på utenriksjournalistikk fastslår at dekning av saker fra land utenfor egne landegrenser produseres gjennom og vurderes av interesser fra publikum i hjemlandet. Elisabeth Eide mener at utenriksjournalistikk er preget av journalistiske «skylapper» – journalistene dekker det de tror publikum i hjemlandet er opptatt av, av forståelige årsaker. Dette innebærer at den utenriksjournalistikken som får størst betydning i Norge er den som er sett gjennom norske linser (Eide, 2009, s.16), passende oppsummert i en av Eide og Simonsens boktitler *Verden skapes hjemmefra* (Eide & Simonsen, 2008). Norsk utenriksjournalistikk kjennetegnes blant annet av at journalistene tar grep for å skape en identifikasjonsfølelse blant publikum, hevder Roy Krøvel. Med dette mener han at verden fortolkes gjennom norske øyne, og at det ofte jobbes for å inkludere en norsk kilde i sakene. Denne tendensen innebærer flere antakelser om «oss» enn om «dem», og konstruerer et norsk selvbilde i utenriksdekningen (Krøvel, 2009, s.68-70). I utenriksjournalistikk finnes det også en tendens til å skifte fokus fra en katastrofe til en annen, som skaper et konkurransepreget miljø der dekningen mangler tilstrekkelig kontekst, historisk bakgrunn og oppfølging etter konflikten (Eide, 2009, s.21).

I tråd med Galtung og Ruges nyhetshypoteser, forklarer Eide at nyheter fra land som er geografisk og kulturelt fjerne fra Norge, bare blir inkludert i nyhetsmediene dersom en alvorlig konflikt eller katastrofe inntreffer. «Jeg har selv som journalist på 1980-tallet opplevd å telle antall omkomne ved bombeangrep i Peshawar, Pakistan for å vurdere om de var mange nok til at et hjemlig medium ville være interessert», sier hun (Eide, 2009, s.19). Sett fra dette utenriksjournalistiske perspektivet, vil likevel hendelser fra krigen i Ukraina ha en høy sannsynlighet for å havne i det norske nyhetsbildet, fordi Ukraina er geografisk og kulturelt nærmere Norge enn land i for eksempel Midtøsten. Slik ser man at mange av trekkene i norsk utenriksdekning inneholder spor av Galtung og Ruges nyhetshypoteser, selv om mye har forandret seg for nyhetsmediene siden 1960-tallet, da hypotesene ble utformet. Produksjonsforholdene i dagens journalistikk er også endret, noe som setter utenriksjournalistikken under press. Det er færre journalister, trangere økonomi og mindre tid. I dag har stadig færre nyhetsbyråer utenrikskorrespondenter som er stasjonert i utlandet over lengre tid og antall utenriksaker i avisene synker (Eide & Simonsen, 2009, s.7-9).

Avslutningsvis hevder Eide at utenriksjournalister bør forsøke å se verden slik den ser ut for folk fra og i andre land (Eide, 2009, s.31). Dette poenget blir understreket av Krøvel.

Hvis vi journalister fortolker verden gjennom våre egne myter og stereotyper, risikerer vi å produsere ubrukelig kunnskap; kunnskap som ikke er robust nok til å møte virkeligheten slik andre ser den (Krøvel, 2009, s.70)

Krøvel legger til at det er en krevende oppgave for journalister å forstå hvordan verden oppleves i andre land (Krøvel, 2009, s.70). Det betyr imidlertid ikke at det er mindre viktig, snarere tvert imot. I sammenheng med dekningen av krigen i Ukraina taler dette i fredsjournalistikkens favør, da viktigheten av å kunne se krigen fra andre perspektiv enn sitt eget understrekes. Som en forlengelse av gjennomgangen av norsk utenriksjournalistikk vil jeg gjennomgå hvordan nyhetsmediene dekker kriger og konflikter, noe som også er svært relevant for oppgavens problemstilling.

3.3 Nyhetsdekning av kriger og konflikter

3.3.1 Propaganda

I enhver studie av krig er propaganda et sentralt begrep, ettersom propaganda har vært til stede i alle kriger, enten rettet mot motpartens side eller ens egen. Som følge av globalisering og medieutviklinger er studier av propaganda mer relevant nå enn tidligere (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.33-34) og dagens nyhetsjournalistikk er mer utsatt for desinformasjon og manipulasjon (Hornmoen & Steensen, 2021, s.17). Garth S. Jowett og Victoria O'Donnell definerer propaganda som «the deliberate, systemic attempt to shape perceptions, manipulate cognitions, and direct behavior to achieve a response that furthers the desired intent of the propagandist» (Jowett & O'Donnell, 1999, s.6). Her vektlegges det at det ligger en bevisst intensjon bak spredningen av propaganda. Når det gjelder nyhetsdekning av kriger og konflikter, gjenkjennes propaganda også i måten aktører, motiver og krigføring fremstilles på begge sider – fiendens side svartmales, mens «vår» er uskyldig (Ottosen, 2019, s.306). Ifølge fredsjournalistikktilhengere tilbyr fredsjournalistikktilnærmingen en vei for journalister for å unngå propaganda (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.32). I Johan Galtung fredsjournalistikkmodell, som jeg skal forklare senere i teorikapitlet, beskrives fredsjournalistikkens motpol krigsjournalistikk som propagandaorientert, mens fredsjournalistikk er sannhetsorientert (Galtung, 2002, s.261).

3.3.2 Krigsjournalistikk

Om nyhetsdekning av kriger og konflikter sier Krøvel at «Krig og fred reduseres alt for ofte til et spørsmål om kjemi mellom eliterepresentanter for de krigførende partene. Årsakene til krigene kommer i andre rekke» (Krøvel, 2009, s.57). Dette inngår i det Galtung kaller krigsjournalistikk, altså krigsorientert dekning av kriger og konflikter (Ottosen, 2009, s.81). Her er det nødvendig med en begrepsavklaring – krigsjournalistikk brukes i denne masteroppgaven som en betegnelse på en kritikkverdig dekning av kriger og konflikter, i tråd med fredsjournalistikktilnærmingen, mens jeg anvender begrepene krigs- eller konfliktdekning som nøytrale beskrivelser av nyhetsdekning i krigs- og konfliktsituasjoner. I oppgavens analyse og diskusjon går jeg ut ifra at det finnes et skille mellom det som Galtung kaller fredsjournalistikk og krigsjournalistikk, samt at fredsjournalistiske og krigsjournalistiske trekk kan identifiseres i nyhetsdekning av kriger og konflikter. Slik krigsjournalistikk som Galtung kritiserer, er eliteorientert, voldsorientert, propagandaorientert og seiersorientert (Galtung, 2002, s.261). I nyhetsdekning som er preget av en tydelig krigsdiskurs reduseres konflikten til å handle om makt og vold. Konflikten fremstilles i et svart-hvitt-perspektiv, ofte med hensikt om å gjøre konflikten forståelig for publikum, men også for å fremstille nyhetssaken som mer spennende (Kempf, 2002, s.60).

Innocent Chilwa understreker at det virker som om krigsjournalistikk foretrekkes fremfor fredsjournalistikk i nyhetsdekning av krig og konflikter, og at konflikter først oppfattes som nyheter når vold er involvert (Chilwa, 2022, s.1). Krigsjournalistikk er, ifølge Rune Ottosen, både tradisjonell og konvensjonell (Ottosen, 2009, s.81), som dermed gir det samme inntrykket av at en krigsjournalistisk tilnærming er vanligere i nyhetsdekning enn den fredsjournalistiske tilnærmingen. Wilhelm Kempf hevder også at krigsdiskursen i dekning av kriger og konflikter er dominerende i nyhetsbildet. Han sier videre at dersom journalister ønsker å bidra til å de-eskalere konflikter, er det nødvendig med en større forståelse av nyhetsmedienes påvirkning og ansvar (Kempf, 2002, s.60). Dermed begrunnes viktigheten av å forske på nyhetsdekning av kriger og konflikter. Det må imidlertid bemerkes at krigsorientert journalistikk ikke forårsaker krig, og fredsorientert journalistikk kan heller ikke på egenhånd løse konflikter. Nyhetsmedienes rolle i dekning av krig og konflikt er ikke å erstatte andre institusjoner (Bratic, 2010, s.152).

3.3.3 Nyhetsmedienes rolle i krigs- og konfliktsituasjoner

Nyhetsmedienes oppgaver og påvirkningsmuligheter aktualiseres når det gjelder å dekke kriger og konflikter. I krigs- og konfliktsituasjoner har publikum et stort informasjonsbehov, som gjør nyhetsmedienes informasjonsoppgave særdeles viktig. «Journalism's role is not only to report on the world, but also to make key actors – states, capital, people – transparent to each other», sier Galtung (Galtung, 2015, s.321). Videre fastslår Chilwa at publikums oppfatninger om gjeldende kriger og konflikter ofte reflekterer hvordan nyhetsmediene vinkler og fremstiller konfliktene (Chilwa, 2022, s.6). Ifølge Ottosen er mediebildet med på å avgjøre den offentlige debattens premisser, slik at mediens vinkling blir en del av definisjonsmakten for både politiske og militære handlinger (Ottosen, 2009, s.79). Siste del av dette argumentet kan videre kobles til en annen dimensjon ved nyhetsmediens rolle – som går ut på at de ikke bare dekker krig og konflikt, men også spiller en aktiv rolle (Kempf, 2002, s.59).

Ottosen understreker at mediedekningen av kriger og konflikter preges av forholdet mellom nyhetsmediene og militæret – «det militærindustrielle kompleks har stor grad av definisjonsmakt over mediens dagsorden» (Ottosen, 2009, s.81). Som en konsekvens får vi en overdreven tro på at militærmakt er løsningen i konflikter (Ottosen, 2009, s.81). Når dette speiles i nyhetsdekningen, er det snakk om krigsjournalistikk, som vil si at konflikten kan eskaleres, ifølge fredsjournalistikkperspektivet (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.33). Thussu og Freedman forklarer forholdet mellom nyhetsmediene og militæret med at «Mainstream media reproduce the frameworks of political and military leaders and in so doing provide propaganda rather than 'disinterested' journalism» (Thussu & Freedman, 2003, s.7). Slik understrekes viktigheten både av at journalister er kritiske og bevisste på hvilken rolle de spiller i dekningen av krig og konflikt, og både ansatte i nyhetsmediene og publikum er kildekritiske. I den forbindelse argumenterer flere medieforskere innenfor fredsjournalistikktradisjonen for viktigheten av fredsjournalistikk, som i utgangspunktet ble utformet av Galtung som et alternativ til krigsjournalistikk (Galtung, 2002).

3.4 Fredsjournalistikk

3.4.1 Fredsjournalistikkprosjektet

Johan Galtung, verdens første professor i konflikt- og fredsforskning, regnes som grunnleggeren av fredsjournalistikktradisjonen. Fredsjournalistikk innebærer blant at

nyhetsdekningen synliggjør hvordan konflikten kan løses uten vold (Galtung, 2002, s.259). Den fredsjournalistiske tilnærmingen har som utgangspunkt at nyhetsdekning av krig og konflikt kan bidra til å eskalere konflikten. Fredsjournalistikk etableres som et alternativ til slik krigsjournalistikk (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.33). Galtung begrunner fredsjournalistikkprosjektet ut fra to hensyn. Først og fremst vil et søkelys på å løse konflikter heller enn å vinne dem kunne redusere lidelse. For det andre gir det Galtung beskriver som fredsjournalistikk er mer realistisk verdensbilde. Krigsjournalistikk, derimot, representerer en krigerlogikk der konfliktene og krigene er overlatt til statshoder og militæret, noe som resulterer i at nyhetsdekning av kriger og konflikter reflekterer militærtoppenes verdenssyn og det de synes offentligheten burde ha kjennskap til (Galtung, 2002, s.262-263). Slik illustreres forholdet mellom nyhetsmediene og militæret i dekning av kriger og konflikter.

I krigs- og konfliktsituasjoner har ordtaket om at krigens første offer er sannhet blitt en klisjé (Ottosen, 2009, s.75). Galtung hevder imidlertid at det første offeret i krig ikke er sannhet, men fred. «The first victim in a war is not truth. That is only the second victim. The first victim is, of course, peace» (Galtung, 2002, s.260). Galtungs posisjon i fredsforskningstradisjonen synliggjøres ved at han setter fred først og betydningen av fredsjournalistikk understrekes ved at dens motsetning, krigsjournalistikk, kan føre til at fred mellom partene i konflikten vanskeliggjøres. Galtung presiserer likevel at fredspromotering er en oppgave for fredsarbeidere, mens fredsjournalistikkens oppgave er å gjøre fredsprosessene i en konflikt synlige gjennom seriøs og profesjonell nyhetsdekning (Galtung, 2002, s.262). Galtung presenterer essensen av fredsjournalistikk i en modell som omtales som fredsjournalistikkmodellen.

3.4.2 Galtungs fredsjournalistikkmodell

Ifølge Galtung finnes det to tilnærminger til hvordan nyhetsmediene dekker konflikter, det han kaller «high road» og «low road», der fokuset henholdsvis er på konflikten i seg selv og fredsorienterte løsninger, eller metakonflikten skapt av vold og krig og hvem som vinner. Sistnevnte er den klart dominante tilnærmingen i nyhetsmediene, mens «The high road» er fredsjournalistikkens vei (Galtung, 2002, s.259-260). I en presisering av de to tilnærmingene understreker Galtung at vold selvfølgelig skal dekkes i nyhetsmediene. God nyhetsdekning, uavhengig av hvilken tilnærming man har til konflikten, skal være sannferdig. Sannferdig nyhetsdekning er likevel ikke det samme som fredsjournalistikk, selv om fredsjournalistikk er sannhetsorientert. I krigsjournalistikk, der et «hvem vinner»-perspektiv er inntatt, er det

vanskeligere for nyhetsmediene å forholde seg til sannheten (Galtung, 2002, s.260). Med «high road»- og «low road»-journalistikk som utgangspunkt presenteres dikotomien mellom fredsjournalistikk og krigsjournalistikk slik:

<i>Peace/conflict journalism</i>	<i>War/violence journalism</i>
<p><i>I. Peace/conflict-orientated</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • explore conflict formation, x parties, y goals, z issues • general win-win orientation • open space, open time; causes and outcomes – anywhere, also in history/culture • making conflicts transparent • giving voice to all parties; empathy, understanding • see conflict/war as problem, focus on conflict creativity • humanisation of all sides, more so the worse the weapons • proactive: prevention before any violence/war occurs • focus on invisible effects of violence (trauma and glory, damage to structure/culture) <p><i>II. Truth-orientated</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • expose untruths on all sides / uncover all cover-ups <p><i>III. People-orientated</i></p> <p>focus on suffering all over; on women, aged, children; giving voice to voiceless give name to all evil-doers focus on people peace-makers</p> <p><i>IV. Solution-orientated</i></p> <p>peace = non-violence + creativity highlight peace initiatives. Also to prevent more war focus on structure, culture, the peaceful society aftermath: resolution, reconstruction reconciliation</p>	<p><i>I. War/violence-orientated</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • focus on conflict arena, two parties, one goal (win), war • general zero-sum orientation • closed space, closed time; causes and exits in arena, who threw the first stone • making war opaque/secret • “Us-them” journalism, propaganda, voice, for “us” • see “them” as the problem, focus on who prevails in war • dehumanisation of “them”; more so the worse the weapon • reactive: waiting for violence before reporting • focus only on visible effect of violence (killed, wounded and material damage) <p><i>II. Propaganda-orientated</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • expose “their” untruths / help “our” cover-ups/lies <p><i>III. Elite-orientated</i></p> <p>focus on “our” suffering; on able-bodied elite males, being their mouth-piece giving name of their evil-doers focus on elite peace-makers</p> <p><i>IV. Victory-orientated</i></p> <p>peace = victory + ceasefire conceal on peace initiatives, before victory is at hand focus on treaty, institution, the controlled society leaving for another war, return if the old flares up again</p>

Figur 2: Fredsjournalistikk versus krigsjournalistikk. Hentet fra Galtung, 2002, s.261.

Fredsjournalistikk er en freds-, sannhets-, menneske- og løsningsorientert tilnærming til hvordan nyhetsmediene burde dekke kriger og konflikter, mens krigsjournalistikk er krigs-, propaganda-, elite- og seiersorientert (Galtung, 2002, s.261). Fredsjournalistikkolonnen er strukturert etter de fire ofrene i krig – fred, sannhet, mennesker og løsninger (Galtung, 2002, s. 260). For fredsjournalistikktilnærmingen vektlegges det blant annet at man skal menneskeligjøre og inkludere alle partene i konflikten, avdekke usannheter på alle sider, gi en stemme til de som regnes som stemmeløse, navngi de som er ansvarlige for konflikten på alle sider og fremheve fredsinitiativer. I beskrivelser av vold skal de usynlige effektene skildres, som for eksempel traumer og skader på struktur og kultur. Krigsjournalistikk kjennetegnes på sin side av et skille mellom «oss» og «de andre», der «de andre» utgjør hele problemet og blir dehumanisert, «deres» usannheter blir avslørt, mens «våre» dekkes over. Krigsjournalistikk tar bare side med ofrene på «vår» side. Befolkningens elite får et talerør i

nyhetsmediene, og deres lidelse skildres. Kun de synlige effektene av vold, deriblant antall drepte i angrep og materielle skader, beskrives, og konflikten mister oppmerksomheten i nyhetsbildet når en ny konflikt oppstår et annet sted, men returnerer hvis den blusser opp igjen (Galtung, 2002, s.261-262). Her kan man trekke paralleller til nyhetshypotesene om utenriksdekning – det er mer sannsynlig at en utenrikshendelse vil bli en nyhetssak dersom den har store negative konsekvenser. Hvis den i tillegg inneholder referanser til personer, elitepersoner og elitenasjoner, prioriteres hendelsen i nyhetsbildet (Galtung & Ruge, 1965, s.68). Med dette synliggjøres enda en sammenheng mellom nyhetshypotesene og krigsjournalistikk – det er ikke overraskende at krigsjournalistikk prioriteres i nyhetsdekning av krig og konflikt når referanser til negativitet, elitepersoner og elitenasjoner øker nyhetsverdien. Galtung legger til at fred er trivielt og kjedelig å skrive om, mens negativitet i nyhetsmediene selger (Galtung, 2002, s.265-266).

God konfliktrapportering innebærer ikke, ifølge Galtung, at man kan velge noen elementer fra fredsjournalistikkkolonnen og noen fra krigsjournalistikkkolonnen. Fra et fredsjournalistikkperspektiv må krigsjournalistikk avvises helt. Galtungs fredsjournalistikkmodell er imidlertid normativ, og i virkeligheten befinner mediedekning av kriger og konflikter seg et sted mellom fredsjournalistikk og krigsjournalistikk (Galtung, 2002, s.261-262). Siden Galtung utformet sin fredsjournalistikkmodell, har andre medieforskere utvidet feltet med sine fredsjournalistikkteorier.

3.4.3 Videreutviklinger i fredsjournalistikktradisjonen

Galtungs fredsjournalistikkteori har blant annet blitt videreutviklet av tidligere BBC-reportere Jake Lynch og Annabel McGoldrick. Ifølge Lynch og McGoldrick forklarer fredsjournalistikkmodellen skjevheter og svakheter i nyhetsdekning av kriger og konflikter og hvordan de forsterker hverandre (Lynch & McGoldrick, 2005, s.1). Om fredsjournalistikk fastslår Lynch og McGoldrick at

Peace journalism is when editors and reporters make choices – of what stories to report and about how to report them – that create opportunities for society at large to consider and value non-violent responses to conflict (Lynch & McGoldrick, 2005, s.5).

Lynch & McGoldrick bygger dermed videre på Galtungs normative modell ved å understreke at fredsjournalistikk er avhengig av bevisste valg fra redaktører og journalister. Nohrstedt og Ottosen påpeker også at fredsjournalistikk gjenspeiles i journalistenes tankesett, så vel som i

innholdet i deknningen (Nohrstedt & Ottosen, 2022, s.45). Lynch og McGoldrick begrunner fredsjournalistikkprosjektet med at mønstrene som finnes i krigsjournalistikk kan føre til at publikum overvurderer voldelige responser på konflikter. Det er også derfor den dominante krigseskalerende journalistikken defineres som nettopp «krigsjournalistikk» (Lynch & McGoldrick, 2005, s.5). I et forsvar av fredsjournalistikk sier Samuel Peleg (2007) at fredsjournalistikk ikke bare handler om å undersøke det som er, men også det som kan være. (Peleg, 2007, s.7). Slik går fredsjournalistikktilnærmingen under overflaten av konfliktene.

Et annet sentralt perspektiv i fredsjournalistikkfeltet går ut på at man anerkjenner at hver konflikt har flere enn to sider og hver side har sine interesser. Lynch og McGoldrick presenterer fire nøkkelinnfallsvinkler til fredsforskning, som går ut på at 1) vold er aldri sin egen årsak, 2) ikke-voldelige responser på konflikter er alltid mulige, 3) det er flere enn to sider og 4) hver side har en «stake» i konflikten (Lynch & McGoldrick, 2005, xviii). Kempf utdyper at i enhver konflikt har partene egne rettigheter og intensjoner som motstanderen truer. Også motstanderen opplever det som en trussel når «vår» sides handlinger går mot motstanderens interesser (Kempf, 2002, s.61). For å kunne dekke konfliktene gjennom fredsjournalistikktilnærmingen må journalistene dermed ha innsikt i konflikten, som innebærer at de må ha grundig kjennskap til og forstå kompleksiteten i konfliktene (Galtung, 2002, s.268). Om de-eskalerende konfliktdekning understreker Kempf at journalister må være bevisste på hva slags ansvar og påvirkningsmuligheter de har, og derfor slutte å male verden i svart-hvitt, som krigsherrer gjør (Kempf, 2002, s.71). Det finnes atskillig forskning på fredsjournalistikktilnærminger, som neste avsnitt vil ta for seg, for å vise hvordan nyhetsdekning kan undersøkes og tolkes i lys av fredsjournalistikk.

3.4.4 Tidligere forskning på fredsjournalistikk

Tidligere forskning på fredsjournalistikk består blant annet av nyhetsanalyser, men fredsjournalistikk har også blitt undersøkt fra publikumsperspektiv. Lynch og McGoldrick (2013) undersøkte eksempelvis publikums reaksjoner på fredsjournalistikknyheter versus krigsjournalistikknyheter. I et eksperiment der publikum i Australia og Filipinene ble utsatt for både fredsjournalistikk og krigsjournalistikk i TV-form, fant Lynch og McGoldrick ut at publikum i flere tilfeller følte mindre håpløshet etter å ha sett fredsjournalistikknyheter enn krigsjournalistikknyheter (Lynch & McGoldrick, 2013, s.1052). Ifølge eksperimentets resultater blir publikum som ser TV-nyheter produsert som fredsjournalistikk mer tilbøyelige til å vurdere samarbeidsorienterte, ikke-voldelige responser til konflikten (Lynch &

McGoldrick, 2013, s.1056). Eksperimentet argumenterer for fredsjournalistikkteoriens betydning og relevans, men undersøker ikke fredsjournalistikknyheter slik som denne oppgaven tar sikte på å gjøre. Jeg vil derfor undersøke tidligere fredsjournalistikkanalyser av konfliktdekning nærmere.

Av studier om fredsjournalistikk i norsk nyhetsdekning er Rune Ottosen en vesentlig bidragsyter. I 2010 analyserte han hvordan Aftenposten og VG fremstilte Norges militære deltakelse i Afghanistan i 2001. Dekningen av den norske involveringen ble fremstilt i et overdrevent positivt lys, hevder Ottosen – de sakene som opptok i nyhetsbildet skildret helteinnsatsen til de norske soldatene og var svært sjelden kritisk til norsk deltakelse i voldelige konflikter som går ut over de sivile. Dette perspektivet var synligere i Aftenposten enn i VG (Ottosen, 2010, s.269-270). I Ottosens analyse kan man identifisere flere trekk fra fredsjournalistikkmodellen, da Ottosen etterlyser en nyhetsdekning som avdekker sannheter fra flere sider og navngir de ansvarlige for konflikten fra fler enn én side. I tillegg sier Ottosen at nyhetsdekningen av norsk militærdeltagelse i Afghanistan ble begrenset av at militærstyrkene arrangerte presseturer – journalistene fikk kun adgang til det militæret ønsket at de skulle belyse (Ottosen, 2010, s.273). Her illustreres forholdet mellom militærmakt og mediedekning av kriger og konflikter, som forklart tidligere i kapittelet. Dette er med på å gjøre nyhetsdekningen volds, elite- og propagandaorientert – trekk som tilhører det Galtung kaller krigsjournalistikk.

I en studie fra 2019 analyserte Ottosen selvsensur blant norske journalister i den norske militærdeltagelsen i Syria fra mai 2017 til mai 2018. I henhold til Galtungs fredsjournalistikkteori, undersøker Ottosen om norske nyhetsmedier nektet å innse sammenhengen mellom Norges bombing av Libya i 2011 og opptrappingen av borgerkrigen i Syria (Ottosen, 2019, s.303). Analysen er delt opp i to casestudier, den første tar for seg nyhetsdekning av da Norge ble bedt om å sende styrker i desember 2015 til januar 2016, mens den andre omhandler nyhetsdekning av norsk militærdeltagelse fra mars 2017 til mars 2018. Resultatene fra den første casestudien viser at de fleste nyhetsartiklene ikke tok et standpunkt til norsk militærdeltagelse i Syria. Videre identifiseres en overrepresentasjon av elitekilder i nyhetsmaterialet, som er et krigsjournalistikktrekk. Det konkluderes med at i det utvalgte analysematerialet mislyktes norske nyhetsmedier i å undersøke norsk militærdeltagelse kritisk før regjeringen bestemte seg for å sende tropper. I den andre casestudien konkluderer Ottosen med at dekningen var overfladisk og så vidt presenterte

nødvendige fakta om hva de norske styrkene var involvert i, selv om de fleste av artiklene var kritiske til Norges deltagelse i Syria (Ottosen, 2019, s.311-318). Ottosens studier om norsk militærdeltagelse i Afghanistan og Syria analyserer fredsjournalistikk- og krigsjournalistikktrekk i norsk nyhetsdekning, som også denne oppgavens analyse tar sikte på å gjøre. Det finnes imidlertid en vesentlig forskjell som angår norsk interesse mellom nyhetsdekningen av innblanding i Afghanistan og Syria og nyhetsdekningen av Russlands invasjon av Ukraina – selv om norsk offentlighet fordømmer angrepet på Ukraina og har sendt våpen til den ukrainske siden, deltar ikke norske styrker i krigen. Det vil si at det ikke finnes noen norsk militærinteresse som tas opp i nyhetsdekningen på samme måte som i Afghanistan og Syria.

I 2023 publiserte Sima Bhowmik og Jolene Fisher en fredsjournalistikkstudie om dekningen av Israel/Palestina-konflikten i amerikanske CNN. Forskningsmaterialet i studien bestod av 13 nyhetsreportasjer (TV) fra 12-dagerskonflikten mellom Israel og Palestina i mai 2021. Som metode anvendte Bhowmik og Fisher en form for tekstanalyse for å identifisere krigsjournalistikk- og fredsjournalistikkrammer i dekningen. Resultatene fra studien viste at dekningen hovedsakelig var krigsjournalistisk, basert på fire funn: 1) overvekt av kommentarer fra elitepersoner i USA og Israel, 2) en tendens til å ta parti med Israel sin side i konflikten, 3) bruk av verbal- og billedspråklige ressurser som vektlegger ødeleggelse og vold og 4) fokus på hvem som «vinner». I dekningen ble også Israels perspektiv på konflikten fremstilt i stor grad, for eksempel ved at Palestinske angrep på Israel og tapene av menneskeliv ble grundig dekket, men Israelske angrep på Gaza ikke ble nevnt like ofte. Det manglet også historisk kontekst i store deler av dekningen. På den andre siden fokuserte tre av nyhetsreportasjene på menneskerettigheter og tap av menneskeliv i Palestina (Bhowmik & Fisher, 2023, s.8). Studien er interessant med tanke på denne oppgavens analyse fordi konflikten mellom Israel og Palestina har noen vesentlige likheter med konflikten mellom Russland og Ukraina. I begge tilfeller handler det om en krig mellom to naboland som er svært ujevne i forstand at det ene landet (henholdsvis Palestina og Ukraina) lider større tap enn motparten (FN, 2023a). Studien til Bhowmik og Fisher understreker også at det er mulig å anvende fredsjournalistikkmodellen i analyser av nyhetsdekning i lignende konflikter. Tidligere forskning viser dermed at det er mulig og fruktbart å forske på fredsjournalistikk i publisert nyhetsdekning, men det finnes delte meninger om fredsjournalistikk kan være mer enn en normativ modell og analyseguide.

3.4.5 Fredsjournalistikk i praksis

Om fredsjournalistikk fungerer i praksis er et debattert tema innenfor forskningstradisjonen. Lynch og McGoldrick legger frem 17 retningslinjer for journalister som skal dekke kriger og konflikter. Punktene er ment som en guide for hvordan journalister kan unngå å havne i krigsjournalistikk-mønstrene. Det er ikke hensiktsmessig å liste opp alle retningslinjene, men felles for dem er at de begynner med en «unngå»-oppfordring og følges opp med en «gjør dette istedenfor» (Lynch & McGoldrick, 2005, s.28-31). Listen med retningslinjene legger grunnlaget for hvordan journalister kan utøve fredsjournalistikk i feltet og tyder dermed på at fredsjournalistikk er mulig i praksis. Kimberly Kelling og Beverly Horvit mener imidlertid at Galtungs fredsjournalistikk burde forenkles for å gjøre den mer anvendelig. De argumenterer for å utelate «sannhetsorientert»-elementet fra Galtungs modell fordi den er overflødig: «Through responsible reporting and ethical journalistic practices required in obtaining the other three orientations, truthfulness will prevail» (Kelling & Horvit, 2017, s.3). Kelling og Horvit hevder at det finnes bevis for at fredsjournalistikk er mulig i vestlige nyhetsmedier, men legger til at det mangler en standard for ansvarlig nyhetsdekning av konflikter.

Reporting on the here and now is not enough to educate and inform public opinion; conflict coverage should involve dismissing the notion of being a reactionary journalist and instead telling a story providing historical context from all sides of the conflict (Kelling & Horvit, 2017, s.10).

I den forbindelse argumenterer Kelling og Horvit for alternative løsninger når det gjelder dekning av krig og konflikt, som for eksempel samarbeid med Reportere uten grenser (Kelling & Horvit, s.10-11).

Robert Hacket hevder at fredsjournalistikk må forandre sitt normative utgangspunkt, forankret i fredsforskningstradisjonen, til en strategi basert på analyser av nyhetsproduksjon for å kunne fungere i praksis. Analyser av de bestemmende faktorene for nyhetsproduksjon vil gi innsikt i hvilke muligheter som finnes for fredsjournalistikk i praksis, samt hva som hindrer utøvelsen av fredsjournalistikk. Hacket åpner også for en diskusjon om nyhetsproduksjon trenger en strukturell endring for at fredsjournalistikk skal kunne lykkes (Hacket, 2006, s.2). For at fredsjournalistikk kan fungere i praksis foreslår Hacket tre løsninger: å omstrukturere journalistikkfeltet innenfra, skape et nytt felt som eksisterer parallelt med eksisterende journalistikk eller gripe inn i andre felt, som for eksempel politikk eller sosiale bevegelser, for å endre miljøet nyhetsjournalistikk skapes i. Samtidig er

fredsjournalistikkens suksess i praksis også avhengig opinionens støtte og godkjenning (Hacket, 2006, s.11). Om fredsjournalistikk er tilpasset moderne nyhetsproduksjon utgjør en del av kritikken mot fredsjournalistikk, som jeg skal utdype i følgende delkapittel.

3.5 Kritikk av fredsjournalistikk

3.5.1 Tilpasset dagens nyhetsproduksjon

Thomas Hanitzsch, en av fredsjournalistikkens kritikere, hevder at fredsjournalistikkmodellen ikke tar hensyn til betingelsene til dagens nyhetsjournalistikk og dermed ikke er tilpasset moderne nyhetsproduksjon. Hurtige og konstante tidsfrister, begrenset personale og tilgang til konfliktområdet, samt mangel på kilder er strukturelle begrensinger som hindrer det journalistiske arbeidet (Hanitzsch, 2007, s.5). Hanitzsch argumenterer også for at det ikke er opp til den enkelte journalist å endre måten kriger og konflikter dekkes i nyhetsmediene:

Peace journalism is not a matter of individual leeway, and media structures and professional routines cannot be modified from the position of the individual journalist (...). To have any impact on the way the news is made, and its critical scrutiny, the advocates of peace journalism must address the structural constraints of news production (Hanitzsch, 2007, s.1).

Her blir det tydelig at Hanitzsch deler noen synspunkter med Hacket om at fredsjournalistikktilhengerne må adressere begrensingene ved moderne nyhetsproduksjon. I motsetning til Hacket bruker Hanitzsch imidlertid dette som argument for at fredsjournalistikk ikke er egnet for journalistisk utøvelse, mens Hacket foreslår endringer for at fredsjournalistikk kan fungere i praksis (Hacket, 2006, s.2). Hanitzsch støtter likevel flere aspekter ved fredsjournalistikk, som for eksempel vektleggingen av å vise de siviles lidelse, ikke bare elitebefolkningen (her i betydningen av hvite menn i høytstående yrker) og at man skal avdekke løgner og usannheter på begge sider. Ifølge Hanitzsch kan slik journalistikk derimot betegnes som god journalistikk eller kvalitetsjournalistikk, ikke fredsjournalistikk (Hanitzsch, 2007, s.7). Argumentet til Hanitzsch om at fredsjournalistikk ikke er tilpasset dagens nyhetsproduksjon, sier imidlertid ingenting om fredsjournalistikkens betydning i seg selv. Annen kritikk går ut på at fredsjournalistikk utfordrer journalistenes objektivitet.

3.5.2 Objektiv journalistikk?

Objektivitetsdebatten når det gjelder journalistikk er omfattende, og jeg vil derfor kun inkludere elementer fra debatten som vedrører fredsjournalistikk. Der noen mener

journalistikk ikke *er* objektiv, mener andre at den ikke *kan* være det, mens andre mener at den ikke *burde* være det (Hanitzsch, 2007, s.4). Det finnes imidlertid også noen teoretikere som mener at journalistikken burde være objektiv, og at utøvelse av fredsjournalistikk går på bekostning av objektiviteten. BBC-journalist David Loyn er en av dem som kritiserer fredsjournalistikk for å være for subjektiv. Loyn går hardt ut mot fredsjournalistikkprosjektet, og hevder at «The opposite of peace journalism is good journalism» (Loyn, 2007, s.1). Loyn misliker at tilhengere av fredsjournalistikk omtaler all annen dekning av krig og konflikt som krigsjournalistikk (Loyn, 2007, s.6), og hevder også at fredsjournalistikkprinsippene tillegger journalistene en for deltakende rolle som fredsskapere (Loyn, 2007, s.2). Mest kjent er han for kritikken av fredsjournalistikk når det gjelder objektivitet som journalistikkideal. Der sannhet er et mål, er objektivitet et verktøy for å nå det, hevder Loyn. Slik argumenterer han for at objektivitet i det minste burde være et ideal i nyhetsjournalistikk (Loyn, 2007, s.4).

I tillegg til å tillegge journalister andre oppgaver og forventninger enn å dekke det de ser, kritiserer Loyn også fredsjournalister for å gå helt bort fra objektivitetsidealet (Loyn, 2007, s.5). Her finnes det imidlertid nyanser og forskjellige oppfatninger blant fredsjournalistikktilhengere. Om objektivitetsidealet i dagens journalistikk sier Hacket at «The regime of objectivity is in decline, but no clear replacement has emerged» (Hacket, 2006, s.10). Dette innebærer nye muligheter for fredsjournalistikk, men er samtidig en utfordring, hevder han (Hacket, 2006, s.10). Kempf, som ved flere anledninger argumenterer for fredsjournalistikk, hevder derimot at å gå bort fra objektivitetsidealet setter fredsjournalistikkteorien i fare, samtidig som det lede til propaganda (Kempf, 2007, s.7). Slik illustreres kompleksiteten i fredsjournalistikkdebatten.

En omfattende del av fredsjournalistikkdebatten pågikk i 2006-2007. Hacket publiserte sin artikkel «Is Peace Journalism Possible?» i 2006, som resulterte i en fredsjournalistikkdiskusjon i en utgave (årgang 6, hefte 2) av tidsskriftet *Conflict and Communication* publisert i 2007. I senere år har det på mange måter oppstått en ny forståelse av objektivitetsidealet i nyhetsjournalistikken, ettersom den tradisjonelle oppfatningen av hva som inngår i objektiv journalistikk har blitt kritisert. Hacket påstod riktignok i 2006 at objektivitetsidealet var på vei ut av journalistikken (Hacket, 2006, s.10), men i dag er ideen mer utbredt. Hornmoen og Steensen (2021, s.40) hevder eksempelvis at «Det er naivt å tro at journalister kan reflektere virkeligheten 'som den er'». Ideen om at nyhetsjournalistikken skal speile virkeligheten akkurat som den er kan dermed sies å være lite holdbar i dag (Hornmoen

& Steensen, 2021, s.42). Slik kan det argumenteres for at kritikken rettet mot fredsjournalistikk for at det ikke er objektiv journalistikk, er mindre holdbar i dag. Når det gjelder fredsjournalistikk og denne oppgavens forskningstema, aktualiseres likevel debatten om objektiv journalistikk i forbindelse med hvordan nyhetsmediene kan forklare begge sidene i konfliktens interesser når det er snakk om en stat som angriper en annen. Dette perspektivet tas opp igjen i oppgavens analyse, i likhet med resten av fredsjournalistikkdebatten, som også omhandler journalistenes rolle i nyhetsdekning av kriger og konflikter.

3.5.3 Påvirkning på fredsprosesser og journalister som sosiale aktører

En siste kritikk av fredsjournalistikk omhandler hvordan fredsjournalistikktilhengere overvurderer nyhetsmedienes innflytelse på fredsprosesser, samt at journalister ikke er, eller burde være, fredspromotører. «There seems to be a tendency among some peace journalism advocates to overestimate the power of journalism», sier Hanitzsch (Hanitzsch, 2007, s.6). Han legger til at selv om journalistikk har en påvirkning på folk, er nyhetsmedienes påvirkning på politiske avgjørelser begrenset (Hanitzsch, 2007, s.7). Loyn, som kritiserer fredsjournalistikk for å være for subjektiv, tar også avstand fra at tilnærmingen tilegner journalistene en aktiv og deltakende rolle. «The peace journalism approach describes an active participation that is simply not the role of a journalist», hevder han (Loyn, 2007, s.2). Hanitzsch legger til at å skape fred og rapportere nyheter er to vidt forskjellige oppgaver, og at Galtung's oppfatning om at journalister er aktive deltakere er feil (Hanitzsch, 2007, s.3). Galtung selv hevder imidlertid at journalistene skal gjøre fredsløsninger synlige for publikum, men at fredsmegling er en oppgave som er best overlatt til fredsarbeidere (Galtung, 2002, s.262).

3.5.4 Fredsjournalistikkdebatten kort oppsummert og vei videre

Som delkapitlene 3.4 og 3.5 demonstrerer, er det mange forskjellige synspunkter i fredsjournalistikkdebatten. Fredsjournalistikktilhengere argumenterer for tilnærmingens relevans og betydning, og foreslår endringer for å gjøre fredsjournalistikk mer anvendelig, mens kritikeren Hanitzsch hevder at det ikke er mulig å anvende fredsjournalistikk i praksis på grunn av betingelsene til moderne nyhetsproduksjon. Den største debatten rundt fredsjournalistikk går ut på hvordan man skal forholde seg til objektivitetsidealet i nyhetsjournalistikk. Noen fredsjournalistikktilhengere, deriblant Lynch, McGoldrick og

Hacket, mener at nyhetsjournalistikk ikke trenger å være objektiv i ordets tradisjonelle forstand. Kempf hevder på sin side at fredsjournalistikktilnærmingen ikke burde gå helt bort fra objektivitetsidealet. Fredsjournalistikkmotstanderen Loyn argumenterer for objektiv journalistikk og avviser all nyhetsjournalistikk som ikke oppfyller objektivitetskravene. Hva som ligger i at journalistikk skal være objektiv kan imidlertid diskuteres, særlig når man legger et sannhetsideal til grunn. Galtung beskriver fredsjournalistikktilnærmingen som sannferdig og mener at fredsjournalistikk gir et mer realistisk verdensbilde enn krigsjournalistikk (Galtung, 2002, s.262). En annen kritikk av fredsjournalistikk går ut på at påvirkningen på fredsprosesser overvurderes. Loyn, som er en motstander av fredsjournalistikk, deler imidlertid en oppfatning om at nyhetsdekning kan påvirke fredsprosesser. Slik tydeliggjøres det hvordan medieforskere og teoretikere er uenige om fredsjournalistikkens verdi og betydning. Avslutningsvis vil jeg nevne at Ottosen og Nohrstedt har noen bemerkninger om fredsjournalistikkens relevans. Ottosen mener at Galtungs fredsjournalistikkmodell kan fungere som en sjekklister for både journalister og medieforskere for å unngå å spre propaganda (Ottosen, 2010, s.266), samtidig som han mener at «Acknowledging the influence of Galtung's model does not necessarily mean that one has to accept the entire concept of peace journalism as defined by Johan Galtung himself» (Ottosen, 2010, s.262). Videre hevder Ottosen og Nohrstedt at mange av poengene fra Galtungs modell fortsatt er relevante, men at de organisatoriske betingelsene for journalistikk tas for lite hensyn til (Ottosen & Nohrstedt, 2022, s.44-55).

I analysekapittelet tar jeg opp igjen teorien gjennomgått i den teoretiske tilnærmingen og setter det i sammenheng med oppgavens problemstilling ved å illustrere med eksempler fra norsk nyhetsdekning av krigen i Ukraina. I analysen vil jeg illustrere hvordan norske interesser speiler utenriksdekningen. Jeg vil anvende Galtungs modell for fredsjournalistikk for å identifisere fredsjournalistiske og krigsjournalistiske trekk i analysematerialet, samt diskutere fredsjournalistikkens relevans med utgangspunkt i artiklene i utvalget. Her vil jeg aktualisere og problematisere fredsjournalistikkdebatten – om fredsjournalistikk fungerer i praksis, hvordan man skal forholde seg til objektivitetsidealet og hva slags rolle journalister som dekker kriger og konflikter skal ha. I analysen vil jeg også diskutere skillet mellom fredsjournalistikk og krigsjournalistikk som Galtung presenterer i fredsjournalistikkmodellen. Først følger imidlertid en gjennomgang av metode og metodevalg.

4. Metodisk tilnærming

Kapittel fire er et todelt metodekapittel som redegjør for oppgavens metodiske tilnærming. Første del tar for seg kritisk diskursanalyse som metode og gir en innføring i diskursbegrepet og Faircloughs tilnærming, inkludert den tredimensjonale modell og sammenhengen mellom språk, makt og ideologi. Jeg forklarer også begrensinger ved metoden og begrunner hvorfor jeg har valgt kritisk diskursanalyse som metode. I andre del gjennomgår jeg hvilke metodiske valg jeg har tatt og legger grunnlaget for oppgavens analyse. Her forklarer jeg oppgavens utvalg, hvordan jeg skal anvende metoden i praksis og hvordan jeg har jobbet med analysen.

4.1 Kritisk diskursanalyse

4.1.1 Diskursbegrepet

Ettersom jeg har valgt kritisk diskursanalyse som metode, innleder jeg den metodiske tilnærmingen med å redegjøre for diskursbegrepet, som har flere definisjoner og bruksmåter. *Diskurs* kan brukes for å omtale abstrakte språkmønstre, samtidig som begrepet også kan referere til en diskusjon eller samtale (Hågvar, 2007, s.18). Diskurser kan videre forstås som talemåter og tanke sett som representerer verdensbilder og reflekterer hvordan man forstår verden (Jørgensen & Phillips, 1999, s.9). Denne definisjonen er tettere knyttet til diskursbegrepets bruksmåte innenfor den kritisk diskursanalytiske forskningstradisjonen. Ifølge Norman Fairclough, som er kjent for sin tilnærming til kritisk diskursanalyse, er diskurser bestemte måter å representere deler av den fysiske, sosiale eller psykososiale verden på (Fairclough, 2010, s.258). Fairclough betrakter videre diskurser som språkbruk i sosiale begivenheter og sosiale praksiser som er knyttet til holdninger, verdier og kunnskap (Fairclough, 2010, s.381). Innholdet i diskurser må repeteres og deles av en viss mengde mennesker for at vi kan etablere det som en eksisterende diskurs. Samtidig kan en diskurs ha flere navn (Skrede, 2017, s.35). I denne oppgaven vil jeg legge betydningen av diskurser som språklige representanter for holdninger til og oppfatninger om verden til grunn for oppgavens analyse, ettersom jeg baserer analysen på Faircloughs tilnærming. De neste avsnittene vil ta for seg kritisk diskursanalyse som teori og metodisk tilnærming.

4.1.2 Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse har ikke en egen, karakteristisk analytisk metode, men trekker på andre faglige metoder som kombineres i et tekstanalytisk rammeverk (Østbye et al., 2007, s. 63, s.96). Felles for diskursanalytiske tilnærming er oppfatningen av at språket gir adgang

til virkeligheten – vi skaper representasjoner av språket, og representasjonene er med på å skape virkeligheter (Jørgensen & Phillips, 1999, s.17). Den kritiske diskursanalysen skiller seg fra den generelle forskningstradisjonen diskursanalyse ved at den har en større lingvistisk komponent i analysen, som går ut på å analysere tekster på setningsnivå, selv om ikke alle kritiske diskursanalyser som inneholder nærlesning på dette nivået (Skrede, 2017, s.12). En annen forskjell mellom diskursanalyser og kritisk diskursanalyser er at kritisk diskursanalyse er problemorientert (Skrede, 2017, s.27), og regnes som en kritisk samfunnsvitenskap med et normativt utgangspunkt (Skrede, 2017, s.82). Det problemorienterte og normative ved metoden innebærer dermed at forskeren inntar et kritisk standpunkt og erkjenner et behov for endring i samfunnet og forsøker å oppnå endring gjennom analysen.

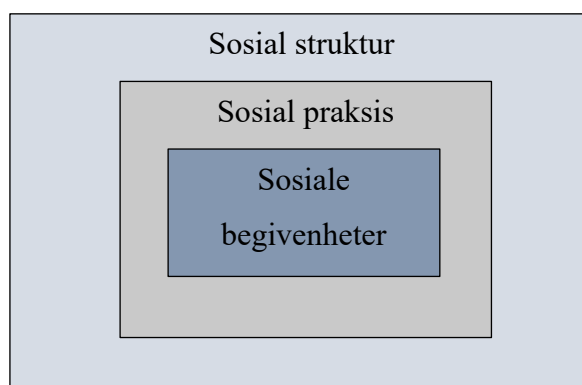
Kritisk diskursanalyse, som har utviklet seg fra forskningstradisjonen kritisk lingvistikk, tar sikte på å undersøke tekstens ideologiske interesser og vurderer «hvordan ideologiske forhold reproduseres gjennom språk» (Skrede, 2017, s.20-21). Til metoden finnes det tre hovedtilnærminger. Teun van Dijks tilnærming er sosio-kognitiv, Ruth Wodaks er diskurs-historisk og Norman Fairclough har en dialektisk-relasjonell tilnærming (Skrede, 2017, s.22). Faircloughs tilnærming regnes som det mest utviklede og innflytelsesrike bidraget til det kritisk diskursanalytiske feltet (Jørgensen & Phillips, 1999, s.72; Skrede, 2017, s.24). Ifølge Fairclough bør en kritisk diskursanalyse treffe følgende tre punkter for å kunne kalles nettopp en kritisk diskursanalyse:

- 1) Transdisiplinær analyse: Analysen er ikke bare en analyse av diskurser (eller tekster), den er en del av en systematisk transdisiplinær analyse av forholdet mellom diskurser og andre elementer i den sosiale prosessen.
- 2) Systematisk analyse: Analysen er ikke bare en generell gjennomgang av diskurser, men inkluderer en form for systematisk analyse av tekster.
- 3) Normativ analyse: Analysen er ikke bare beskrivende, men også normativ. Den adresserer samfunnsfeil i deres diskursive aspekter og mulige måter å forbedre dem på (Fairclough, 2010, s.10-11).

Slik tydeliggjør Fairclough hva en kritisk diskursanalyse skal ta sikte på å gjøre. For å gjennomføre en kritisk diskursanalyse skisserer Fairclough en tredimensjonal analysemodell, som forklarer hvordan tekster skal analyseres og settes i diskursive og sosiale sammenhenger.

4.1.3 Den tredimensjonale modell

Ifølge Faircloughs tredimensjonale modell er hvert tilfelle av språkbruk en sosial begivenhet som har tre dimensjoner (Jørgensen & Phillips, 1999, s.80). I tidligere verk refererer Fairclough til disse dimensjonene som tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Fairclough har ved senere anledninger videreutviklet modellen, og gitt nye navn til de tre dimensjonene. Tekst har blitt omdøpt til ‘sosiale begivenheter’, fordi tekster er en del av sosiale begivenheter, selv om alle sosiale begivenheter ikke kan reduseres til tekster. Diskursiv praksis har blitt til ‘sosial praksis’ og sosial praksis kalles nå for ‘sosial struktur’. Navnendringen fra diskursiv praksis til sosial praksis begrunnes med at det ikke finnes diskursive praksiser, all praksis er sosial, mens den nye betegnelsen sosial struktur er bedre egnet til å beskrive samfunnsmessige forhold og strukturer (Skrede, 2017, s.32-34). Jeg tar utgangspunkt i modellens opprinnelige design, men med de oppdaterte begrepene sosiale begivenheter, sosial praksis og sosial struktur.



Figur 3: Faircloughs tredimensjonale modell. Gjengitt med innspill fra Skrede, 2017, s.30-33.

Modellens første nivå eller dimensjon (sosiale begivenheter) legger opp til en nærlesing av analyseteksten, det andre nivået (sosial praksis) tar for seg tekstens produksjon og distribusjon og den tredje dimensjonen (sosial struktur) plasserer teksten i en diskursiv, sosial og kulturell sammenheng (Østbye et.al, 2013, s.95). Det vil si at man på det første nivået utfører en analyse av ord og setninger i teksten, mens i det andre nivået bygger man videre på tekstanalysen, der det fortsatt primært er tekstene som analyseres, men gjennom omstendighetene rundt tekstproduksjonen- og konsumeringen (Skrede, 2017, s.31). Modellens tredje nivå omhandler forholdet mellom diskurs, makt og ideologi (Skrede, 2017, s.31). Analyse på dette nivået fordrer at man kombinerer tekstanalyse med sosial analyse, og tar i bruk sosiologisk teori og kulturteori (Jørgensen & Phillips, 1999, s.82).

Modellen fungerer dialektisk på flere måter. Eksempelvis medieres forholdet mellom sosiale strukturer og sosiale begivenheter av den sosiale praksisen (Fairclough, 2003, s.23). For å utdype poengterer Jørgensen og Phillips at det er gjennom den sosiale praksisen, der språk brukes for å konsumere og produsere tekster, at tekster former og formes av sosiale strukturer (Jørgensen & Phillips, 1999, s.82). Videre formes sosiale begivenheter av sosiale praksiser (Fairclough, 2003, s.25), samtidig som sosiale begivenheter også påvirker sosial praksis (Jørgensen & Phillips, 1999, s.82). Oppsummert består modellen av indre tekstforhold (semantiske, grammatiske og leksikalske elementer) som henger sammen med ytre forhold (andre elementer av sosiale begivenheter, samt sosiale praksiser og strukturer). Disse medieres av sjangre, diskurser og stiler og hvordan de forholder seg til hverandre og artikuleres sammen. I en analyse av ytre tekstrelasjoner undersøker man forholdet mellom en tekst og andre sosiale begivenheter, samt sosiale praksiser og sosiale strukturer (Fairclough, 2003, s.36-38). Når det gjelder ytre tekstrelasjoner, kalles forholdet mellom en tekst og andre tekster intertekstualitet (Fairclough, 2003, s.36), mens begrepet interdiskursivitet referer til artikuleringen av forskjellige diskurser og sjangre (Fairclough, 2010, s.95). I Faircloughs tredimensjonale modell plasseres intertekstualitet på det innerste nivået og interdiskursivitet i det midterste. I en kritisk diskursanalyse er man opptatt av hvilken effekt og hvilke ideologiske interesser intertekstualitet og interdiskursivitet har (Skrede, 2017, s.52-53).

Som en forlengelse av redegjørelsen for Faircloughs tredimensjonale modell, trekker jeg også frem hva som menes med teksters kontekst, ettersom en teksts kontekst inngår i både sosial praksis og sosial struktur. Begrepene om kontekst kommer imidlertid ikke fra Fairclough selv. Yngve Benestad Hågvar påpeker at en diskursanalyse er en analyse av “hvordan en tekst er tilpasset en bestemt kontekst, og hvilke tenke-, tale-, handlings- og væremåter denne tekst uttrykker i den aktuelle konteksten” (Hågvar, 2007, s.18). Michael Halliday deler konteksten i to – kulturkontekst og situasjonskontekst. Kulturkonteksten omhandler tekstens kulturelle bakteppe, altså det sosiale og kulturelle miljøet tekstene skapes i, mens situasjonskonteksten dreier seg om den konkrete situasjonen, deriblant tekstens tema og handlingen som forutsetter teksten (felt), forholdet mellom publikum og avsender (relasjon) og rollen til språket og selvet mediet (mediering) (Skovholt & Veum, 2015, s.22-23). Man opererer også med begrepet tekstuell kontekst, der man undersøker samspill andre tekster (tekstsamspill) og tekstnormer (normsamspill) (Hågvar, 2007, s.31). Når det gjelder Faircloughs tredimensjonale modell, vil situasjonskonteksten og den tekstuelle konteksten

inngå i modellens andre nivå, sosial praksis, mens kulturkonteksten hører til i det ytterste nivået, sosial struktur (Hågvar, 2007, s.35). Nå som Faircloughs tredimensjonale modell er redegjort for, vil neste delkapittel ta for seg Faircloughs teorier om makt og ideologi.

4.1.4 Makt og ideologi

Fairclough setter ideologiske prosesser i sammenheng med makt, språk og diskurser. Ideologi er representasjoner av deler av verden som bidrar til opprettholdelsen og etableringen av maktrelasjoner, dominans og utnyttelse (Fairclough, 2003, s.218). Ettersom Fairclough (2010, s. 258) vurderer diskurser som representasjoner av verden, tydeliggjøres det diskursive i definisjonen av ideologi. Diskurser inngår som nevnt tidligere i sosiale praksiser, men de kan også fungere ideologisk når man kan avdekke et forhold mellom diskursenes mening, altså representasjonsmåten, og sosiale maktforhold gjennom sosial analyse (Fairclough, 2010, s.79). All maktutøvelse betyr ikke nødvendigvis dominasjon og utnyttelse, men kan i den kritisk diskursanalytiske tradisjonen også referere til usynlige maktstrukturer. Det er imidlertid makt i ordets negative forstand, som går på bekostning av sosiale grupper, som er hovedfeltet til kritisk diskursanalytikere (Skrede, 2017, s.28). Ideologisk makt utøves i diskurser, hevder Fairclough (2001, s. 27):

Ideological power, the power to project one's practices as universal and 'common sense', is a significant complement to economic and political power, and of particular significance here because it is exercised in discourse.

Den kritiske diskursanalysen tar nettopp sikte på å analysere hvordan språket bidrar til å reproducere ideologiske forhold (Skrede, 2017, s.21). Slik synliggjøres språket og diskursenes ideologiske elementer.

Et annet sentralt poeng når det gjelder kritisk diskursanalyse er at makt ved de fleste anledninger kan gjenkjennes i det implisitte og usagte. Kritisk diskurs-analytikere har dermed en interesse av å undersøke ikke bare hvordan og hvorfor ideologier fremstilles og naturaliseres, men også hvordan elementer utelukkes fra den politiske dagsordenen ved hjelp av semiotiske ressurser (Skrede, 2017, s.28-29). Her kan man for eksempel analysere hva som ikke uttrykkes eksplisitt i tekster, men gjennom antakelser, samt hvordan ansvar pålegges og fjernes i uttrykksmåter, som jeg skal komme tilbake til. Ifølge Fairclough kan fremstillinger i nyhetsmediene fungerer ideologisk når de bidrar til å reproducere sosiale relasjoner, deriblant dominans og utnyttelse. Ideologiske fremstillinger, eller representasjoner, er som oftest implisitte, og reproduseres i uttrykksmåter som naturaliseres –

gjennom antakelser som blir tatt for gitt og presupposisjoner, både av journalister og publikum (Fairclough, 1995, s.44-45). Som forskningsmetode kan diskursanalysen dermed øke bevisstheten om hvordan skrivemåter kan reprodusere eller forandre tankemønstre (Hågvar, 2007, s.17). Diskursanalytiske tilnærminger identifiserer også de felles normene vi tar for gitt og er enige om, doxa, og setter spørsmål ved det doksiske Hågvar, 2007, s.20). Faircloughs tilnærming til kritisk diskursanalyse mangler imidlertid retningslinjer for visuell analyse, derfor vil jeg gå gjennom andre tilnærminger til hvordan man kan gjennomføre en multimodal kritisk diskursanalyse.

4.1.5 Multimodal kritisk diskursanalyse

Mening skapes ikke bare gjennom verbalspråklig tekst, men også gjennom visuelle elementer, deriblant bilder, layout og farger (Skrede, 2017, s.95). En multimodal kritisk diskursanalyse tar sikte på å undersøke hvilken rolle visuelle virkemidler spiller når det gjelder å reprodusere ideologier og maktforhold i samfunnet (Skrede, 2017, s.93). I nyhetsartikler kan bilder brukes for å illustrere hva verbalteksten forteller eller uttrykke det motsatte (Skovholt & Veum, 2014, s.132-134), men også hva som ikke kan uttrykkes i verbalspråket, for eksempel ting som ville vært ansett som politisk ukorrekt å ytre. Slik har bildebruk en konnotativ funksjon (Skrede, 2017, s.93-94). Jeg vil derfor gå gjennom et par fagbegreper som brukes for å beskrive bildebruk.

I tråd med oppgavens problemstilling og forskningstema vil jeg redegjøre for de begrepene som er relevante for å beskrive bildebruk i nyhetsartikler og som kan kobles til makt og ideologi. Modalitet brukes for å beskrive både verbalspråklige og visuelle fremstillinger. Når det gjelder visuelle fremstillinger, refererer begrepet til hvorvidt det visuelle representerer virkeligheten. Høy modalitet uttrykker en virkelighetsnær fremstilling, mens lav modalitet ikke ligner virkeligheten (Skrede, 2017, s.96-97). I visuelle analyser kalles modalitet også for koding (Skovholt & Veum, 2014, s.69). Har bildet en naturalistisk koding er det en realistisk fremstilling, mens vitenskapelig koding betyr at bildet eller illustrasjonen har en teknisk funksjon, for eksempel en graf eller en modell. En tredje modalitet er sensorisk koding, som knyttes til følelser og hvor behagelig fremstillingen er. I resten av oppgaven kommer jeg til å bruke begrepet koding fremfor modalitet, for å skille mellom beskrivelser av verbalspråk og bilder. En annen billedspråklig semiotisk ressurs er sosiale relasjoner, som etableres av visuelle posisjoneringer i bilder (Skrede, 2017, s.105). Vinkler kan bidra til å skape sosiale relasjoner mellom de som blir avbildet og de som observerer bildet. Fremstillinger i

ansiktshøyde representerer gjerne likhet og maktbalanse, mens en lav vinkel, der observatøren ser opp på den avbildede, kan gi en assosiasjon av at den avbildede er mektigere og har høyere status. Et bilde tatt fra en høy vinkel kan gi inntrykk av at den avbildede er liten og ubetydelig (Skrede, 2017, s.107-108). Blikk forteller også om sosiale relasjoner. Blikkontakt i et bilde kan bidra til at observatøren menneskeliggjør den avbildede, mens blikk rettet nedover i bildet kan fremstille bekymring og oppover uttrykker optimisme. I nyhetsredaksjoner brukes blikk strategisk for å oppnå effekter (Skrede, 2017, s.106-107). Bilder og illustrasjoner kan også være kontekstualiserte og dekontekstualiserte. Kontekstualiserte bilder viser personer i en gitt situasjon, og skaper identifikasjon, mens dekontekstualiserte bilder fremstiller personer mot en nøytral eller uartikulert bakgrunn (Skovholt & Veum, 2014, s.64-65). Mangelen på retningslinjer for visuell analyse er én svakhet ved Faircloughs tilnærming, og jeg vil videre diskutere flere begrensninger ved metoden.

4.1.6 Forskningskvalitet: begrensninger ved kritisk diskursanalyse som metode

I empiriske undersøkelser er det relevant å redegjøre for hvordan analysen forholder seg til kravene om validitet og reliabilitet. Validitet går ut på om en beskrivelse av et fenomen samsvarer med fenomenets virkelighet. Har vi målt det vi tror vi har målt? Tilhengere av intervju-baserte metoder kritiserer tekstanalyser for å ha mindre sannhetsverdi enn intervjuer, noe som imidlertid tilbakevises av Skrede. Forskningskravet til reliabilitet, som går ut på hvor etterprøvable en studie er, er en annen utfordring i kvalitative tekstanalyser (Skrede, 2017, s.156-158). Øyvind Bratberg hevder at det er vanskeligere å oppnå reliabilitet i kritisk diskursanalyse fordi den tolker sosiale fenomener (Bratberg i Skrede, 2017, s.158). Skrede hevder at imidlertid at det er slutningene fra en innholdsanalyse som er interessante, og slutningene krever nettopp tolkning fra forskerens side (Skrede, 2017, s.158). Fairclough mener at tekstanalyser er unngåelige selektive og ikke kan være objektive. Dette er ikke et kritikkgrunnlag, hevder Fairclough, og selv en beskrivende analyse påvirkes av hvem som ser (Fairclough, 2003, s.14-15). Skrede understreker at kritiske diskursanalyser oppfyller kravene til etterprøvbarehet ved at det kommer tydelig frem i analysen hvilke verktøy som anvendes og til hvilke formål (Skrede, 2017, s.160). Utfordringer knyttet til validitet og reliabilitet er imidlertid ikke spesifikt knyttet til kritisk diskursanalyse som metode.

Jørgensen og Phillips trekker frem enkelte svakheter ved kritisk diskursanalyse, som Skrede utdyper og diskuterer videre. Jørgensen og Phillips kritiserer Faircloughs tilnærming til

kritisk diskursanalyse for at grensene mellom tekstanalysen og analysen av den sosiale strukturen ikke spesifiseres. Fairclough nevner ikke hvor mye sosiologi og kulturteori som er nødvendig, eller hvilke teorier man skal bruke (Jørgensen & Phillips, 1999, s.101-102). Skrede støtter opp under kritikken fra Jørgensen og Phillips, men sier også at Fairclough har blitt mer opptatt av tverrfaglighet i senere år (Skrede, 2017, s.151). En annen utfordring er at produksjons- og konsumpsjonsforholdene (sosial praksis) sjelden undersøkes, til tross for Faircloughs insistering på å analysere nettopp slike forhold (Jørgensen & Phillips, 1999, s.102-103). Dersom man utfører en næranalyse av isolerte tekster, blir det utfordrende å finne ut av intensjonen til de produksjonsansvarlige som kan bidra med ny kunnskap til analysen. Skrede påpeker imidlertid at effekten av tekster eller diskurser ikke er avhengig av tekstens intensjon – diskurser reproduseres uavhengig av intensjonen som ligger bak. De utilsiktede konsekvensene av diskurser er like interessante som motivene bak dem (Skrede, 2017, s.151-155). Til tross for begrensingene ved metoden, er det flere grunner til at jeg har valgt kritisk diskursanalyse som metode.

4.1.7 Hvorfor kritisk diskursanalyse?

«I en verden og i en tid som er preget av økonomiske kriser, krig og konflikt, er evne til kritisk refleksjon viktigere enn noensinne», fastslår Skrede (Skrede, 2017, s.11). Når det gjelder fremstillingen av Russlands invasjon av Ukraina, som i stor grad preger både offentligheten og nyhetsbildet, er Skredes argument svært aktuelt, noe som begrunner valget mitt av kritisk diskursanalyse som metode. I tillegg til å være egnet som metode for analyse av nyhetstekster og konfliktdekning, bidrar kritisk diskursanalyse med nyttige perspektiver i en fredsjournalistikkammenheng. Om nyhetsdekning av kriger og konflikter sier Chilwa at

The media not only play vital roles in the mediation of conflicts and wars, they also are involved in discursive practices and cultural politics that predict the possibilities of social transformation and peace-building (Chilwa, 2022, s.1).

Her setter Chilwa sammenhenger mellom nyhetsdekning av kriger og konflikter, diskursive praksiser og muligheter for fredsløsninger. En kritisk diskursanalyse vil dermed utgjøre en interessant tilnærming for å undersøke norske nyhetsmediers fremstilling av Russlands invasjon av Ukraina i et fredsjournalistikkperspektiv. Ettersom fredsjournalistikk ikke bare handler om å skildre det som *er*, men også det som *kan være* og undersøke fenomener under overflaten (Peleg, 2007, s.7), vil en kritisk diskursanalyse kunne avdekke ideologiske trekk i det som fremstilles og utelukkes fra nyhetsdekningen.

Nohrstedt og Ottosen argumenterer ved flere anledninger for at en fredsjournalistikkanalyse burde suppleres med kritisk diskursanalyse. De hevder at kritisk diskursanalyse bidrar til fredsjournalistikkdebatten fordi metoden gjør det mulig å undersøke krigs- og fredsproblematikk på en grundigere måte (Nohrstedt & Ottosen, 2015, s.221). Videre argumenterer Nohrstedt og Ottosen for at kritiske diskursanalyser er gunstige når det gjelder å identifisere komplekse diskursive strukturer som bidrar til konflikteskalering og krig. Gjennom kritisk diskursanalyse kan man også synliggjøre stemmene til «vanlige mennesker» i offentlige diskurser om krig og fred (Nohrstedt & Ottosen, 2015, s.232), som nyhetsdekning av krig og konflikt, ifølge fredsjournalistikkmodellen, burde gjøre (Galtung, 2002, s.261).

Avslutningsvis vil jeg nevne Paul A. Chilton syn på sammenhengen mellom språk, diskurser og konflikter. «Indeed what constitutes a legitimate concept of ‘war’ can only be established in linguistic activity» (Chilton, 2010, s.52). Chilton konkluderer med at kritisk diskursanalyse har mye å bidra med i analyser av konflikt-forebygging og konfliktløsning i verbale arenaer (Chilton, 2010, s.67). Med utgangspunkt i fredsjournalistikkteorien, vil en kritisk diskursanalyse dermed være gunstig for å avdekke fredsjournalistikk- og krigsjournalistikk-trekk ved nyhetsdekningen av krigen i Ukraina. I neste del av kapittelet forklarer jeg hvilke metodiske retningslinjer jeg legger til grunn for oppgavens analyse.

4.2 Metodiske retningslinjer for oppgavens analyse

4.2.1 Utvalg

Opgavens analysemateriale består av 24 nyhetsartikler på nett fra tre av de største avisene i Norge – Aftenposten, Dagbladet og VG, det vil si åtte nettartikler fra hver avis. 24 artikler er et stort nok antall til å kunne undersøke trekk på tvers av artiklene og avisene. Samtidig er antallet overkommelig til å analysere kvalitativt med tanke på oppgavens omfang. Jeg har valgt avisene Aftenposten, Dagbladet og VG fordi de er tre av de største i Norge og samtidig har tre forskjellige profiler på sin nyhetsrapportering. Aftenposten er den største papiravisen i Norge, og det fjerde største mediehuset når man samler papir-og nettutgavene, men nettutgaven er mindre enn Dagbladets og VGs. VG har den største dekningen i Norge, og er størst digitalt. Dagbladet er det tredje største mediehuset i Norge dersom man samler papir og nett (Mediebedriftene, 2021). Aftenposten og VG er eid av Schibsted, mens Dagbladet eies av Aller media. Ved å velge tre forskjellige aviser vil analysens resultater kunne påpeke trekk ved fremstillingen av Russlands invasjon av Ukraina på tvers av ulike nyhetsmedier.

I oppgavens problemstilling spesifiserer jeg at jeg skal undersøke norske nyhetsmediers fremstilling av Russlands *invasjon* av Ukraina i februar 2022. Ettersom jeg ønsker å analysere artikler som beskriver nettopp invasjonen, har jeg valgt artikler som er publisert i løpet av den første uken av invasjonen, altså fra 24. februar til 3. mars 2022. Det kan innvendes at det er lite sannsynlig å finne eksempler på fredsjournalistikk i denne første fasen av krigen, ettersom det kan være mer utfordrende å produsere fredsjournalistikk når situasjonen er uoversiktlig og det haster med å publisere den nyeste informasjonen. På den andre siden burde nyhetsdekning av krig og konflikt, ifølge fredsjournalistikktilnærmingen, inkludere perspektivet til sivilbefolkningen, som i stor grad forutsetter at man har journalister i konfliktområdet som kan intervju de som opplever volden. Både Aftenposten og VG hadde team i Kyiv i de første dagene av invasjonen, mens Dagbladet sendte journalister til nabolandene. Jeg har gitt hver artikkel i utvalget en kode bestående av en bokstav og et tall. Bokstaven (A, D eller V) refererer til avisen der artikkelen er publisert, mens tallet (1-8) refererer til rekkefølgen de er publisert i- I analysen vil jeg referere til kodene når jeg omtaler artiklene. Oversikten over artiklene, inkludert koder, ligger vedlagt i slutten av oppgaven.

4.2.2 Analysens utforming

I dette delkapittelet går jeg gjennom hvordan jeg skal anvende Faircloughs tilnærming i praksis i oppgavens analyse og sette det i sammenheng med fredsjournalistikk. I den forbindelse tar jeg opp igjen Faircloughs tre karakteristikk som kjennetegner en kritisk diskursanalyse, samt den tredimensjonale modellen. Det første kjennetegnet på kritisk diskursanalyse tilsier at analysen må undersøke forholdet mellom diskurser og andre elementer i den sosiale prosessen (Fairclough, 2010, s.10) og viser til nivå to og tre i den tredimensjonale modell – sosial praksis og sosial struktur. Her analyseres kulturkonteksten, situasjonskonteksten og den tekstuelle konteksten (Hågvar, 2007, s.35). Fairclough argumenterer for at kritisk diskursanalyse må kombineres med andre samfunnsvitenskapelige metoder, for eksempel sosiologi. Ifølge Skrede er kombinasjonen av tekstanalyse og sosialteori en av metodens styrker, ettersom det gjør metoden gunstig for å undersøke samfunnsvitenskapelige fenomener (Skrede, 2017, s.27). Samtidig inngår Faircloughs vektlegging av sosiale strukturer også i kritikken mot kritisk diskursanalyse – hva slags og hvor mye sosialteori må man trekke inn i analysen? (Jørgensen & Phillips, 1999, s.101-102). For denne oppgaven illustrerer inkluderingen av sosialteori en av metodens begrensninger – i og med at dette er en medievitenskapelig masteroppgave, kommer jeg ikke til å trekke inn

kultur-og sosialteori. Skrede poengterer uansett at kritisk diskursanalyse anses som *ett* av bidragene til analyse av sosiale fenomener, og at andre bidrag med andre metoder mest sannsynlig ikke kommer til å stamme fra Fairclough selv (Skrede, 2017, s.151). I sammenheng med fredsjournalistikk, kommer analysen likevel til å sette språkbruk i nyhetsartiklene i en sosial kontekst, ettersom krig og fred er sosiale strukturer som kan settes i med språkbruk (se for eksempel Galtung, 2002; Chilton, 2010).

Faircloughs andre kjennetegn på kritisk diskursanalyse tilsier at analysetekstene må analyseres systematisk (Fairclough, 2010, s.11). Angående det første nivået i Faircloughs tredimensjonale modell, sosial begivenhet, som innebærer næranalyse av tekst, tar jeg her opp hvilke språklige virkemidler som inngår i det tekstanalytiske begrepsapparatet. Agens i en setning viser til den eller de som utfører en handling. I setninger uten agens skjules den som er ansvarlig for handlingen, mens i setninger som inkluderer patiens tydeliggjøres hvem som utsettes for handlingen (Hågvar, 2007, s.95-96). Begrepet modalitet omhandler graden av sikkerhet noen uttrykker seg med (Hågvar, 2007, s.145-146). Ettersom det som uttrykkes implisitt kan fungere ideologisk og relatere til strukturelle samfunnsforhold (Skrede, 2017, s.56), inngår antakelser, eller presupposisjoner, også i begrepsapparatet. Fairclough skiller mellom flere antakelser, deriblant eksistensielle antakelser og verdiantakelser. Førstnevnte er antakelser om hva som eksisterer, mens sistnevnte sier noe om hva som er ønskelig (Fairclough, 2003, s.55-56). Presupposisjoner, underforståtte forutsetninger som uttrykkes i teksten (Hågvar, 2007, s.92), knyttes også til begrepet antakelser. I analysen legger jeg hovedfokuset på verbalteksten, men jeg kommer til å kommentere bildebruk kort. Da tar jeg opp igjen de visuelle semiotiske ressursene jeg nevnte tidligere i kapittelet, deriblant koding, visuell posisjonering (vinkel, blikk) og (de)kontekstualisering. Ved å analysere semiotiske og grammatiske forhold undersøker man de interne tekstrelasjonene (Skrede, 2017, s.114), det første nivået i Faircloughs modell, og legger grunnlaget for den videre analysen.

Det tredje punktet som kjennetegner kritisk diskursanalyse er at den er normativ, med andre ord problemorientert. I denne oppgavens analyse setter jeg Faircloughs tredje antakelse opp mot kjernen i fredsjournalistikk – nyhetsdekning av konflikt kan bidra til å eskalere konflikten. Fredsjournalistikktilnærmingen bidrar med et kritisk blikk som adresserer både denne utfordringen for nyhetsdekning av krig og konflikt, og mulige måter å unngå det på. Til slutt i metodegjennomgangen redegjør jeg for selve analyseprosessen.

4.2.3 Analyseprosessen

For å finne artikler til utvalget har jeg anvendt databasen Atekst Retriever, som er et digitalt mediearkiv. Ettersom jeg skal analysere artikler om Russlands invasjon av Ukraina brukte jeg søkeordene Ukraina AND Russland, AND invasjon OR krig. Slik fikk jeg opp artikler der hele teksten inneholder ordene Ukraina, Russland, invasjon eller krig. Søkeordet *eller* mellom invasjon og krig er anvendt fordi begrepene ble brukt om hverandre. I henhold til oppgavens problemstilling og omfang, valgte jeg tidsperioden fra 24/02-03/03-22, og avisene Aftenposten, Dagbladet og VG. Etter avgrensningene bestod materialet av 423 treff – 115 fra Aftenposten, 170 fra Dagbladet og 138 fra VG. Av disse valgte jeg ut 24 artikler, åtte fra hver avis. Tidsperioden går over åtte dager, dersom man teller med første og siste dag. Jeg delte utvalget inn i like perioder, og valgte derfor én artikkel fra hver dag (dato publisert) i de tre avisene, slik at utvalget består av artikler som følger krigens utvikling i samme tempo. Jeg valgte også bort kommentarer og annet meningsstoff, fordi det er nyhetsartikler jeg vil analysere. Avslutningsvis må det nevnes at i Atekst sorteres artiklene etter datoen de ble publisert, men man kan også se når de ble oppdatert. I oversikten over utvalget har jeg sortert etter publiseringsdato, men også inkludert når de ble oppdatert (se vedlegg 2). Jeg har analysert artiklene ut ifra en felles analyseguide. Analyseguiden inneholder én komponent som tar for seg fredsjournalistikktrekk ved artikkelen, én som tilrettelegger for lingvistisk analyse av verbalspråket og en som adresserer visuelle ressurser. Analyseguiden er anvendt for å sørge for at artiklene blir analysert med samme fremgangsmåte og analysefokus. Den er i tillegg med på å sikre analysens reliabilitet, da den indikerer hvordan jeg har kommet frem til resultatene og hvordan analysen kan etterprøves. Analyseguiden finnes blant oppgavens vedlegg i slutten av dokumentet (se vedlegg 1).

4.3 Oppsummering metodekapittel

I oppgavens metodekapittel har jeg forklart begreper som går igjen i den kritiske diskursanalysen som forskningsmetode – inkludert diskurs, Faircloughs tredimensjonale modell, makt og ideologi. I kapittelet har jeg også gått gjennom hvordan man kan utføre en multimodal kritisk diskursanalyse av nyhetstekster, samt hvilke styrker og svakheter metoden har. Metodekapittelets siste del omhandler metodiske retningslinjer for oppgavens analyse, der jeg har forklart metodevalg og vist hvordan jeg skal anvende metoden. Nå som jeg har redegjort for analysens metodiske grunnlag, vil jeg presentere resultatene fra analysen i de to neste kapitlene.

5. Analyse: Fremstillinger av angrep

I oppgavens femte kapittel presenterer og diskuterer jeg resultatene fra oppgavens analyse. Analysen fortsetter i kapittel seks. I den forbindelse trekker jeg frem igjen oppgavens problemstilling: *Hvordan fremstilles Russlands invasjon av Ukraina i norske nyhetsmedier?* Oppgavens to underproblemstillinger *Hvordan forholder dekningen av invasjonen seg til kriteriene for fredsjournalistikk?* og *Hvordan kan fredsjournalistikkteoriens relevans drøftes med utgangspunkt i dekningen?* vil også besvares og diskuteres. Kapittelet beskriver hovedsakelig fremstillinger av angrep i analysematerialet, men jeg innleder med å redegjøre for analysematerialets kontekst og hvordan årsakene til konflikten mellom Russland og Ukraina forklares i artiklene. Deretter presenterer og diskuterer jeg fremstillinger av russiske angrep i sammenheng med hvor ansvaret for invasjonen plasseres og fremstillinger av ukrainske motangrep, samt hvordan vold generelt blir fremstilt i analysematerialet.

5.1 Kontekst

Jeg innleder oppgavens analysekapittel med å redegjøre for tekstenes kontekst, derav situasjonskontekst, tekstuell kontekst og kulturell kontekst. Invasjonen dominerte det norske nyhetsbildet den første tiden etter angrepet, som inngår i en felles situasjonskontekst for artiklene i utvalget. Det vil si at artiklene eksisterte i et samspill med andre artikler om invasjonen. Den felles situasjonskonteksten gjenkjennes også ved at flere av artiklene i utvalget skriver om det samme – eksempelvis beskriver både A6 og V5 en russisk militærkolonne på vei mot Kyiv som vokser seg større og større. Den tekstuelle konteksten omhandler på sin side forholdet til andre tekster og knyttes til intertekstualitet og interdiskursivitet. I analysematerialet synliggjøres tilfeller av intertekstualitet ved at artiklene lenker til andre artikler, enten i brødteksten eller som forslag til liknende artikler. Eksempelvis henviser artikkel A5 («Norge sender våpen til Ukraina»)¹ til artikkel A6 («En russisk militærkolonne vokser seg større og større utenfor Kyiv: –Russland tillater seg dette fordi de tror de har luftkontroll») som en lenke i brødteksten. Eksempler på interdiskursivitet i utvalget inkluderer når det refereres til andre kriger, blant andre verdenskrig (V8 – «Ordføreren i havnebyen Mariupol: –Vi blir ødelagt»), samt i debatten om hvorfor vi er mer vennlig innstilt overfor flyktninger fra Ukraina enn Midtøsten (V7 – «Justisministeren om

¹ Videre i analysen referer jeg kun til artiklenes tittel første gang de blir trukket frem som eksempler, deretter til artiklenes kode. Se vedlegg 2 for oversikt over artiklene, inkludert tittel, journalist, avis, dato og kode.

flyktninger fra Ukraina: – Vi skal sørge for varme og omsorg»). Sistnevnte vil jeg diskutere nærmere fra et fredsjournalistikkperspektiv senere i analysen.

Kartlegging av den tekstuelle konteksten innebærer også å undersøke hvordan artiklene er sortert i avisene. For artiklene publisert i Aftenposten er alle åtte kategorisert med «Krigen i Ukraina». Syv artikler kategoriseres som utenriks, i kategorien «Verden», mens A5 er innenriksstoff og er merket med «Norge». Ved å trykke på «Krigen i Ukraina» får man opp artikler og nyhetsoppdateringer om krigen, men også kart, oversikt over krigens bakgrunn og artikler som er ment for foreldre å lese sammen med barna for å gi en forståelse av situasjonen. Lenken til krigens bakgrunn kan knyttes til fredsjournalistikkprinsippet om å forklare konfliktens årsaker. «Krigen i Ukraina»-kategorien er ikke synlig fra forsiden, så man må dermed lese en artikkel om krigen for å finne lenken. Artiklene fra Dagbladet er også markert med «Krigen i Ukraina». Ved å trykke på lenken får man opp artikler om krigen, samt kart og oversikt over krigen, eksempelvis hvor mange dager det har gått siden invasjonen. Nederst i hver artikkel er det også en «slik kan du hjelpe»-knagg, som fungerer som en offentlig støtte til Ukraina. Av de tre avisene er Dagbladet den eneste som inkluderer en oppfordring om hvordan man kan hjelpe ofrene fra krigen. «Krigen i Ukraina»-kategorien i Dagbladet er synlig fra forsiden, under «meny» og «seksjoner». I motsetning til Aftenposten og Dagbladet er ikke artiklene fra VG plassert i en Ukraina-kategori. Syv av artiklene er markert med «utenriks» og én med «innenriks» (V7). Det finnes imidlertid en side som samler artikler og nyhetsoppdateringer om krigen, men denne er kun synlig ved søk. Under VGs nyhetskategorier fra menyen på nettsiden per januar 2023 finnes «strømprisene» og «skattelister», som på det tidspunktet var dagsaktuelle temaer. Her synliggjøres et trekk ved nyhetsjournalistikk – det vies massiv medieoppmerksomhet til de temaene som er mest dagsaktuelle.

Når det gjelder kulturkonteksten, tekstenes kulturelle bakteppe, er det nødvendig å belyse fredsjournalistikkens vilkår i akkurat krigen mellom Russland og Ukraina. Russlands invasjon av Ukraina er en angrepskrig som er i strid med folkeretten og går på bekostning av liv og sikkerhet i Ukraina. Det er en voldsom ulikhet og urettferdighet i krigføringen, der russiske styrker har ødelagt flere ukrainske byer og drept sivilbefolkningen i uprovoserte angrep. Slik tydeliggjøres også den bredere sosiale og kulturelle sammenhengen, som utgjør det tredje og ytterste nivået i Faircloughs modell. Det fredsjournalistiske utgangspunktet om at hver side i en krig har sine motiver og interesser som må belyses i nyhetsdekningen (Lynch

& McGoldrick, 2005, xviii; Kempf, 2002, s.61), gjør at det er lett å havne i en ramme der man må vurdere sidene i konflikten som likeverdige. Slik illustreres en av fredsjournalistikkmodellens svakheter. Når det gjelder denne oppgavens analyse, betyr det ikke at fredsjournalistikkteorien må forkastes, men at et av tilnærmingens hovedpunkter er vanskelig å overføre til en angrepskrig. Modellen skiller ikke mellom angrepskriger og andre konflikter. På den andre siden er studien gjennomført av Bhowmik og Fisher (2023) om fredsjournalistikk i amerikanske nyheter om Israel/Palestina-konflikten et eksempel på at det er mulig å anvende fredsjournalistikk som tilnærming i analyser av lignende konflikter. Videre vil tilnærmingens utgangspunkt om å unngå konflikteskalering være like relevant. Fredsjournalistikkmodellen har flere punkter som ikke mister relevans på grunn av angrepskrigens natur, deriblant vektleggner av strukturell vold, siviles lidelse, konfliktløsning og samfunn etter konflikten (Galtung, 2002, s.261). Disse poengene tas opp igjen senere i analysen. Som Ottosen (2010, s.262) poengterer, trenger man ikke å akseptere fredsjournalistikkkonseptet akkurat som Galtung definerer det. Konflikten mellom Russland og Ukraina er en kompleks situasjon, og for å innlede analysen vil jeg derfor redegjøre for hvordan krigens bakgrunn og årsaker forklares i analyse materialet.

5.2 Årsaksforklaring

God dekning av kriger og konflikter skal, ifølge fredsjournalistikktilnærmingen, forklare konfliktens årsaker (Galtung, 2002, s.261). Derfor viser jeg hvilke artikler som forklarer krigens årsaker, og på hvilken måte. Et fåtall av artiklene forklarer konfliktens bakgrunn i brødteksten. Artikkel D2 («Putins nikkedukker: – Tette bånd») forklarer Maidan-protestene, hvorfor den tidligere presidenten Janukovitsj gikk av, og annekteringen av Krim i 2014, samt uenigheten om statusen til utbryterrepublikkene Donetsk og Luhansk som førte til militær opptrapping i forkant av invasjonen mot slutten av februar 2022. Av å lese artikkelen får publikum dermed innsikt i de mest sentrale årsakene til krigen. Artikkel V1 («Russlands inntog i Ukraina fortsetter – harde kamper flere steder i Ukraina») gir også en innføring i krigens bakgrunn, men kun ved å forklare den utløsende konflikten om utbryterrepublikkene som førte til at Putin sendte styrker til Ukraina. Elisabeth Eide hevder at utenriksjournalistisk dekning av kriger og konflikter ofte mangler forklaringer av konfliktens kontekst og bakgrunn (Eide, 2009, s.21). Etersom kun to av artiklene i utvalget forklarer konfliktens årsaker i brødteksten, illustreres Eides poeng.

Det er likevel flere av artiklene som inneholder faktabokser som forklarer krigens årsaker. Faktaboksen i artikkel A1 («Stort russisk angrep mot Ukraina») forklarer konfliktens årsaker tilbake til Sovjetunionens oppløsning i 1991. I VGs dekning er det flere artikler som inneholder faktabokser (V2, V5, V6, V7). Faktaboksene forklarer i likhet med A1 konflikten fra Sovjetunionens oppløsning, men nevner også historie, geografisk bakgrunn, identitet og folkerett, samt interne spenninger i Ukraina som årsaker til krigen. Faktaboksene inneholder mer informasjon om krigens årsaker enn de tilfellene der det blir nevnt i brødteksten, men på den andre siden er faktaboksene «valgfrie» å lese, og man må klikke på en knapp for å åpne dem. Likevel er faktaboksene, samt de få tilfellene der krigens årsaker forklares i brødteksten, med på å gi publikum innsikt i konfliktens årsaker, som fredsjournalistikktilnærmingen mener nyhetsdekning av krig og konflikt burde gjøre. Fredsjournalistikken relevans med utgangspunkt i analyse materialet vil videre belyses gjennom analysen, eksempelvis i fremstillingen av ansvar for invasjonen.

5.3 Hvem har ansvaret for invasjonen av Ukraina?

5.3.1 Bruk av agens

I analyse materialet er det interessant å undersøke hvordan nyhetsmediene gjennom verbalspråklige virkemidler uttrykker hvem som får skylden for invasjonen. Som nevnt i redegjørelsen av kontekst, er det Russland som har angrepet Ukraina, og som dermed har «skylden». Likevel må det nevnes at Russland er et samfunn preget av korrupsjon med et autoritært styresett, der én mann har enorm makt (FN, 2022). I den forbindelse kan man undersøke hvordan spørsmålet om ansvar implisitt og eksplisitt adresseres i nyhetsartiklene. Som nevnt i den metodiske gjennomgangen, refererer agens i en setning til den som er ansvarlig for en handling. Fra et diskursanalytisk perspektiv kan man undersøke hvordan fremstillingen av konflikten endres når «Russland» eller «russerne» er agens i setningene versus «russiske styrker», «russiske soldater» og så videre, eller til og med «Putin». I de neste avsnittene vil jeg derfor trekke frem eksempler der det er relevant å undersøke agens i forbindelse med hvem som har ansvaret for invasjonen, altså artikler der invasjonen og angrepene beskrives.

I Aftenpostens dekning er det en stor overvekt av «Russland» som agens. Eksempelvis innledes artikkel A1 med å konstatere at «Russland har gått til kraftig angrep på Ukraina», for så å følge opp med «Russerne kommer fra mange kanter». Det dreier seg om en stat som

angrep en annen, men i fremstillingen av Russland som agens kommer det også frem en betydning av at Russland som kollektiv er en del av invasjonen, inkludert befolkningen. Dette skjer ikke minst ved koplingen mellom «Russland» og «russerne». I setningen «Russerne kommer fra mange kanter» kan det virke som om Ukraina blir invadert av nabolandets befolkning, når det i virkeligheten er russiske styrker beordret av russiske myndigheter. I samme artikkel uttrykkes imidlertid også at «Torsdag ettermiddag skal et sykehus i Donetsk ha blitt angrepet av russiske styrker» og «Noen timer senere skal russiske helikoptre ha angrepet en militær flyplass i nærheten av Kyiv». Selv om agens her er «russiske styrker» og «russiske helikoptre», er modaliteten lavere. Modalitet refererer til graden av sikkerhet man uttrykker seg med, som her indikerer at journalistene uttrykker seg med høyere sikkerhet når «Russland» eller «russerne» er agens. Også i artikkel A3 («Russland bruker et massivt antall våpen mot Ukraina»), som handler om hva slags våpen som er brukt på Russlands side, er det flere tilfeller av «Russland» som agens. Eksempelvis står det at «Den gir likevel et troverdig inntrykk av hvilke voldsomme våpen Russland benytter under angrepet». Det gjentas flere steder at «Russland» bruker våpen utover i artikkelen. I A6 brukes «Russland» som agens for å beskrive angrepet på et mer generelt nivå («Russland har etter seks dager med invasjon ikke klart å ta kontroll over viktige storbyer i Ukraina»), mens «russiske styrker» er agens i setninger som beskriver spesifikke utviklinger i krigen (eksempel: «Nå er store styrker med russiske soldater på vei mot Kyiv»). Sistnevnte er imidlertid det eneste tilfellet der «russiske soldater» er agens, mens det er flere tilfeller der «Russland» er agens. Slik finnes det få variasjoner når det gjelder agensbruk i forbindelse med å plassere ansvar for invasjonen i VGs dekning.

I Dagbladets dekning kan man gjenkjenne flere av de samme trekkene, selv om fremstillingen er noe mer nyansert. I artikkel D1 («Ukraina invaderes: Tror flere hundre har dødd») brukes utelukkende «Russland» som agens når invasjonen beskrives. Ett eksempel er «Tidlig torsdag morgen innledet Russland flere angrep mot Ukraina fra både luften mot flere sentrale byer i landet». I artikkel D2, derimot, som handler om Putins allierte, brukes Putin og lederne for utbryterrepublikkene Donetsk og Luhansk som agens. Når annekteringen av Krimhalvøya i 2014 nevnes, er det «Putins Russland» som er agens. Slik kommer det tydeligere frem at det er stats- eller regionlederne som tar avgjørelsene i krigen. I artikkel D3 («Krigen i Ukraina: Putins tre problemer: –Farlig») er «Russland» eller «russerne» agens i nesten alle tilfeller, med unntak av «–Jeg tror Putin har vurdert denne krigen som mye lettere enn den kommer til

å gå» (sitat Oberstløytnant i Forsvaret, Geir Hågen Karlsen). Sistnevnte inngår imidlertid i et sitat, som betyr at det er uttrykk for kildens språkbruk og ikke nødvendigvis journalistenes. Modaliteten er også lavere. I D4 («Krigen i Ukraina: Hevder russerne har mobile krematorier») brukes «Russland» som agens i alle tilfeller bortsett fra to. Disse to tilfellene bruker «russiske styrker», og omhandler spesifikke krigshandlinger, eksempelvis: «Ifølge sikkerhetstjenesten i Ukraina deler russiske styrker ut gassmasker til troppene sine og lokale militante». I tittelen til D5, «Facebook: slik prøver russerne å lure deg», er det også «russerne» som er agens. I tittelen fremstilles det som om «russerne» er ute etter oss, også her i Norge. Likevel poengteres det senere i artikkelen at det er «Vladimir Putins beslutning om å invadere nabolandet Ukraina». I D7 («State of the union: –Putin mer isolert enn noensinne»), som beskriver en av Bidens taler der han går hardt ut mot Putin, settes Biden opp mot Putin, og det er mange tilfeller der «Putin» er agens. Av og til er «Russland» agens, men «Russland» fungerer som en metonymi der det hele betegner delen – «Russland» brukes for å betegne Putin.

Artikkel D8 («Putins største frykt») er den eneste artikkelen i hele utvalget som adresserer at Russland som kollektiv ikke står bak invasjonen og bevisst presenterer en annen fremstilling. «– Det Putin frykter mest er et opprør som skal undergrave hans legitimitet», sier NUPI-forsker Jakub M. Godzimirski, noe som indikerer at det er Putins ansvar. Videre brukes «Russland» og «russere» ofte som agens, men på en måte som skaper sympati. Eksempelvis siteres opposisjonsleder Navalnyj på Twitter «–Vi, Russland, ønsker å være en fredsnasjon» og videre «Putin er ikke Russland». Det er i nettopp dette sitatet at fremstillingen om at Russland som kollektiv står bak angrepet utfordres. I tillegg inkluderer artikkelen en bønn fra en russisk oligark i eksil til Putin om å «stoppe russerne som dreper sine ukrainske brødre og søstre». Bruken av «russerne» som agens her oppfordrer til sympati med de russiske styrkene som tvinges til å kjempe en uønsket krig mot nabolandet sitt. Det poengteres også at «Russland er på randen av sin verste økonomiske krise på flere tiår», som skaper inntrykket av at Russland som kollektiv lider under invasjonen som følge av sanksjonene mot landet. Avslutningsvis legges ansvaret på institusjoner i Russland – myndighetene i Kreml slår ned på demonstrasjoner, politiet arresterer demonstranter og påtalemyndighetene sensurerer medier som er kritiske til Putin. Det eneste unntaket er «–Russland forbyr nå alle kilder som ikke er russiske offisielle informasjonskanaler» (sitat Godzimirski). På den andre siden beskrives det med en agensløs setning at «Det er innført massive økonomiske sanksjoner mot

Russland». Her nedtones ansvaret for hvem som har innført sanksjonene, som er flere land over hele verden, deriblant Norge. Artikkelen inneholder uansett flere fredsjournalistiske trekk, både tematisk gjennom innhold og gjennom agensbruk. På denne måten bidrar artikkel D8 til å nyansere Dagbladets dekning av invasjonen.

I VGs dekning av invasjonen viser agensbruken en mer nyansert fremstilling enn Aftenposten og Dagbladet når det gjelder å plassere ansvar for invasjonen. I artikkel V1 er det flere tilfeller der de som utfører handlingene er russiske styrker, sabotørgrupper eller militærkjøretøy, for eksempel «Fra vest har russiske stridsvogner i morgentimene rullet inn over grensen fra Hviterussland, og ukrainske grensevakter melder om skuddveksling». Legg likevel merke til hvordan de russiske styrkene her tingliggjøres (stridsvogner = kjøretøy), mens de ukrainske grensevaktene menneskeliggjøres (grensevakter = mennesker). Alternativt kunne det stått «Det meldes om skuddveksling på grensen», som riktignok er en agensløs setning der ansvar ikke understrekes. Likevel slår ingressen fast at «Russland angriper Ukraina med full styrke fra fronter på alle sider av landet» med høy modalitet. I artikkelen står det også at «Russland bomber sykehus i Ukraina», som er en presupposisjon og verdiantakelse, som underforstått indikerer at å bombe sykehus er en uakseptabel krigshandling. Når «Russland» er agens i setningen gir det inntrykk av at landet kollektivt er ansvarlige for denne forferdelige handlingen.

Det er også noen tilfeller der «russerne» er agens. I artiklene V2, V3 og V8 er det flere tilfeller der agens er «russiske styrker» og lignende enn «Russland» og «russerne», selv om det i disse artiklene også finnes unntak. «På samme tidspunkt hevder Russland at de har tatt kontroll over hovedveien inn til Kyiv i vest, og at de har erobret Hostomel-flyplassen like utenfor hovedstaden», står det eksempelvis i V2 («Ukrainas president: – I natt vil de storme Kyiv»). Artiklene V3 («Angst og livsfare i Kyiv: ‘Jeg kan ikke flykte, jeg vet ikke hvordan’») og V8 har ett tilfelle hver der «Russland» er agens, som refererer til henholdsvis angrep og annekteringen av Krim i 2014. Til sammenligning er «Putins Russland» agens når annekteringen nevnes i artikkel D2. Fremstillingen i V4 («Nå står kampen om Ukrainas byer») ligner mer på fremstillingen i Aftenposten og Dagbladet, ettersom det er flere tilfeller der «Russland» er agens enn «russiske styrker» o.l. «Putin» er imidlertid agens to steder, noe som gir inntrykket av at det er Putin som tar avgjørelsene angående invasjonen. I artikkel V5 («Norsk krigsekspert frykter at russerne vil legge Kyiv i ruiner») er det forskjeller mellom hvordan kilden, oberstløytnant Palle Ydstebø, uttrykker seg, og når journalistens egen

stemme kommer til syne. I oberstløytnantens sitater er det nesten utelukkende «Russland» eller «russerne» som er agens, med kun ett unntak, mens når journalisten parafraserer eller beskriver er det større variasjon, inkludert i artikkelens faktaboks, der «Putin» er agens i tre av fire tilfeller. Avslutningsvis handler artikkel V6 («Tidligere CIA-direktør om Putin: ‘Ikke den kaldblodige og klarsynte diktatoren han var i 2008’») om Putins avgjørelser og strategier. Følgelig er «Putin» eller variasjonen «den russiske presidenten» agens i de fleste tilfeller. Et sted poengteres det at Putin har beordret det russiske forsvaret til å klargjøre atomvåpenberedskapen til kamp. Her tillegges Putin tydelig ansvaret, noe som gir enn annen fremstilling enn dersom det hadde stått at «Russland forbereder atomvåpen». Likevel står det også at «Russland invaderte nabolandet torsdag forrige uke». Slik tydeliggjøres forskjeller mellom avisene, men også innad i samme avis når det gjelder agensbruk og fremstilling av Russland. De neste avsnittene omhandler hvordan agensbruken kan kobles diskursivt til ideologi og hvordan det er relevant i henhold til fredsjournalistikktilnærmingen.

5.3.2 Ideologiske representasjoner

I 5.3.1 viste jeg hvordan nyhetsmediene i utvalget i stor grad fremstiller Russland og russerne som kollektive ansvarlige for invasjonen av Ukraina ved å la «Russland» eller «russerne» være agens, selv om det finnes noen unntak. I den forbindelse vil man i agensbruken i analys materialet kunne avdekke ideologiske effekter. I dette tilfellet omhandler de ideologiske effektene en tendens til å fremmedgjøre og fiendtliggjøre Russland som kollektiv og russerne som befolkning, slik at det skapes en oss-mot-dem-holdning, der «vi» identifiserer oss med ukrainerne i kampen mot «russerne». Her trekker man på allerede etablerte diskurser, basert på Sovjetunionen og den kalde krigen, som gir en assosiasjon til Russland som en krigsnasjon. De ideologiske holdningene knyttet til Russland, synliggjort gjennom bruken av agens, presenteres i nyhetsstoffet som universale og som «sunn fornuft». Å bruke navn på land som agens når det egentlig er snakk om landets styremakter er på den andre siden en naturalisert skrive- og talemåte. Likevel bidrar det i dette tilfellet til å opprettholde maktrelasjonen mellom Russland og det som ofte omtales som «Vesten». Etersom flere medieforskere oppfordrer journalister til å undersøke og teoretisere hvordan situasjonen ser ut i andre deler av verden (Eide, 2009, s.31; Krøvel, 2009, s.70), vil bruken av alternative skrivemåter, for eksempel «russiske styrker», bidra til å utforske konflikten på en mer helhetlig måte, særlig dersom man legger fredsjournalistikkens prinsipper til grunn (Galtung, 2002, s.261).

Ved å trekke frem slike alternative skrivemåter, som eksempelvis gjenkjennes oftere i VGs dekning av invasjonen enn i Aftenposten og Dagbladet, fremstilles konflikten på en måte som stemmer overens virkeligheten – det er russiske styrker som utfører angrepene. Likevel er «Russland invaderer Ukraina» vanlig skrive- og talemåte, som også er dominant i andre kriger med andre parter. Slik illustreres hvordan ideologier fremstilles og naturaliseres i språket, i dette tilfellet hvordan nyhetsmediene forholder seg til Russlands rolle i krig, uansett om det er ubevisst eller med intensjon. Som konsekvens blir russerne fiendtliggjort, noe som videre kan kobles til fredsjournalistikktilnærmingen.

5.3.3 Fare for konflikteskalering

Fra et fredsjournalistikkperspektiv innebærer fremstillingen av Russland som kollektiv som krigsversting i nyhetsmediene at konflikten kan eskaleres. Ved å la «Russland» eller «russerne» være agens i setningene som beskriver angrepet, settes de to nasjonene Russland og Ukraina opp mot hverandre og skaper en fiendtlighet mellom landene som vil komplisere fredsforlik og forholdet mellom landene når konflikten er over. Fremstillingen representerer det krigs/voldsorienterte ved tradisjonell krigsjournalistikk som Galtung (2002, s.261) kritiserer. Som artikkel D8 presiserer, er ikke Putin Russland. På den andre siden er det mange blant den russiske sivilbefolkningen som støtter Putin og ser på invasjonen som et militæroppdrag. For de rammede ukrainerne er det nok også vanskelig å forestille seg hvordan livet kommer til å se ut når krigen er over. Her synliggjøres sammenhenger med kulturkonteksten, altså den bredere sosiale konteksten, ettersom partene i konflikten ikke er like – det er én tydelig angripende side og én side som blir angrepet. Slik vanskeliggjøres fredsjournalistikkperspektivet, som har som utgangspunkt at hver sides interesser og motivasjon må begrunnes i nyhetsdekningen (Lynch & McGoldrick, 2005, xviii; Kempf, 2002, s.61). På den måten blir det tydelig at selv om utenriksjournalister burde forsøke å forstå hvordan situasjonen oppfattes i andre deler av verden (Eide, 2009, s.31; Krøvel, 2009, s.70), utgjør krigen i Ukraina en situasjon der det er mer problematisk å vise «den andre siden» av saken. Det er imidlertid noen artikler som fremstiller konflikten annerledes ved å la agens være «russiske styrker» og lignende oftere enn «Russland» eller «russerne», deriblant D8, V2, V3 og V8. I D8 adresseres i tillegg denne fremstillingen direkte, noe som er et klart fredsjournalistikktrekk ved artikkelen. Ifølge Galtung gir slike artikler ikke bare et mer rettferdig bilde av konflikten, men også et mer realistisk bilde, ettersom krigsjournalistiske tilnærminger produserer informasjon som statshoder og militæret vil at offentligheten skal ha

kjennskap til (Galtung, 2002, s.262-263). Det vil si at ifølge fredsjournalistikkmodellen, bidrar bruken av «russiske styrker» som agens ikke bare til å unngå konflikteskalering, men det gir også en fremstilling som samsvarer mer med virkeligheten, som er et ideal i nyhetsjournalistikken.

Kjernen i Galtungs fredsjournalistikkmodell innebærer at nyhetsdekning av krig og konflikter spiller en rolle når det gjelder eskalering av konflikten. I den forbindelse er det sentralt å understreke at fremstillingen av konflikten endres når man bruker «russiske styrker» som agens istedenfor «Russland» eller «russerne». På den andre siden er ikke journalister fredsmeklere, som Thomas Hanitzsch (2007, s.3) og David Loyn (2007, s.2) påpeker, og deres rolle er ikke å fremskynde fredsprosesser. I dette tilfellet er det ikke opp til journalistene å vurdere hva slags skrivemåter som kan bidra til å de-eskalere konflikten. Det er heller ikke slik at å endre fra «Russland»/«russerne» til «russiske styrker» automatisk har en positiv effekt på konfliktløsning. Likevel kan det være nyttig for journalister å være bevisste på hvordan skrivemåter reproducerer holdninger og hva slags ideologiske effekter språket har, særlig når det gjelder nyhetsdekning av kriger og konflikter. Neste del av analysen vil også ta for seg plassering av ansvar i form av agensbruk, samt presupposisjoner og bildebruk, men i forbindelse med fremstillinger av ukrainske motangrep.

5.4 Fremstillinger av ukrainske motangrep og ukrainsk motstand

En annen observasjon fra analysematerialet omhandler hvordan ukrainske motangrep fremstilles i nyhetsdekningen av invasjonen av Ukraina. Her trekker jeg frem to tendenser – den første går ut på at ansvaret nedtones når ukrainske motangrep beskrives, mens i den andre tendensen uttrykkes og understrekes hvem som er ansvarlige for de ukrainske angrepene. I de følgende avsnittene trekker jeg frem et utvalg av eksempler fra analysematerialet som illustrerer og forklarer fremstillingene.

5.4.1 Nedtone ansvar

I deler av analysematerialet finnes det en tendens til å unngå å plassere ansvar når det er snakk om ukrainske motangrep. Agensløse setninger, som er setninger uten eksplisitt referanse til den handlende part, er eksempler som illustrerer denne fremstillingen. I analysematerialet finnes tilfeller der ansvaret nedtones i beskrivelser av angrep mot russiske soldater og ødeleggelse av russiske våpen. I artikkel A1 står det for eksempel at «Ukrainas viseforsvarsminister sier torsdag ettermiddag at russiske styrker er tatt til fange etter kamper i

øst», og i A3: «Ifølge The Washington Posts kilder ble en hel kolonne med T-72 stridsvogner stanset og delvis ødelagt ved Glukhov, en by nordvest i Ukraina». I artikkel D1 står det at «Seks russiske flyvåpenfly og to helikoptre er skutt ned, skriver forsvarsdepartementet på Twitter i 10-tida» [gjengitt med skrivefeil fra artikkelen] og «Seinere torsdag formiddag melder Volodymyr Omelyan, Ukrainas minister for infrastruktur, på Twitter at rundt 50 russiske soldater er drept». I artikkel V5 siteres oberstløytnant Palle Ydstebø på at «— Russiske soldater blir drept og tatt til fange, materiell blir skutt i filler, fremganger stopper opp». I disse tilfellene står det ikke hvem som har skutt ned russiske flyvåpen, tatt russiske soldater til fange eller drept dem, men det fremkommer likevel av konteksten at det er ukrainske styrker eller på grunn av ukrainsk motstand. Ved å beskrive ukrainske motangrep med agensløse setninger nevnes ikke hvem som har ansvaret eksplisitt, noe som kan bidra til at effekten av volden i artiklene reduseres, samtidig som ansvaret skjules.

Her kommer ideologiske effekter til syne i deknningen – å redusere inntrykket av volden fra ukrainsk side kan implisere at Ukraina ikke kan holdes ansvarlige for skadene motangrepene medfører, som innebærer et krigsjournalistisk trekk ved deknningen. Det tydeliggjør oss-mot-dem-holdningen ved å unnlate å plassere ansvar, og dermed tar artiklene «parti med» Ukraina. Samtidig dehumaniseres drepte russiske soldater. På den andre siden er det problematisk å kritisere nyhetsmediene for å «ta parti med» Ukraina når nesten hele verden, med unntak av Russlands allierte, støtter Ukraina i konflikten. Her blir det igjen synlig hvordan doxa uttrykkes i nyhetsstoffet. Likevel tilsier Galtung's modell at fredsjournalistikk skal utforske og belyse alle sidene ved konflikten. Her kan man trekke inn hvordan fredsjournalistikk forholder seg til, eller burde forholde seg til, objektivitetsidealet i journalistikken, ettersom nyhetsdekning som forklarer Russlands side kan oppfattes som å være for subjektiv. Her kritiserer Loyn eksempelvis fredsjournalistikk for å være en form for subjektiv journalistikk (Loyn, 2007, s.6). Fredsjournalistikktilhengere, deriblant Lynch, McGoldrick og Hackett, hevder derimot at nyhetsdekning av kriger og ikke konflikter ikke trenger å være objektiv, noe som støttes opp av at objektivitetsidealet i dag står svakere enn tidligere (Hornmoen & Steensen, 2021, s.42). Likevel kan det argumenteres for at å inkludere begge sidenes perspektiver *er* objektiv journalistikk, ettersom nyhetsjournalistikk i andre tilfeller skal tilstrebe bredde i kildevalg (se f.eks. *Vær Varsom*-plakatens punkt 3.2 i Brurås, 2014, s.324). Galtung's poeng om at fredsjournalistisk nyhetsdekning gir et mer realistisk verdensbilde (Galtung, 2002, s. 262-263) støtter tolkningen om at det er mer objektivt å

inkludere begge sidenes perspektiver enn bare den enes. Likevel vanskeliggjør som nevnt krigens urettferdige natur å skulle forklare begge sidenes perspektiver.

Videre er det en vanlig uttrykksmåte å beskrive direkte vold med agensløse setninger. Som jeg skal poengtere senere i analysen, beskrives konkrete angrep, antall sårede og drepte ofte med setninger der agens utelukkes, uansett hvilken side angrepene kommer fra. Eksempelvis hadde formuleringen «Ukrainske styrker har drept 50 russiske soldater» på en mye tydeligere måte indikert alvoret av å ta et menneskeliv, selv om det er snakk om soldater i krig. Ifølge Galtung's fredsjournalistikkmodell inngår alle beskrivelser av «synlig vold» i det han omtaler som krigsjournalistikk, og fredsjournalistiske tilnærminger burde heller skildre «usynlig vold», deriblant skader på infrastruktur, hevder Galtung. Her synliggjøres en svakhet ved modellen – i denne situasjonen var det nødvendig med beskrivelser av hvordan volden utspilte seg, ettersom det gir et riktig inntrykk av krigen og hva som skjer. Likevel poengterer Galtung at nyhetsmediene må dekke volden som kriger medfører (Galtung, 2002, s.260). Dette kan imidlertid oppfattes som en motsetning som trekker Galtung's teori i tvil – hvordan er det mulig å dekke volden uten å beskrive synlig vold?

Sitatene «Ukrainas viseforsvarsminister sier torsdag ettermiddag at russiske styrker er tatt til fange etter kamper i øst» (A1) og ««Seinere torsdag formiddag melder Volodymyr Omelyan, Ukrainas minister for infrastruktur, på Twitter at rundt 50 russiske soldater er drept» (D1) fungerer også som presupposisjoner som sier noe om hva som er ønskelig (verdiantakelser). Underforstått antydes det at det er «bra» at russiske soldater tas til fange og drepes, fordi det betyr at den russiske invasjonen møter motstand. En interessant observasjon her er forskjellen mellom hva som uttrykkes eksplisitt (russiske soldater tas til fange og drepes, uten at det nevnes hvem som utsetter de russiske soldatene for dette) og implisitt (det er greit å drepe og ta russiske soldater til fange). Slik tydeliggjøres hva som menes med at makt lokaliseres i det implisitte og usagte. Det finnes imidlertid også tilfeller der det eksplisitt nevnes hvem som yter motstand mot invasjonen og på hvilken måte.

5.4.2 Understreke ansvar

Samtidig fremstilles Ukrainiske motangrep også på en måte som understreker ansvar. Bruk av agens, men også presupposisjoner og bildebruk avdekker denne fremstillingen. Eksempelvis er det flere tilfeller der «Ukraina» og «ukrainere» er agens i setninger som omtaler motangrep. I artikkel A1 står det at «Torsdag morgen hevder Ukraina å ha skutt ned fem

russiske fly og ett angrepshelikopter». Modalitetsmarkøren «hevder» senker riktignok modaliteten og gjør setningen mindre presis, men her knyttes det til at det ikke er bekreftet informasjon. Artikkelen A4 («Den vanlige ukrainers krig») handler om motangrep fra ukrainske sivile og beskriver blant annet hvordan «ukrainere» fjerner veiskilt for å forvirre russerne, samt at «Ukraina legger også våpen rett i hendene på sine innbyggere». Det er likevel noen agensløse setninger i denne artikkelen, «Det er delt ut panservåpen» og «Sivile bes også delta mer direkte», som utelater hvem det er som mobiliserer de sivile. Det kommer likevel tydelig frem andre steder at ukrainske myndigheter oppfordrer de sivile til å delta i motstandskampen. I V2 siteres Ukrainas utenriksminister som sier at Ukraina vil beseire ondskaper. Artikkelen V4 beskriver kampene i Ukrainas største byer, blant annet at «Han [guvernøren i Kharkiv] melder samtidig at Ukraina fortsatt har 'full kontroll' over storbyen [Kharkiv]». Videre står det i artikkelen V5 at «Han [Oberstløytnant Palle Ydstebø] viser til at ukrainerne har stanset de russiske angrepene inne i landet og angivelig ødelagt en stridsvogndivisjon utenfor Kharkiv». Tilfellene der agens er «Ukraina» eller «ukrainere» gir inntrykk av at Ukraina som samlet nasjon står imot invasjonen. Denne fremstillingen understrekes ytterligere i sitatet «Men de sivile stikker flere kjepper i hjulene for de russiske styrkene på veien innover i Ukraina» fra artikkelen A4, selv om «Ukraina» eller «ukrainere» her er erstattet av «de sivile» som agens. I artikkelen A4 står det også om hvordan myndighetene oppfordrer de sivile til å delta i kampene. Artikkelen adresserer videre eksplisitt hvorvidt det er akseptabelt å oppfordre sivile til kamp og om det er umoralsk for sivile å delta i kamper. Jurist Gro Nystuen fastslår at «Genèvekonvensjonene sier at dersom et land blir plutselig okkupert, har sivilbefolkningen rett til å ta opp våpen og gjøre militær motstand». Der bruken av «Russland» og «russerne» som agens fiendtliggjør russerne, virker bruken av «Ukraina» og «ukrainere» forenende. Fra et fredsjournalistikkperspektiv innebærer dette både at sivilbefolkningens kamp og hverdag skildres, som er et fredsjournalistikktrekk, men også at nyhetsdekningen legger vekt på voldelige løsninger på konflikten, som er et krigsjournalistikktrekk.

Fremstillingen av at Ukraina står samlet og utøver motstand mot den russiske invasjonen understrekes av bildebruken i noen utvalgte artikler. Artikkelen V4 inneholder eksempelvis fire bilder av sivile som lager hjemmelagde brannbomber. Artikkelen hovedbilde viser to menn som lager brannbomber, også kalt Molotov-cocktails. I bakgrunnen ser man flere titalls glassflasker som skal bli brannbomber. Bildet er tatt i ansiktshøyde, som indikerer en

maktbalanse mellom personene som er avbildet og personene som ser bildet. Man får ikke blikkontakt med mennene, fordi de er opptatt med å lage bombene. Bildet er kontekstualisert og har en naturalistisk koding, som gjør det virkelighetsnært. Artikkelenes tredje bilde viser en mann kledd i rødt som lager Molotov-cocktails. Også dette bilde er naturalistisk kodet, kontekstualisert og tatt i ansiktshøyde, men mannens blikk er på glassflasken han har i hendene som han fyller med et tøystykke. Blikkontakt i bilder uttrykker sosiale relasjoner, og dersom det etableres blikkontakt mellom den eller de avbildede og observatøren, menneskeliggjøres den avbildede. I disse tilfellene er det ingen blikkontakt mellom avbildede og observatøren, noe som dermed distanserer ukrainerne som lager bomber fra oss som observerer bildet. Likevel indikerer ansiktshøyde-vinkelen likhet mellom avbildede og observatør.



Foto: Efram Lukatsky / AP. Hentet fra V4: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/g6OPg1/naa-staar-kampen-om-ukrainas-byer>

Det fjerde bildet i artikkelen er et nærbilde av kvinnehender som heller isopor i en glassflaske som skal bli en brannbombe. Personen på bildet har lange, falske negler som kontrasterer handlingen med å lage brannbomber – negler representerer en luksus fra livet før krigen, men handlingen representerer krigens realitet. Verbalteksten i artikkelen beskriver kamper i Ukrainas største byer, men med vekt på kamper mellom russiske og ukrainske styrker. Det nevnes kun ett sted at innbyggerne i byene melder seg til tjeneste. På denne måten gir bildebruken en ny dimensjon som beskriver sivil innsats og motstand til artikkelen som ikke nødvendigvis samsvarer med verbalteksten. I artikkel A4 inkluderer de visuelle ressursene et skjermbilde av en Twitter-melding som viser et bilde av ukrainske kvinner som lager

Molotov-cocktails. Det er naturalistisk kodet, kontekstualisert, fotografert i ansiktshøyde og uten blikkontakt med noen av de avbildede, i likhet med bildene i V4. A4 beskriver «Den vanlige ukrainers krig», og dermed samsvarer bildet med verbalteksten i større grad enn i V4. Bildene av sivile som lager bomber gir også et ansikt til motstanden de russiske styrkene møter, som er med på å utgjøre fremstillingen av ukrainske motangrep der ansvaret understrekes.

Bildebruken kan også knyttes til fredsjournalistikk. Bildene av sivile som lager brannbomber har en funksjon som normaliserer våpenbruk. I andre situasjoner hadde bilder av mennesker som lager bomber skapt større reaksjoner, for eksempel bilder av soldater som forbereder missilangrep. Fra et fredsjournalistikkperspektiv er normalisering av våpenbruk et krigsjournalistikk-trekk, da det skildrer synlig vold og fremhever voldelige løsninger. Samtidig skildrer bildene hvordan de sivile forholder seg til krigen, som inngår i den menneskeorienterte kategorien i fredsjournalistikkmodellen. Når det gjelder bildet av kvinnene som lager brannbomber, kan det argumenteres for at det i større grad oppfyller dette trekket ved fredsjournalistikk, som oppfordrer til å skildre lidelse blant hele sivilbefolkningen, særlig blant barn, kvinner og eldre. På den andre siden kan man si at den manglende blikkontakten, som skaper en distanse til menneskene som er avbildet, motvirker det menneskeorienterte ved fremstillingen –fremstillingen av volden blir mindre personlig. Den manglende blikkontakten dehumaniserer menneskene på bildene og reduserer dem til våpen, som demper det menneskeorienterte fredsjournalistikktrekket ved bildene.

I analyse materialet er det også flere tilfeller der «ukrainske styrker» og lignende er agens i setninger som beskriver motangrep. Eksempelvis står det i artikkel V1 at «Ifølge forsvaret har ukrainske styrker gjenerobret en bro og etablert seg ved elvebredden til elven Dnipro» og «Det ukrainske militæret hevder de har drept rundt 100 russiske soldater og ødelagt 7 fly, fire helikoptre og over 10 kjøretøy i Øst-Ukraina». Sistnevnte er også en presupposisjon som indikerer at disse krigshandlingene er akseptable, tydeliggjort av at «det ukrainske militæret» er agens i setningen. Tidligere i delkapittelet beskrev jeg slike formuleringer som sjeldnere å finne i nyhetsdekningen, noe som tydeliggjøres av at dette er det eneste eksempelet jeg har funnet som plasserer ansvaret for drapshandlinger i krig så tydelig. Ettersom det er *militæret* som er agens, og ikke for eksempel *ukrainere*, modifiseres utsagnets mening – det er tross alt jobben til det ukrainske militæret å delta i krig dersom det er nødvendig. Likevel er utsagnet effektivt. Det kan også klassifiseres som utpreget krigsjournalistisk, ettersom det ramses

opp beviser på synlig vold, og de hundre drepte russiske soldatene får samme betydning som ødelagte fly og kjøretøy. Det vektlegges også voldelige løsninger over ikke-voldelige løsninger. Likevel skjules ikke hvem som er ansvarlige for handlingene, og effekten av volden reduseres ikke fra Ukrainas side, som i den første tendensen. Når det gjelder ideologiske drivkrefter, fremstilles det som om det er mer akseptert å ta menneskeliv i motangrep enn angrep.

Tar man i betraktning at landet som angripes ikke ønsket å delta i krig, mens styrkene fra det angripende landet iverksatte invasjonen, er ikke denne fremstillingen unaturlig. Likevel har bruken av agens en ideologisk effekt som sier noe om hvor akseptable voldshandlingene fra hver side er, samtidig som det bidrar til å dehumanisere de drepte soldatene. Avslutningsvis blir dekningen mer eliteorientert og mindre menneskeorientert når agens er «ukrainske styrker» og lignende. Her synliggjøres forholdet mellom militæret og nyhetsmediene og hvordan det preger nyhetsstoffet. Ifølge Rune Ottosen har «det militærindustrielle kompleks» stor innflytelse over nyhetsdekninger av kriger og konflikter, som kan bidra til å fremme en overdreven tro på militære løsninger i konflikter (Ottosen, 2009, s.81). Dette tydeliggjøres også av at det refereres til informasjon fra militære kilder i flesteparten av artiklene som beskriver invasjonen (A1, A4, A6, D1, D3, D4, V1, V2, V4 og V8). På denne måten kan det militærorienterte i analyse materialets dekning av invasjonen av Ukraina bidra til at voldelige løsninger presenteres som muligheter for publikum, som er det motsatte av fredsjournalistikkens utgangspunkt. Når forholdet mellom militærmakt og nyhetsmediene speiles i nyhetsdekningen av en konflikt, klassifiseres det som krigsjournalistikk (Nohrstedt & Ottosen, 2002, s.33), som vil si at krigsjournalistiske tilnærminger på denne måten illustreres i analyse materialet. Tendensen der Ukrainas ansvar for motangrepene fremheves er imidlertid et avvik fra den generelle tendensen når det gjelder beskrivelser av vold, som i størstedelen av analyse materialet fremstilles i setninger uten agens.

5.5 Fremstillinger av vold

I dette delkapittelet undersøker jeg hvordan beskrivelser av vold, angrep, antall skadede og døde fremstilles i analyse materialet. Av analyse materialets fremstillinger av vold trekker jeg frem hvordan vold presenteres i verbalspråket, gjennom bruk av agensløse setninger og grad av modalitet, men jeg vil også sette verbalspråklig fremstilling opp mot billedspråklig fremstilling.

5.5.1 Agensløse setninger

I analysematerialet beskrives ofte vold og konsekvenser av vold, deriblant konkrete angrep og antall sårede og drepte, med agensløse setninger. I artikkel A1 står det eksempelvis «Litt før klokken 11.30 ble Ukraina rammet av en ny bølge missilangrep», og i A3: «Sivile bygninger er rammet» og «Også langdistansemissiler av typen ballistiske missiler er benyttet». Som nevnt i delkapittel 5.3, er «Russland» agens i store deler av A3 («Russland» bruker våpen), men her kommer det frem at det også finnes agensløse setninger i artikkelen som beskriver konkrete tilfeller av vold. Artikkel A8 («Dette har en ukes krig gjort med Ukraina») beskriver ødeleggelsene i Ukraina etter en uke med krig, og samtlige setninger som beskriver angrepene er agensløse, for eksempel «I Borodianka, en forstad til Kyiv, er en rekke bygninger truffet av luftangrep onsdag». I D3 står det eksempelvis at «Lørdag morgen ble en boligblokk i byen truffet av et missil» og i V1 at «Det utføres luftangrep en rekke steder, også i hovedstaden Kyiv». I artikkel V4 står det at «Ved flere landsbyer og flyplasser har det vært trefninger gjennom helgen», og i V8 siteres ordføreren i Mariupol på at «Byen har det siste døgnet vært under konstant angrep, sier han. Det har ført til at de har mistet både vann- og strømforsyning». I artikkel V8 finnes det imidlertid ett unntak: «Innbyggere i Mariupol har sagt til BBC at russiske bomber har knust boligområder i byen». I dette tilfellet er «russiske bomber» agens i setningen, noe som gjør at inntrykket av volden ikke nedskaleres i like stor grad som i de andre eksemplene.

I nesten ethvert tilfelle der artiklene beskriver antall sårede eller drepte, gjøres dette også uten å nevne agens. For eksempel står det i artikkel D1 at «Det meldes om døde og skadde flere steder, både drepte sivile og soldater.» I artikkel V1 står det at «En av presidentens rådgivere opplyser at flere enn 40 ukrainske soldater har blitt drept og at flere titalls er skadet». Effekten av å beskrive angrep, antall skadede og antall døde med agensløse setninger er at inntrykket av volden reduseres. Fra et fredsjournalistisk perspektiv kan dette tyde på at deknningen blir mer fredsjournalistisk, ettersom voldens effekter reduseres og dermed vektlegges mindre. På den andre siden er det naturaliserte skrivemåter som ofte gjenkjennes i nyhetsstoff – det er vanlig å beskrive vold på denne måten, tydeliggjort av at tendensen kan gjenkjennes i store deler av analysematerialet. Ettersom volden beskrives med agensløse setninger nesten uansett hvilken side den kommer fra, tyder det på at det ikke bevisst gjøres forskjell på ukrainsk og russisk side, noe som også er et fredsjournalistikk-trekk, og ikke bidrar til å eskalere konflikten. Likevel er det eneste unntaket «Det ukrainske militæret

hevder de har drept rundt 100 russiske soldater (...)» (V7), som nevnt i 5.4.2. På den måten balanseres fremstillingen om de to nasjonene mot hverandre – i nesten alle tilfeller reduseres effektene når man beskriver direkte vold, bortsett fra et tilfelle der ukrainske angrep skildres.

I redegjørelsen har jeg inkludert eksempler fra alle de tre avisene, men ved å undersøke omtalene av angrep og direkte vold, ble det tydelig at det finnes flere beskrivelser av direkte vold i VGs dekning enn i Aftenposten og Dagbladet, noe som gir inntrykk av en mer voldsorientert dekning i VG enn i de to andre avisene. På den andre siden kan det også settes i sammenheng med at flere av artiklene i utvalget fra VG beskriver invasjonen, ofte med bidrag fra VGs team i Kyiv (V1, V2, V3), mens i utvalget fra Aftenposten og Dagbladet er det flere artikler som handler om andre ting knyttet til invasjonen, eksempelvis konsekvenser for Europa, norske politiske avgjørelser, Putins bakgrunn og strategier, og så videre. Det er heller ikke slik at dekningen i Aftenposten og Dagbladet er mer fredsorientert, som ifølge Galtungs modell er det motsatte av voldsorientert. Dermed tyder ikke beskrivelsene av vold med agensløse setninger på at dekningen nødvendigvis blir mindre fredsjournalistisk.

5.5.2 Grad av modalitet

Selv om hovedtendensen i analyse materialet er at beskrivelser av direkte vold og angrep nedtones, uttrykkes voldshandlingene med varierende grad av modalitet. Når modaliteten er høy virker fremstillingen mer sikker, mens når modaliteten er lav er det større usikkerhet knyttet til det som presenteres. I flere tilfeller, særlig knyttet til antall drept og sårede, uttrykkes voldshandlingene med lav modalitet fordi det er snakk om informasjon som ennå ikke er bekreftet. Det står for eksempel «Det skal også være sivile døde» i artikkel A1. På den andre siden konstateres det i artikkel V1, publisert samme dag som A1, at «Minst 18 personer ble drept i et missilangrep i den sørøstlige byen Odessa, melder lokale myndigheter ifølge Reuters. Seks personer er også drept i et angrep mot byen Brovary, like utenfor Kyiv, ifølge borgermesteren.» Her illustreres hvor stor forskjell graden av modalitet kan gjøre – det er stor forskjell fra å nevne at sivile *skal* være døde til å ramse opp akkurat hvor mange som er bekreftet døde i et angrep. I sitatet fra V1, der modaliteten er høyere, får publikum et mer alvorlig inntrykk av volden. Også i Dagbladets dekning beskrives antall sårede og drept med en gjennomgående lavere modalitet enn i VG. Blant annet står det i D1 at «Flere enn 40 personer skal være drept og et titall personer skadd som følge av den russiske invasjonen av Ukraina, melder den ukrainske avdelingen til det russiske nyhetsbyrået Interfax i 11.00-tida torsdag formiddag». I forskjellen på graden av modalitet i sitatene fra A1, D1 og V1 blir det

tydelig at selv om situasjonskonteksten er lik – artiklene ble publisert samme dag og alle handler om hva som på publiseringstidspunktet har skjedd i Ukraina, uttrykker journalistene i Aftenposten og Dagbladet seg med lavere grad av modalitet enn journalistene i VG. I VGs dekning er effekten at inntrykkene fra krigen forsterkes. En mulig forklaring er at V1 er skrevet med innspill av VGs team av journalister i Kyiv, mens A1 og D1 er skrevet utelukkende fra redaksjonen i Oslo. Sett fra dette perspektivet, kan journalistene fra VG uttrykke seg med høyere sikkerhet fordi de er vitne til angrepene. Likevel er sitatet med høy modalitet referert til fra Reuters, og handler om antall drepte i en annen by enn Kyiv.

I resten av analyse materialet er graden av modalitet i agensløse setninger som beskriver angrep gjennomgående høy. I artikkel A8 er ett eksempel «Kharkiv har vært under tung beskytning i flere dager nå», samt i D3: «Lørdag morgen ble en boligblokk i byen truffet av et missil». Sitatet ble også nevnt i avsnittet om agensløse setninger, og er et eksempel på hvordan vold beskrives uten bruk av agens, men med høy modalitet. Videre står det i V2 at «Klokken 19.44 melder byens ordfører at det har vært fem eksplosjoner». I V8 står det «– Mariupol er fortsatt under ild». Her er det imidlertid ordføreren som uttrykker seg med høy modalitet, sitert gjennom et annet nyhetsbyrå, og ikke journalistene selv, som i de andre eksemplene. I beskrivelser av angrep er det altså mindre forskjeller i grad av modalitet enn i beskrivelser av drepte og sårede. Oppsummert synliggjøres det på denne måten at man i verbalteksten ofte er forsiktig med å beskrive direkte vold ved agensløse setninger og lav modalitet, selv om modaliteten i beskrivelser av flyangrep og lignende ofte er høyere. I de visuelle ressursene, eksempelvis bilder og videoer, er inntrykkene av volden derimot ikke like nedskalert.

5.5.3 Bruk av visuelle ressurser

Gjennom bruk av bilder og videoer i artiklene fremstilles krigen og dens voldelige konsekvenser gjennomgående på en tydeligere måte. I artiklene er videoer benyttet på ulike måter som kan knyttes til ulike funksjoner. I flesteparten av artiklene som inkluderer videoer, viser videoene angrepene som blir beskrevet i artikkelen (A1, A4, A8, D1, D3, D6, V2, V3). Videoene samsvarer her med det som blir beskrevet, og funksjonen er å illustrere verbalteksten, som bruken av bilder også gjør. I dekningen til Dagbladet og VG er det også i noen artikler inkludert reportasjevideoer eller nyhetsvideoer, via henholdsvis Dagbladet TV og VG TV, som består av flere klipp og en reporterstemme som forklarer videoene eller setter det i sammenheng med nyheter (D3, V2, V5). Etersom videoene på denne måten

opsummerer artikkelen fungerer de som et alternativ til verbalteksten – man trenger ikke nødvendigvis å lese teksten for å få med seg saken. I noen artikler, der videoene handler om andre ting knyttet til krigen enn det artikkelen beskriver, er det mindre sammenheng mellom videoene og verbalteksten. Artikkel D7 beskriver eksempelvis en tale der Joe Biden går hardt ut mot Putin, men artikkelen inkluderer en video av luftangrep i et boligområde i Ukraina. Her samsvarer videoen dermed ikke med verbalteksten, men har heller en tilleggsinformasjons-funksjon. Til felles har bruken av videoer som visuelle ressurser at de beskriver angrepene mer direkte enn verbalteksten – for eksempel viser videoene ofte missiler som eksploder i bygninger.

I likhet med videoene, gir bildene i artiklene ofte et voldsomt inntrykk av krigen. I artikkel V1 er det eksempelvis en bildeserie som viser ødeleggelser som følge av angrepene. Bildeserien, som består av seks bilder, viser ukrainske militærfly som ble skutt ned, røyk fra flere eksplosjoner og et militærkjøretøy som brenner. Bildene er naturalistisk kodet og samsvarer med verbalteksten. Likevel får man et annet, kraftigere inntrykk av å se bildene av hendelsene som beskrives – og den naturalistiske kodingen er med på å gjøre det mer virkelighetsnært.

Artikkel A8 er en artikkel som har en stor visuell komponent – den er bygget opp rundt bilder som viser før- og etterbilder av den russiske invasjonen etter en uke med krig. Verbalteksten beskriver bildene, og som gjennomgått tidligere i delkapittelet består beskrivelsene av volden og angrepene utelukkende av agensløse setninger med høy modalitet. Artikkelen inneholder 20 bilder, der ti viser bygninger og nabolag før krigen, og ti viser hvordan de samme stedene ser ut etter bombeangrep. Artikkelen inneholder også en video som viser en rasert boligblokk og mennesker som vurderer skadene på blokken. Noen av bildene i artikkelen er av boligblokker og andre av offisielle bygninger, og alle er naturalistisk kodet og samspiller med verbalteksten. Slik får publikum et tydeligere og mer alvorlig inntrykk av ødeleggelsene som krigen har ført med seg enn man ville fått ved å bare lese verbalteksten. Av de tjue bildene er det syv som viser mennesker, men personene som er avbildet er langt borte fra kameralinsen og aldri i fokus. Dermed fremstiller bildebruken i artikkelen kun materielle skader, her ødelagte bygninger. I tråd med fredsjournalistikkteorien, blir artikkelen mindre menneskeorientert og dermed krigsjournalistisk. Fra et fredsjournalistisk perspektiv ville bilder av menneskene som rammes av angrepene ha gjort artikkelen mer menneskeorientert.

En slik menneskeorientert fremstilling av angrep gjennom visuelle ressurser uttrykkes imidlertid i artiklene D1, VI, V2 og V8. Bildebruken i D1 inkluderer et nærbilde av en ukrainsk dame med bandasje på hodet og blod i ansiktet. Det er et av bildene som fikk mye oppmerksomhet verden over i begynnelsen av krigen. Bildet er tatt i ansiktshøyde og det etableres blikkontakt den avbildede damen som indikerer likhet mellom den avbildede og observatøren, samt at hun menneskeligjøres av publikum. I artikkelen er det også et bilde av en mann som sitter på knærne ved siden av en død person som ligger på magen. Mannens blikk er vendt nedover, som generelt antyder pessimisme, men her også kan bety sorg, og det er tatt i ansiktshøyde som indikerer identifikasjon. I kombinasjon med at begge bildene har en naturalistisk koding og er kontekstualisert, gir det et virkelighetsnært inntrykk av krigens forferdeligheter, som ikke uttrykkes i like stor grad i verbalteksten. Den samme skadede, ukrainske damen dukker opp i en bildeserie i artikkel V1, sammen med andre bilder av sivile i bomberom og en mann som dekker til en død person. Sistnevnte gir et tydeligere inntrykk av volden enn det verbalteksten beskriver – når man ser døde og skadede med egne øyne er det med på å menneskeligjøre krigens ofre.



Foto: Foto: Stringer / Anadolu Agency/ABACAPRESS.COM / NTB. Hentet fra D1:
<https://www.dagbladet.no/nyheter/tror-flere-hundre-har-dodd/75458497>

I V2 er det et bilde av en sivil dame utenfor en boligblokk som er bombet. Hun er i kledd pelskåpe, har krøller i håret og en stor ring på fingeren, som kontrasterer det ødelagte bygget bak henne og understreker hvordan livet hennes har endret seg som følge av krigen. Det er ingen blikkontakt mellom damen og observatøren fordi hun lukker øyne og gråter, men det er

tatt i ansiktshøyde som indikerer identifikasjon. Forsidebildet i V8 gir også et kraftigere inntrykk av hvordan krigens vold går utover sivilbefolkningen enn verbalteksten. Bildet viser en eldre kvinne på gulvet i sitt eget hjem som får hjelp av to ambulansarbeidere. Veggen bak henne og gulvet rundt henne er dekket av det som ser ut som blod. Hun ser inn i kamera med et desperat blikk, og det etableres dermed blikkontakt med observatøren og damen som er avbildet. Blikkontakten gir en følelse av identifikasjon. Bildet er naturalistisk kodet og samsvarer med verbalteksten i artikkelen som handler om angrep mot byen Mariupol. Volden beskrives derimot ikke med like direkte inntrykk i verbalspråket. Likevel uttrykkes volden direkte i ordførerens sitat om at «Vi blir ødelagt som en nasjon. Dette er folkemord på det ukrainske folket», om enn med agensløse setninger.

Uansett understreker bildene og videoene av ødeleggelser, skader på personer og død at man i nyhetsjournalistikk kan fremstille virkeligheten med visuelle ressurser som ikke like lett lar seg uttrykke verbalt. Slik blir det tydelig hva Skrede mener med at bilder kan brukes for å illustrere hva som ikke kan uttrykkes i verbalteksten – bildebruken opererer på et konnotativt nivå (Skrede, 2017, s.93-94). I disse eksemplene virker det med andre ord som om modaliteten er høyere i de visuelle ressursene, noe som understrekes ved at kodingen er naturalistisk. En slik modalitetstype gir en virkelighetsnær effekt. Dermed understrekes også funksjonen til visuelle ressurser i nyhetsjournalistikk. Likevel gir bilder og videoer som viser krigens vold et voldsomt inntrykk som overlater lite til fantasien, og i flere tilfeller advares det i artiklene mot sterke inntrykk som følge av bildebruken, som for eksempel i artikkel D1.

5.6 Oppsummering kapittel fem

I kapittel fem innledet jeg med å redegjøre for artiklenes kontekst, deriblant situasjonskontekst, tekstuell kontekst og kulturkontekst, samt hvilke artikler som forklarer krigens bakgrunn og årsaker og hvordan. Som illustrert i redegjørelsen av kulturkonteksten, er krigen mellom Russland og Ukraina utfordrende å analysere ut ifra fredsjournalistikkperspektivet om å belyse alle sider av konflikten. Ettersom invasjonen er en angrepskrig, kan man ikke forvente at nyhetsdekningen gir en stemme til begge sidene. I analyse materialet illustreres dette blant annet av bruken av «Russland» eller «russerne» som agens i setningene. Størstedelen av analyse materialet fremstiller konflikten som om Russland som kollektiv forårsaker og støtter krigen, noe som fungerer ideologisk ved å skape et fiendebilde av russere, ikke bare for ukrainere, men resten av verden. Som et resultat kan slik nyhetsdekning bidra til å eskalere konflikten og vanskeliggjøre konfliktløsning.

Ukrainske motangrep, derimot, fremstilles på to måter. I den ene tendensen beskrives ukrainske motangrep med agensløse setninger, slik at den handlende part skjules og effekten av volden reduseres. På denne måten skjules Ukrainas ansvar for eksempelvis sårede, fangede og drepte russiske soldater. Den andre tendensen står i motsetning til den første, ettersom hvem som utfører motangrepene understrekes. Dette gjøres enten ved å ha «Ukraina» eller «ukrainere» som agens, som fungerer samlende, eller «ukrainske styrker» som gir et mer militært preg og mindre menneskeorientert fremstilling. Likevel er hovedtendensen i artiklene at vold og angrep skildres med agensløse setninger, som dermed kan tyde på at det er slik man vanligvis beskriver vold i nyhetsmediene. Bilder og videoer beskriver imidlertid volden på en betydelig tydeligere måte. Så langt har jeg i analysen undersøkt fremstillinger av vold og angrep, mens i neste analysekapittel trekker jeg frem internasjonale perspektiver og fremstillinger i analysematerialet, samt hvordan fredsjournalistikkmodellen i flere tilfeller kan vise seg å være for rigid i skillet mellom fredsjournalistiske og krigsjournalistiske trekk.

6. Analyse: Internasjonale perspektiver og er fredsjournalistikkmodellen for rigid?

Oppgavens sjette kapittel er en fortsettelse av analysen som ble påbegynt i kapittel 5. Dermed vil jeg igjen presentere og diskutere trekk ved analysematerialet som utpeker seg i sammenheng med oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. I første del av kapittelet svarer jeg på den overordnede problemstillingen: *Hvordan fremstilles Russlands invasjon av Ukraina i norske nyhetsmedier?*, samt det første forskningsspørsmålet: *Hvordan forholder deknningen av invasjonen seg til kriteriene for fredsjournalistikk?* Her undersøker jeg hvordan Russland fremstilles som en fiende av hele verden og hvordan norske interesser i konflikten mellom Russland og Ukraina speiles i analysematerialet. I kapittelets andre del gjenopptar jeg oppgavens andre forskningsspørsmål: *Hvordan kan fredsjournalistikkteoriens relevans drøftes med utgangspunkt i deknningen?* ved å diskutere om fredsjournalistikkmodellen er for rigid i inndelingen mellom menneskeorientert og eliteorientert, og sannhetsorientert og propagandaorientert nyhetsdekning av kriger og konflikter.

6.1 Russland som verdensfiende

6.1.1 Russland mot verden-diskursen

I deler av analysematerialet kommer det til syne en fremstilling om at Russland, eller russerne, ikke bare er en trussel for ukrainerne, men også er en fiende for resten av verden. I noen tilfeller settes Russland direkte opp mot resten av verden, som for eksempel i følgende sitat fra Ukrainas president Zelenskyj (via Twitter) i artikkel D1: «Verden må tvinge Russland til fred». Videre blir fremstillingen særlig tydelig i artikkel A7 («FNs generalforsamling fordømmer Russland. 141 land stemte for»), som handler om FNs fordømmelse av invasjonen. På mange måter fremstår FN som en forent front mot Russland. Det står eksempelvis at «FN-landene krever også at russerne ‘umiddelbart, fullstendig og ubetinget trekker alle sine militære styrker ut av Ukrainas territorium’». Setningens agensstilfelle er «FN-landene» som understreker at FN-landene er enige, men bruken av «russerne» plasserer ansvaret for å trekke militærstyrkene ut av Ukraina på russerne. Russland er også medlem av FN, men her ekskluderes landet fra FNs forente front. Senere i artikkelen kommer det frem hvilke FN-land som stemte mot at FN skulle fordømme invasjonen offentlig – Belarus (tidligere norsk navn Hviterussland), Eritrea, Nord-Korea, Russland og Syria. Fokuset i artikkelen er likevel at det store flertallet i FN fordømmer

invasjonen, tydeliggjort i artikkelens tittel: «FNs generalforsamling fordømmer Russland. 141 land stemte for». Artikkelen heter eksempelvis ikke at «Fem land stemte imot».

Et annet tilfelle i teksten der striden mellom Russland og resten av verden kommer spesielt tydelig frem er i et sitat fra Norges FN-ambassadør Mona Juul: «—(...) Russland har fått klar beskjed fra land over hele verden om å stanse krigen i Ukraina, trekke tilbake styrkene og engasjere seg i dialog, sier hun». I sitatet står det eksplisitt at «land over hele verden» engasjerer seg mot Russland. I noen tilfeller spesifiseres fremstillingen om Russland mot verden til å gjelde vestlige land: «Før avstemningen anklaget Russland Vesten for å benytte seg av 'åpne og kyniske trusler' for å få FN's medlemsland til å stemme for resolusjonen. De oppfordret alle land til å stemme imot». På denne måten innsnevres den internasjonale konflikten til å gjelde den vestlige verden, men effekten er fortsatt den samme – Russland fremstår som en farlig verdensfiende.

Dersom man legger Faircloughs oppfatning av diskurser som språkbruk knyttet til holdninger, verdier og kunnskap (Fairclough, 2010, s.381) og min egen forståelse av diskurser som representasjoner av holdninger til og oppfatninger om verden til grunn, vil eksemplene i A7 kunne plasseres i og kategoriseres i en *Russland mot verden*-diskurs. Samtidig illustreres det også i artikkelen at verden står mot Russland, særlig tydelig i sitatet fra FN-ambassadør Mona Juul. På denne måten fremstår resten av verden som en samlet offensiv mot Russland. Samtidig forlenges oss-mot-dem-fremstillingen til å gjelde utenfor konfliktområdet. Ifølge fredsjournalistikkmodellen burde nyhetsdekning av kriger og konflikter nettopp ta sikte på å nedtone slike svart-hvite oss-mot-dem-fremstillinger, slik at konflikten ikke eskaleres. På den andre siden kan man igjen trekke inn objektivitetsidealet i journalistikken – dersom nyhetsdekning skal fremstille verden så virkelighetsnært som mulig, vil motstandere av fredsjournalistikkteorien innvende at journalistikkens integritet utfordres dersom man skulle prøve å fremstille det annerledes, deriblant Loyn (2007, s.4-5) og Kempf (2007, s.7). Likevel hevder Galtung at det er vanskeligere for nyhetsmediene å forholde seg til «sannheten» i krigsjournalistiske tilnærminger (Galtung, 2002, s.260).

Ifølge Fairclough kan diskurser fungere ideologisk, ettersom ideologi utøves i diskurser (Fairclough, 2001, s.27) og bidrar til å etablere og opprettholde maktreasjoner (Fairclough, 2003, s.218). Når det gjelder ideologiske effekter av fremstillingen av Russland som verdensfiende, kan man oppdage konsekvensene i måten etnisk russere i andre land har blitt behandlet på etter invasjonen. Eksempelvis skrev VG i mars 2022 om en russiskfødt kvinne i

Norge som ble nektet behandling av fysioterapeuten sin fordi hun var russisk (Bjørnstad & Stokkvik, 2022). Generalsekretær i Amnesty Norge konstaterte i samme artikkel at «Diskriminering og sanksjonering av mennesker på grunn av deres nasjonalitet er i strid med de internasjonale menneskerettighetene, og straffbart i henhold til norsk lov», og at «En slik form for atferd vil kunne bidra til å stigmatisere russere i Norge, og legitimere utestengelse, trakassering, og i verste fall trusler mot russere i Norge» (Bjørnstad & Stokkvik, 2022). Slik tydeliggjøres fredsjournalistikkmodellens utgangspunkt om å være bevisst på mulig konflikteskalering i nyhetsdekning av kriger og konflikter, selv om trakassering av russere i etterkant av invasjonen naturligvis ikke kan forklares utelukkende ut ifra hvordan konflikten fremstilles i nyhetsmediene.

6.1.2 Politisk tilnærming

Russland mot Verden-diskursen tydeliggjøres også i artikkel D2 («Putins nikkedukker: – Tette bånd»). Artikkelen gir en innføring i konflikten, men er fokusert rundt Putins viktigste støttespillere – lederne for utbrytterrepublikkene Donetsk, Denis Pusjilin, og Luhansk, Leonid Pasetsjnik, samt hvem de er og hva konflikten rundt utbrytterrepublikkene handler om. Artikkelen inneholder en tilleggsinformasjonsramme, nesten som en faktaboks, som kombinerer verbalspråklige og billedspråklige virkemidler for å forklare situasjonen med utbrytterrepublikkene. Her settes Putin og lederne for utbrytterrepublikkene opp mot Ukrainas president Zelenskyj og de som identifiseres som Zelenskyjs viktigste støttespillere, Emanuel Macron og Joe Biden. Bilder og forklarende tekst om Putin, Pusjilin (Donetsk) og Pasetsjnik (Luhansk) står oppført under «Russlands menn», mens Zelenskyj, Macron og Biden klassifiseres som «Ukrainas menn». På denne måten settes de to landene opp mot hverandre, men ettersom Macron og Biden også representerer henholdsvis Europa og USA, uttrykkes det implisitt at «Vesten» står med Ukraina og mot Russland. I artikkelen fremstilles Putin, Pusjilin og Pasetsjnik som de som står bak og støtter invasjonen, noe som gir et riktigere inntrykk av konflikten ettersom ansvaret legges på de politiske lederne som støtter invasjonen. På den andre siden beskriver artikkelen konflikten utelukkende gjennom politikk, på russisk og ukrainsk/europeisk side, som gjør den utpreget eliteorientert og lite menneskeorientert.

Bildebruken i artikkel D2 tydeliggjør hva verbalteksten forteller og er med på å plassere artikkelen i *Russland mot Verden*-diskursen. Forsidebildet i artikkelen viser lederne av Luhansk og Donetsk kledd i dress. Det er flere dresskledde menn bak dem, med rosetter i

rødt, blått og svart på brystet. Lederne smiler og ser til høyre for kameraet. Det er altså ingen blikkontakt, men bildet er tatt i ansiktshøyde. Det er kontekstualisert og har naturalistisk koding. Det første bildet i brødteksten er et nærbilde av Pasetsjnik, lederen av Luhansk. Han ser til høyre og ned, det er ingen blikkontakt. Det tredje bildet i artikkelen viser lederen av utbrytterrepublikken Donetsk, Pusjilin. Man ser et blått, rødt og hvitt flagg i bakgrunnen, og selv om man ikke ser hele flagget er det tydelig at det er det russiske. Også lederen for Donetsk ser ned – en visuell posisjon som vanligvis indikerer pessimisme, og det er dermed heller ingen blikkontakt. En interessant observasjon er at det ikke etableres blikkontakt med noen av de avbildede, og det er med på å dehumanisere de to lederne for utbrytterrepublikkene, i tråd med fremstillingen om at Russland står mot hele verden og motsatt. Bildene er likevel tatt i ansiktshøyde, som indikerer at det finnes en jevn maktbalanse mellom de avbildede og observatøren – det er ingen som ser ned på den andre, som kunne forsterket fremstillingen.

I bildene som er brukt i tilleggsinformasjonsrammen, er det en kontrast mellom hvordan «Russlands menn» og «Ukrainas menn» blir fremstilt. Hver person er avbildet med et lite, rundt bilde ved siden av et flagg. Lederne for utbrytterrepublikkene er avbildet med russiske flagg, selv om utbrytterrepublikkene tilhører Ukraina. De ble anerkjent av Russland som russiske områder i slutten av februar 2022, men regnes fortsatt som ukrainske områder. Det spesifiseres i den forklarende teksten om lederne for utbrytterrepublikkene at de er ukrainske – det står at Pusjilin har Ukraina som hjemland, mens Pasetsjnik var tidligere offiser i de ukrainske sikkerhetsstyrkene. Pusjilin og Pasetsjnik er ukrainere, men det som ofte kalles pro-russiske, og de fremstilles i dette tilfellet som russere. Zelenskyj, Macron og Biden er representert med henholdsvis ukrainsk, fransk og amerikansk flagg. Selv om Macron og Biden presenteres som Ukrainas støttespillere, presenteres de ikke med ukrainsk flagg, som i tilfellet med Pusjilin og Pasetsjnik og det russiske flagget. Bildene brukt i rammen er ikke de samme som i brødteksten, men det er heller ingen blikkontakt mellom lederne som er avbildet og observatøren i disse bildene. Det gjelder også for bildet som er brukt for å illustrere Putin. I bildet av Ukrainas president Zelenskyj er det derimot etablert blikkontakt mellom presidenten og observatøren – han ser rett mot kameraet. Det samme gjelder for bildet av franske Macron, mens amerikanske Bidens blikk er rettet oppover. Blikkontakten som etableres mellom observatøren og Zelenskyj og Macron menneskeligjør de to presidentene.

En politisk tilnærming til hvordan Russland fremstilles som verdensfiende kan også gjenkjennes i eksempler fra analyse materialet som handler om hvordan konflikten kan løses. På et overordnet nivå er det få steder i artiklene der forslag til løsninger vektlegges, men det finnes noen unntak. I artikkel A2 («Dette betyr Ukraina-krigen for resten av Europa») sier kilde Ingerid Opdahl (leder ved Senter for sikkerhetspolitikk ved Institutt for forsvarsstudier) at «det alltid vil være mulig å anlegge en form for diplomati», hvorpå hun legger til at «— Men nå blir det svært vanskelig å forholde seg til Putins regime». Her uttrykker hun seg imidlertid med mye lavere grad av modalitet når det gjelder muligheter for diplomatiske løsninger enn hvor vanskelig forholdet med Russland er. Slik fremstår det som lite sannsynlig å arbeide mot fredelige løsninger i konflikten, noe som styrker Russland som verdensfiende-fremstillingen. I artikkel A5 nevnes også mulige tiltak kort, ettersom leder for Venstre, Guri Melby, «understreker at Norge skal fortsette med målrettede og handlekraftige tiltak i tiden fremover». Det spesifiseres imidlertid ikke hva slags tiltak det er snakk om eller hvem som er ansvarlige for det. Ettersom en av Galtung og Ruges nyhetshypoteser tilsier at negative hendelser har stort nyhetspotensiale (Galtung & Ruge, 1965, s.68), kan det forklare hvorfor nyhetsmediene ikke vektlegger noe så «kjedelig» som løsninger. På denne måten tydeliggjøres det at nyhetsdekningen av invasjonen ikke er utpreget løsningsorientert, som fredsjournalistikkmodellen tilsier at nyhetsdekning av krig og konflikt burde være (Galtung, 2002, s.261). Samtidig kan man igjen trekke inn en innvendig mot fredsjournalistikk – det er ikke opp til journalistene å sørge for fred eller løsninger på konflikten (Loyn, 2007; Hanitzsch, 2007). Slik kan det i analyse materialet diskuteres om nyhetsmediene burde lagt vekt på mulige løsninger i dekningen av konflikten. Likevel var situasjonen såpass anspent på tidspunktet at mulige løsninger virket fjernt. Lynch og McGoldrick mener imidlertid at fredsjournalistiske tilnærminger bidrar til at samfunnet vurderer ikke-voldelige responser på en konflikt (Lynch & McGoldrick, 2005, s.5). Selv om den kompliserte situasjonen gjør det vanskelig å være løsningsorientert, kan det i tråd med fredsjournalistikkprinsippet, her Lynch og McGoldricks perspektiver, argumenteres for at en ytterligere vekt på mulige løsninger hadde bidratt med en ny dimensjon til nyhetsdekningen som samfunnet kunne dratt nytte av.

6.1.3 Atomkrigstrussel og frykt for egen sikkerhet

Videre er frykt for en storkrig med Russland, ofte uttrykt som en frykt for atomkrig, også et tema som adresseres eksplisitt i noen artikler og som inngår i *Russland mot verden*-diskursen. I artikkel V6 står det at «Søndag beordret Putin det russiske forsvaret å sette atomvåpen-

styrkene i det han kaller 'kampberedskap' som følge av forholdet til Vesten grunnet krigen i Ukraina». I samme setning kommer også motpolen mellom Russland og resten av verden frem, her forholdet til Vesten, som gjør at man igjen kan trekke inn *Russland mot Verden*-diskursen og dermed styrker fremstillingen om at Russland er en verdensfiende. Legg likevel merke til at agens i setningen er «Putin» som beordrer det russiske forsvaret, ikke «Russland». «Putin» kan her imidlertid forstås som en metonymi for Russland.

I artikkel A2 adresseres Vestens forhold til Russland i forbindelse med vestlige lands støtte og hjelp til Ukraina. Pavel Baev, forsker ved det norske fredsforskningsinstituttet (PRIO) intervjues om mulige konsekvenser av å gi sanksjoner til Russland som følge av invasjonen av Ukraina. I artikkelen står det at:

Det er nødvendig å svare kraftig mot det Russland har gjort, mener han [Baev]. Men jo kraftigere svaret er, jo farligere kan Putins neste trekk bli, frykter han (...) Men han tror Putin kan komme til et enda mer aggressivt svar hvis Vesten for eksempel gir Ukraina mye våpenhjelp. Baev frykter at Putin vil utplassere taktiske atomvåpen på steder som Kaliningrad, Krim og på kampskip i nordområdene. Baev understreker at han ikke tror Putin vil bruke atomvåpen. Men han kaller det en indirekte trussel.

Her tas frykten for atomkrig opp, og samtidig mulige konsekvenser for vestlige land som hjelper Ukraina i konflikten. I sitatet er «Russland» agens i første setning, der Baev snakker om hva som må gjøres mot Russland. Her er modaliteten høy – Baev uttrykker seg med høy grad av sikkerhet når det gjelder konsekvenser for Russland. I kombinasjon med bruken av «Russland» som agens, forsterker modalitetsgraden Russland mot verden-fremstillingen. I resten av sitatet er det «Putin» som er agens, og modaliteten er lavere (se modalitetsmarkørene «kan», «vil» og «tror»). Ettersom «Putin» er agens, svekkes Russland som verdensfiende-fremstillingen, og ansvaret legges heller på Putin. Graden av modalitet er derimot lavere, slik at det er større usikkerhet knyttet til hva Putin kommer til å gjøre sammenlignet med hva verden må gjøre mot Russland. Sannsynligheten for atomkrig dras i tvil, men muligheten for atomkrig nevnes likevel, noe som forsterker Russland som verdensfiende-fremstillingen.

Frykt for atomkrig tas også opp i artikkel D6 (tittel: «Krigen i Ukraina: –Verdens undergang er rett rundt hjørnet»). I artikkelen har Dagbladets journalister intervjuet sivile i Litauen om deres tanker og bekymringer rundt den pågående krigen i Ukraina. En av kildene, familiefaren Jurgis, sier til Dagbladet at «–Jeg tror ikke at vi vil bli angrepet direkte, men en eventuell atomkrig vil påvirke alle. Vi frykter det». Trusselen om en atomkrig adresseres ikke

av journalistene ellers i artikkelen, eller av de andre kildene. Frykten stammer dermed fra kilden Jurgis selv. Bruken av «jeg» og «vi» som agens understreker dette, og gir samtidig artikkelen et personlig preg og menneskeorientert fremstilling. Ettersom Litauen deler en lang grense med Russland og tidligere var med i Sovjetunionen, er trusselen fra Russland mer reell i Litauen enn i Norge. Likevel peiler omtalen av atomkrig, selv om kilden påpeker at den er eventuell, inn på *Russland mot verden*-diskursen. Ved å skrive om frykt for atomkrig blant sivilbefolkningen i Litauen blir trusselen om atomkrig dermed relevant for Dagbladets publikum i Norge, noe som trekker på allerede eksisterende oppfatninger om Russland som krigsnasjon og frykt for ny storkrig. Med tanke på det vi vet om atombombenes rekkevidde og grad av alvorlighet, blir det klart at en eventuell atomkrig også vil få seriøse konsekvenser i Norge.

I artikkel D6 sammenligner kilden Jurgis krigen i Ukraina med verdens undergang. «Noen ganger føles det ut som om verdens undergang er rett rundt hjørnet», sier familiefaren i artikkelen. Av sitatet kommer det frem at artikkelens tittel har skrevet om sitatet til «– Verdens undergang er rett rundt hjørnet». I tittelen har sitatet betraktelig høyere modalitet, mens i virkeligheten, som det fremkommer av sitatet i brødteksten, uttrykker kilden seg med mindre sikkerhet. Modalitetsmarkørene «noen ganger» og «føles det ut som» trekker ned modaliteten i sitatet, og det blir også tydelig at det er snakk om kildens sin subjektive oppfatning av situasjonen. I tittelen fremstår det derimot som en beskrivelse av situasjonen. Det kan dermed sies at tittelen er overdreven og sensasjonspreget. Artikkel D6 representerer likevel et trekk ved fredsjournalistikkmodellen fordi den presenterer de siviles stemme (Galtung, 2002, s.261), selv om det er snakk om sivile i Litauen og ikke i konfliktområdene i Ukraina. Det må også nevnes at på dette tidspunktet hadde journalistene fra Aftenposten og VG forlatt Ukraina på grunn av situasjonens usikkerhet og egen sikkerhet.

Det finnes også tilfeller der atomkrigstrusselen og frykten for egen sikkerhet tas opp implisitt i teksten, altså i presupposisjoner. I artikkel V1 står det eksempelvis: «–Om ikke dere, mine kjære europeiske ledere, ledere av den frie verden, hjelper oss i dag, vil krigen banke på deres dører i morgen, sier Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj torsdag ettermiddag». Oppfordringen fra Zelenskyj har et klart budskap om å stoppe Putin og krigen, men likevel er premisset underforstått. Presupposisjonens implisitte premiss er at Putin ikke vil nøye seg med å ta kontroll over Ukraina, og krigen vil derfor få direkte konsekvenser for resten av Europa dersom den ikke stanses. I dette tilfellet er presupposisjonen en eksistensiell

antakelse, som altså sier noe om hva som finnes. I artikkel A3, som handler om Russlands våpenbruk, finnes en annen presupposisjon i beskrivelsen av et fly: «Det skal blant annet dreie seg om fly av typen Tupolev TU-95, men det er ubekreftet. Dette er i så fall fly som kan bære atomvåpen». Her indikeres det at det er en sannsynlighet for at Russland skal bruke atomvåpnene sine i krigen, noe som ikke støttes eller tas opp eksplisitt noe annet sted i artikkelen. Presupposisjonen er en eksistensiell antakelse, i likhet med presupposisjonen i V1. I en kritisk diskursanalyse er det fruktbart å undersøke presupposisjonene nærmere og rette oppmerksomheten mot det som uttrykkes implisitt – hvorfor uttrykkes det ikke eksplisitt? I disse to tilfellene kan det knyttes til at det er snakk om spekulasjoner om Putins intensjoner, som journalistene ikke nødvendigvis har dekning for å skrive rett ut. Samtidig uttrykkes frykt for atomkrig og storkrig også eksplisitt flere steder, som gjennomgått i avsnittene over. I frykten for atomkrig, uttrykt enten eksplisitt eller implisitt i artiklene, ligger også en frykt for sikkerheten i Norge, som inngår i et annet trekk som går igjen i dekningsen av krigen i Ukraina – hvordan nyhetsmediene interesserer seg for norske interesser og trekker inn et norsk perspektiv i konflikten.

6.2 Norsk perspektiv i dekningsen av konflikten

6.2.1 Norske interesser i krigen

I forlengelse av delkapittel 6.1, som blant annet tar opp frykt for egen sikkerhet, finnes det flere andre eksempler i analyse materialet som presenterer et norsk perspektiv når det gjelder konflikten mellom Russland og Ukraina. I artiklene synliggjøres dette både tematisk når det gjelder konsekvenser for Europa og Norge og mulig norsk deltakelse i krigen, og i form av bruk av norske ekspertkilder. I artikkel A2 tydeliggjøres et europeisk perspektiv på konflikten, ettersom artikkelen handler om hvilke konsekvenser krigen i Ukraina får for resten av Europa. Av mulige konsekvenser beskriver artikkelen stor flyktningstrøm til Europa, anspent forhold til og mulige reaksjoner fra Russland, samt høye bensin- og strømpriser og høye matpriser dersom Ukrainas matproduksjon rammes. Slik tydeliggjøres det hvordan utenriksjournalistikk formes etter interesser for publikum i Norge, noe som skaper en identifikasjonsfølelse hos publikum (Eide, 2009, s.16). I artikkel A2 gjenkjennes et fredsjournalistisk trekk i måten krigens samfunnsstrukturelle konsekvenser vektlegges over synlige effekter av vold (Galtung, 2002, s.261). På den andre siden er det ikke konsekvensene for krigens ofre som skildres. Selv når artikkelen beskriver flyktningssituasjonen, er det påkjenningen for andre europeiske land, ikke for flyktingene selv, som vektlegges. Det

understrekes imidlertid helt i starten av artikkelen at krigen naturlig nok får størst konsekvenser for folket i Ukraina (sitat leder ved Senter for sikkerhetspolitikk ved Institutt for forsvarsstudier Ingerid Opdahl). Et annet eksempel på hvordan norske interesser i krigen uttrykkes i dekingen finnes i artikkel D6. Artikkelen handler egentlig om hvordan sivilbefolkningen i Litauen forholder seg til krigen, men det nevnes kort at «Seinest søndag ankom 44 norske soldater fra Telemark bataljon til Litauen», som følge av NATO-opptrapping på Østfronten. Ved å nevne den norske deltakelsen, er artikkelen et godt eksempel på hvordan utenriksjournalistikk gjøres relevant for publikumet hjemme. På den andre siden er beskrivelsen av de norske journalistene som ankommer Litauen ikke langt fra artikkelens overordnede tema, som handler om hvordan folk i Litauen forholder seg til krigen.

Norsk deltakelse og innblanding i krigen, og mulige konsekvenser av dette, tas videre opp tematisk i artiklene A5 og V7. A5 handler om at regjeringen har tatt avgjørelsen om å sende våpen til Ukraina. I setningene «I Norge har man siden 1959 hatt et forbud mot eksport av våpen til land i krig eller hvor krig truer. Det går nå regjeringen bort ifra» understrekes det alvorlige og uvanlige ved denne krigen. Det presiseres senere at det siden 1967 har vært lov å sende våpen så lenge det ikke er snakk om kommersiell eksport. Likevel indikeres det hvor kontroversielt det er for Norge å sende våpen til Ukraina. Om våpentypen som sendes til Ukraina sier forsvarsminister Odd Roger Enoksen at «Det er våpen som er enkle å ta i bruk og benyttes til å forsvare seg mot angripende pansrede kjøretøy». Dette er en presupposisjon, og en verdiantakelse, der det underforståtte premisset er at det er greit å sende våpen som skal brukes for å forsvare seg med. Slik tydeliggjøres det at det ikke er angrepsvåpen som sendes fra Norge, uten at det forklares eksplisitt. Ettersom det uttrykkes implisitt, nedtones ansvaret for både Norges deltakelse og hva slags skade våpnene kan utføre. Når det gjelder konsekvenser for Norge som følge av avgjørelsen, står det i artikkelen at «Han [Ståle Ulriksen, forsker og lektor på Forsvarets høgskole] mener avgjørelsen ikke vil få store konsekvenser for Norge og viste til at vi allerede har lagt oss på den europeiske linjen i konflikten». Det slås fast, med høy modalitet, at avgjørelsen om å sende våpen til Ukraina ikke vil gjøre oss til et mål for Russland. I sitatet kommer dermed også Russland som verdensfiende-fremstillingen til syne. Basert på kildevalget, som utelukkende består av offisielle kilder, får artikkelen et eliteorientert preg.

Det eliteorienterte preget understrekes av bildebruken i artikkelen. Forsidebildet er av statsminister Jonas Gahr Støre, som representerer regjeringen og avgjørelsen om å sende våpen til Ukraina. Han står foran en mørk, uklar bakgrunn, som gjør at det er et dekontekstualisert bilde. Bildet er tatt i ansiktshøyde og han ser rett i kameraet, som indikerer identifikasjon og menneskeliggjøring. Uttrykket er seriøst og alvorlig. Det er også et bilde av Venstres leder Guri Melby artikkelen. Hun er avbildet på en talerstol, og bildet er dermed kontekstualisert. Bildet er også tatt i ansiktshøyde, men det etableres ikke blikkontakt fordi Melbys blikk er rettet bortenfor kameraet og litt nedover. Bruken av bilder tydeliggjør at det er en politisk artikkel. Artikkelen inneholder likevel også et bilde av en soldat. Soldaten sitter på bakken og sikter gjennom et skytevåpen. Bildeteksten forteller våpenet er et M72, som er det våpenet Norge sender til Ukraina. På denne måten gir bildebruken et mindre politisk preg. Ettersom det er våpenet, og ikke soldaten, som er bildets fokus, bidrar bildebruken til å gjøre artikkelen mindre menneskeorientert.

Artikkel V7 handler om én av krigens konsekvenser i Europa, nemlig flyktningstrømmen. I artikkelen står det at Norges justisminister Mehl skal på sitt andre møte i Brussel på kort tid for å diskutere en felleseuropeisk strategi for å ta imot flyktninger og hjelpe til i Ukrainas naboland, dit mange flyktninger allerede var kommet (på publiseringstidspunktet 2. mars 2022). Justisministeren sier med høy modalitet at «Vi skal sørge for varme og omsorg» for flyktningene som kommer til Norge. Bruken av «vi» istedenfor «Norge» eller en norsk institusjon som agens gir inntrykk av at Mehl engasjerer seg i flyktningarbeidet. Ettersom Mehl representerer regjeringen, blir regjeringen personalisert. I likhet med A5 inkluderer artikkelen utelukkende offisielle kilder, som i utgangspunktet gir den et eliteorientert preg. Likevel uttrykkes det tydelig sympati med flyktningene, og artikkelen skildrer lidelser til sivilbefolkningen (flyktningene), noe som dermed gjør den mer menneskeorientert, i hvert fall i større grad enn A5. Artikkelen inkluderer bare ett bilde, forsidebildet som er et nærbilde av Mehl. Bilder av ukrainerne på flukt, som artikkelen beskriver, hadde styrket det menneskeorienterte ved fremstillingen. Det er en video lagt ved mellom noen avsnitt i brødteksten, men den handler om noe helt annet enn verbalteksten. Videoen er en nyhetsvideo om FNs offentlige fordømmelse av invasjonen og har dermed en tilleggsinformasjonsfunksjon. Videoen handler om det samme som artikkel A7, publisert samme dag som V7, som illustrerer at situasjonskonteksten for artiklene er lik, selv om V7 i

utgangspunktet omhandler noe helt annet. Her synliggjøres også intertekstualitet – hvordan tekster bygger på andre tekster.

Når det gjelder norske interesser i konflikten, må det nevnes at verken A5 eller V7 er utenriksjournalistiske saker. De omhandler norsk politikk, og i de respektive avisene plasseres de henholdsvis i kategoriene «Innenriks» og «Norge». Hvordan de kategoriseres og plasseres i avisen er et godt eksempel på hvordan den tekstuelle konteksten synliggjøres. Dermed kan man ikke si at artiklene A5 og V7 er eksempler på hvordan norsk utenriksjournalistikk produseres gjennom norske linser. På den andre siden handler de uansett om invasjonen av Ukraina og presenterer et norsk perspektiv i dekingen, selv om artiklene ikke kan kategoriseres som utenriksjournalistikk.

I artikkel V7 tydeliggjøres også et aspekt ved interdiskursivitet i omtalen av ukrainske flyktninger. I sammenheng med flyktningstrømmen av ukrainske flyktninger i Europa foregikk det en diskusjon i Norge om hvorvidt vi er mer tilbøyelige til å ta imot flyktninger fra Ukraina enn for eksempel fra Midtøsten. I artikkel V7 uttrykker Mehl seg med høy modalitet når det gjelder å ta imot flyktninger fra Ukraina: «–Det er viktig for regjeringen å ta godt vare på de som trenger hjelp og omsorg nå», men svarer på en mer unnvikende måte når hun blir spurt om flyktninger med annet statsborgerskap som også kommer fra Ukraina:

–Det er viktig for regjeringen at mennesker som opplever en krig der de oppholder seg får hjelp – uavhengig av hvilket statsborgerskap de har. Det kan være folk i Ukraina som trenger beskyttelse selv om de ikke er ukrainere. Regjeringen har vært opptatt av at mottagelsen av folk må foregå uten diskriminering, men det kan være ulike regelverk ut fra hvilke land personene kommer fra, sier Mehl.

Likevel står det også i artikkelen at «–Uansett hvilken nasjonalitet eller etnisitet man har tåler man ikke bomber eller skudd, sier statsråden kontant». Her blir det tydelig at spørsmålet fra journalisten til Mehl og hennes svar bygger på en allerede etablert diskurs i mediene basert på den tidligere nevnte flyktningdebatten. I debatten kommer ideologiske drivkrefter til syne i måten vi vurderer flyktninger fra Ukraina som mer «verdige ofre» enn flyktninger fra andre deler av verden. I artikkel A2 tas også den samme flyktningdebatten opp. Karsten Friis, seniorforsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt, sammenligner flyktningstrømmen i Europa som følge av invasjonen av Ukraina med strømmen av flyktninger fra Midtøsten i 2014 og sier at «– Det er synd å si det, men anti-innvandringsholdningen var nok rettet mot dem som kom fra Midtøsten og Afghanistan. Den dimensjonen vil neppe gjøre seg gjeldende nå». På

den måten adresseres flyktningdebatten eksplisitt. Artikkene A2, A5, D6 og V7 er eksempler som illustrerer hvordan norske nyhetsmedier tematisk fremstiller et norsk perspektiv i nyhetsdekningen av invasjonen av Ukraina. I analyse materialet kommer denne fremstillingen også til syne gjennom bruken av norske ekspertkilder.

6.2.2 Bruk av norske ekspertkilder

Bruken av norske ekspertkilder er gjennomgående høy i analyse materialet i alle tre avisene. I utvalget fra Aftenposten er det brukt norske ekspertkilder i fire artikler (A2, A4, A5, A6), i Dagbladet i fem artikler (D1, D2, D3, D4, D8) og i tre av VG-artikkene (V1, V5, V6). Av oversikten blir det tydelig at det er høyest forekomst av bruk av norske ekspertkilder i Dagbladet, men forskjellene mellom avisene er relativt små. Til sammen er det dermed brukt norske eksperter som kilder i halvparten av artiklene i utvalget. Bruken av norske ekspertkilder har forskjellige funksjoner og formål, her vil jeg trekke frem noen eksempler som illustrerer hvordan ekspertkilder brukes og hva slags funksjoner det har. I mange tilfeller, for eksempel D1 og V1, brukes ekspertkildene for å gi en generell kommentar på situasjonen. I V1 sier Karsten Friis, seniorforsker ved NUPI, at han lenge har fryktet invasjonen, samt at «–Det er et angrep på veldig mange fronter». Han medvirker ikke med ny informasjon eller tilføyer en forklaring. I andre tilfeller forklarer ekspertkildene noe som publikum ofte ikke har kjennskap til eller bidrar med ny kunnskap, ofte når det gjelder Putins interesser eller russisk-ukrainsk politikk. Eksempelvis forklarer NUPI-forsker Jakub M. Godzimirski bakgrunnen til konflikten rundt utbryterrepublikkene Donetsk og Luhansk i artikkel D2. På denne måten bidrar bruken av ekspertkilder til å forklare årsakene til krigen, som vil si at bruken av ekspertkilder er med på å gi disse tilfellene preg av fredsjournalistikk, ettersom kunnskap om konflikten og dens årsaker er avgjørende for å dekke kriger og konflikter i tråd med fredsjournalistikkens prinsipper (Galtung, 2002, s.268).

Når det gjelder hvordan norske interesser tas opp og speiles i dekningen av krigen, benyttes ofte norske ekspertkilder som kommenterer på konsekvenser for Norge. Artikkel A2, som handler om konsekvenser for Europa, inneholder fem ekspertkilder som kommenterer på situasjonen og spår hva slags konsekvenser som vil ramme Europa. Resten av kildene er offisielle kilder og andre nyhetsbyråer, som gjør at artikkelen, sett gjennom kildevalget, er eliteorientert og mangler det menneskeorienterte perspektivet fredsjournalistikktilnærmingen verdsetter. Selv om artiklene ikke nødvendigvis tar opp norske interesser i krigen tematisk, blir likevel det norske perspektivet i utenriksjournalistikk synlig uten at innholds fokuset

omhandler Norges rolle i krigen eller konsekvenser for Norge. Ifølge Roy Krøvel arbeider journalister ofte for å tilføye norske kilder i utenrikssaker, noe som skaper et norsk selvbilde i utenriksdekningen og innebærer at konflikten fortolkes og forklares gjennom norske øyne (Krøvel, 2009, s.68-70). Det tydeliggjøres i artiklene i denne oppgavens utvalg gjennom bruken av ekspertkilder. Slik representerer analyse materialet typiske trekk ved norsk utenriksdekning, som videre gjør analysen aktuell i et bredere journalistisk perspektiv. Neste del av analysen handler om hvorvidt fredsjournalistikkmodellen er for rigid, og jeg starter med å undersøke og drøfte menneskeorientert versus eliteorientert nyhetsdekning av kriger og konflikter.

6.3 Galtungs modell: menneskeorientert versus eliteorientert

Som vi husker fra teorikapittelet, innebærer fredsjournalistikktilnærmingen blant annet at alle sidene i konflikten skal menneskeligjøres og nyhetsmediene skal gi en stemme til de som tradisjonelt sett har blitt regnet som «stemmeløse», for eksempel kvinner, barn og eldre. Man skal dermed skildre lidelse blant hele befolkningen på begge sider. Disse trekkene inngår i det menneskeorienterte aspektet ved fredsjournalistikk. Som en motsetning hevder Galtung at krigsjournalistikk er eliteorientert (Galtung, 2002, s.261). I dette delkapittelet viser jeg eksempler i analyse materialet på både menneskeorientert og eliteorientert dekning. Jeg vil også diskutere om nyhetsdekning av krig og konflikt er enten menneskeorientert eller eliteorientert, som fredsjournalistikkmodellen vil ha det til.

6.3.1 Bruk av sivile kilder

I analyse materialet kommer en menneskeorientert fremstilling til syne særlig i artiklene som intervjuer «vanlige» folk som blir berørt av krigen, altså sivilbefolkningen. Av artiklene i utvalget kan man i den forbindelse trekke frem artiklene A1, D6 og V3. I A1 er det intervjuet én sivil kilde (en 23 år gammel kvinnelig lærer i Kyiv), i tillegg til at det refereres til offisielle kilder og andre nyhetsbyråer. D6 er den eneste artikkelen i utvalget som ikke refererer til andre nyhetsbyråer. Kildevalget i artikkelen består av en overvekt av sivile kilder, da det er intervjuet fire personer og to offisielle kilder. Artikkelen intervjuer riktignok sivilbefolkningen i Litauen og ikke i Ukraina, men de forteller likevel om frykten de opplever og medfølelse med ukrainere. I artikkel V3 er det intervjuet to sivile kilder, en ung kvinne og en ung mann, men det er også flere offisielle kilder. Hovedkilden i artikkelen er 25 år gamle Tanya som er bosatt i Kyiv. Hun siteres i artikkelens tittel «Angst og livsfare i Kyiv: 'Jeg kan

ikke flykte, jeg vet ikke hvordan'», og en omfattende del av artikkelen er sentrert rundt hennes desperate situasjon. Det er flere tilfeller i artikkelen der Tanya er agens, enten i tredjeperson i journalistenes skildringer, eller i form av personlig pronomen (jeg) i sitater, noe som styrker den menneskeorienterte fremstillingen.

Bruk av vanlige folk som kilder tilfører en ny dimensjon til artiklene – kildene beskriver krigen og krigens påkjenninger med egne øyne, samt deres egne skjebner. På denne måten blir publikum konfrontert med krigens grusomheter gjennom subjektive erfaringer. Samtidig gir bruken av sivile kilder navn og ansikt til dem som krigen går utover, slik at krigen på mange måter fremstår mer virkelighetsnær. Det er vanskeligere å identifisere seg med krigens ofre når nyhetsdekningen kun består av referanser fra andre nyhetsbyråer, beskrivelser av skader og sitater fra offisielle kilder. Bruk av sivile kilder som forteller sin historie skaper også sympati med krigens ofre og appellerer dermed til publikums følelser. Slik skildres også lidelsen blant hele befolkningen, ikke bare gjennom offisielle kilder som uttrykker seg på vegne av befolkningen.

Bruken av sivile kilder ser ut til å forutsette at nyhetsbyråene har journalister i konfliktområdet som kan intervjuer personer som gir artiklene det menneskeorienterte preget. Aftenposten og VG hadde team med journalister i Kyiv i løpet av den første uken av invasjonen, mens Dagbladet sendte journalister til Litauen. Artikkel A1 er skrevet både av journalistene i Kyiv og redaksjonen i Oslo. Artikkel V3 er den eneste artikkelen i utvalget som er skrevet utelukkende av journalister i konfliktområdet. Det kommer frem av stedsvignetten i begynnelsen av ingressen «Kyiv (VG)». Det tydeliggjøres flere steder at VGs team i Kyiv rapporterer fra konfliktområdet. For eksempel er «VG» eller «vi» agens og patiens i noen av setningene: «VG møter 25-åringen (...)» og «VG ransaket av nervøse væpnede menn». På denne måten blir journalistene selv kilder, og det styrker videre artikkelens troverdighet. VGs tilstedeværelse i Kyiv gjør videre at journalistene kan uttrykke seg med høy modalitet i førstehåndsberetningene om hva som skjer i Ukraina. To eksempler inkluderer «25-åringen Tanya er helt rådløs» og «Hendelsene viser tydelig hvor nervøst, ansent og farlig det nå er i Kyivs gater». Det må på den andre siden nevnes at artikkel V4 også er skrevet med innspill av journalistene som på tidspunktet befant seg i Kyiv, men kildeutvalget består ikke av noen sivile kilder, bare offisielle kilder, andre nyhetsbyråer og journalistene selv.

Fredsjournalistikkens ideal om menneskeorientert nyhetsdekning utfordres ved at nyhetsbyråene må ha journalister i konfliktområdet. Som Hanitzsch (2007, s.5) påpeker, vil mangel på personale og begrenset tilgang til konfliktområdet og kilder vanskeliggjøre fredsjournalistisk utførelse. I analyse materialet synliggjøres disse begrensningene ved at de artiklene som er mest menneskeorienterte, er de som er skrevet av journalister i konfliktområdene. I den forbindelse argumenterer Robert Hackett (2006, s.2) og Ottosen & Nohrstedt (2022, s.44-45) for at nyhetsproduksjonen trenger å endres strukturelt. Dersom nyhetsproduksjonens forhold er et hinder for å inkludere sivile kilder i nyhetsdekningen av krigen i Ukraina, kan det dermed i tråd med fredsjournalistikkens prinsipper argumenteres for at produksjonsforholdene trenger en endring for å kunne dekke konflikten i dybden. Slik ser man at på mange måter utfordres utøvelsen av fredsjournalistikk i praksis av strukturelle begrensninger i nyhetsproduksjonen.

Når det gjelder bruk av sivile kilder, tilsier fredsjournalistikk at nyhetsdekning av krig og konflikt skal skildre lidelser blant hele befolkningen, men på begge sider i konflikten. I analyse materialet gjelder den menneskeorienterte fremstillingen Ukrainas side i konflikten. Det betyr ikke at nyhetsdekningen burde ha «menneskeliggjort» de som står bak invasjonen på russisk side, men heller tatt opp at krigen også har konsekvenser for «vanlige» russere. Blant annet rammes russere av sanksjoner som land i hele verden har innført mot Russland. Fredsjournalistikk tar sikte på å skildre lidelse på begge sider i konflikten, noe som stort sett ikke vektlegges i analyse materialets artikler. Å bare sympatisere med ofrene på egen side er et krigsjournalistikktrekk (Galtung, 2002, s.262). På den andre siden utgjør krigen mellom Russland og Ukraina en særskilt situasjon med tanke på tilgang til sivile kilder på begge sider. Til tross for utrygge situasjoner for journalister i konfliktområdet, er det lettere å intervju ukrainske enn russiske sivile ettersom det er manglende politisk frihet og ytringsfrihet i Russland. Det er dermed farlig for russere å uttrykke egne meninger om invasjonen som ikke stemmer overens med Putin og ledelsens. Dermed er det store forskjeller når det gjelder journalistikkens vilkår på de to sidene i konflikten, noe som gjør nyhetsdekningen av denne krigen spesielt utfordrende og vanskeliggjør fredsjournalistikkprinsippet om å skildre befolkningens lidelse på begge sider. Når det gjelder menneskeorienterte fremstillinger, er det også relevant å trekke inn bruk av bilder som visuelle ressurser.

6.3.2 Bildebruk

Enkelt forklart bidrar nærbilder av mennesker til en menneskeorientert fremstilling. Bilder av mennesker har på mange måter samme funksjon som bruk av sivile kilder – de gir bokstavelig talt et ansikt til hvem krigen går utover og representerer dermed krigens ofre. De sivile kildene som intervjues blir som oftest avbildet i artikkelen, med mindre de ikke ønsker å ha bildet sitt i avisen, noe som gjør at det på denne måten er samspill mellom bilder og verbaltekst. Bilder av sårede mennesker er også et effektivt virkemiddel for å skape sympati blant publikum. Av og til viser bildene også død, som et av bildene i en bildeserie i artikkel V1. På bildet se man en mann som dekker til en død person med et tørkle. Den døde personen er delvis tildekket, men man kan se en fot med en støvel. Bildet gir et inntrykk av krigens grusomheter som er realiteten for den ukrainske befolkningen.

For å spesifisere: den menneskeorienterte fremstillingen styrkes i bilder der det etableres blikkontakt mellom den eller de avbildede og observatøren. To eksempler, som jeg har beskrevet tidligere i analysen, inkluderer bildet av den sårede damen med bandasje på hodet (artikkel D1) og den eldre damen som ligger såret på gulvet i en leilighet som er truffet av bombeangrep og får hjelp av to ambulanserebidere (V8). Disse to bildene representerer et annet viktig trekk som inngår i det menneskeorienterte idealet til fredsjournalistikk – det er to damer, og i det sistnevnte bildet en eldre dame, som avbildes. De avbildede representerer dermed sivilbefolkningen, ikke elitebefolkningen.

I likhet med bruk av sivile kilder krever bilder av mennesker i konfliktområdet at det er journalister og/eller fotografer i konfliktområdet. Der bilder av bygninger og eksplosjoner kan tas med drone, forutsetter nærbilder av mennesker at fotografen kommer tett innpå de som fotograferes. I artikkel V3 er alle bildene tatt av VGs fotograf i Kyiv, noe som understreker den menneskeorienterte fremstillingen. Særlig forsidebildet i artikkelen er et eksempel på dette – det er et nærbilde av intervjuobjektet Tanya i en folketom gate. Fortvilelsen hennes er tydelig, og man ser tårene renne mens hun tørker det ene øyet med hånden. Bildet er tatt i ansiktshøyde, som gir en følelse av likhet og dermed identifikasjon, men det er ikke blikkontakt, da det ene øyet er dekket av hånden som tørker tårene, mens det andre ser forbi kameraet til siden og ned. VGs fotograf har i bildet kommet tett innpå intervjuobjektet, og fremstiller nærheten til publikum.

De fleste bildene i som er brukt i utvalgets artikler er imidlertid tatt av andre fotografer og det refereres til internasjonale nyhetsbyråer. Fotografene som har tatt bildene er åpenbart i konfliktområdene, men de er ikke en del av redaksjonene som i artikkel V3. Selv om bildene er kreditert til andre nyhetsbyråer, gir de menneskeorienterte inntrykk på lik linje med bildene tatt av avisenes egne fotografer. Det kan ha sammenheng med at man ser bildene før man leser bildeteksten der referansen står, hvis man i det hele tatt leser bildeteksten.

Avslutningsvis vil jeg påpeke at Aftenpostens dekning inneholder få bilder av mennesker i det hele tatt, mens VGs dekning har flest bilder av sivile. Av Dagbladets bildebruk er det flest tilfeller der det etableres blikkontakt mellom de avbildede sivile og observatøren.

Eksemplene som er nevnt tydeliggjør at det finnes flere eksempler på menneskeorientering i dekningen av invasjonen av Ukraina, men også noen tilfeller der det menneskeorienterte svekkes.

6.3.3 Eliteorientert dekning?

Ifølge fredsjournalistikkmodellen er det menneskeorientertes motpol i krigsjournalistikk eliteorientert dekning. En eliteorientert fremstilling innebærer at det er befolkningens elite, her i betydning av særlig menn i viktige yrker, som får et talerør i nyhetsmediene (Galtung, 2002, s.261). I analys materialet kan dette gjenkjennes i bruken av offisielle kilder i artiklene. Samtlige artikler i utvalget inneholder referanser til noe «elitepersoner» har sagt, ofte politikere eller rådgivere til politikere, ofte referert til via andre nyhetsbyråer eller sosiale medier. Det står for eksempel i A4 at «– Flere av disse er vanlige mennesker, som aldri har vært i hæren før. Nå står de i kø for å bli med i kampen, sa Porosjenko til CNN» og i V1 at «Zelenskyj sier også at han er ‘Fiende nummer én for russerne’, ifølge Paul Sonne, journalist i Washington Post». Av og til brukes også departementer som elitekilder, som for eksempel i artikkel A1: «Det russiske forsvarsdepartementet hevder at ukrainske flybaser og luftvernanlegg nå er satt ut av spill». I disse eksemplene synliggjøres det hva Røy Krøvel mener med at «Krig og fred reduseres alt for ofte til et spørsmål om kjemi mellom eliterepresentanter for de krigførende partene» (Krøvel, 2009, s.57). Etersom Krøvel her ikke argumenterer for fredsjournalistikkens betydning, tydeliggjøres det at eliteorientert nyhetsdekning av konflikter ikke bare er kritikkverdig innenfor fredsjournalistikktilnærmingen.

Når det gjelder fredsjournalistikkmodellen, er det imidlertid ikke nødvendigvis slik at nyhetsdekning av kriger og konflikter enten er menneskeorientert eller eliteorientert. Artikkel

A4 virker eksempelvis tilsynelatende menneskeorientert, særlig i tittelen «Den vanlig ukrainers krig», men det er ikke intervjuet en eneste ukrainer. På den andre siden viser bildene i artikkelen en mer menneskeorientert fremstilling, deriblant bilder av både kvinner og menn som lager brannbomber for å forsvare seg mot de russiske styrkene. Flere av artiklene i utvalget inneholder også en blanding av sivile og offisielle kilder, som for eksempel A1, D6 og V1. I noen tilfeller uttrykker offisielle kilder menneskeorienterte perspektiver, som i artikkel V8 der ordføreren i Mariupol sier at «Kvinner, barn og eldre lider». Selv om bruken av offisielle kilder i noen tilfeller gjør artiklene elitepreget, betyr ikke det nødvendigvis at artiklene er enten menneskeorientert eller eliteorientert. Slik synliggjøres en av fredsjournalistikkens svakheter, som går ut på at den er for rigid i skillet mellom fredsjournalistikk og krigsjournalistikk. Loyn kritiserer eksempelvis fredsjournalistikktilnærmingen for at all annen dekning av konflikter som ikke passer inn i modellen omtales som krigsjournalistikk (Loyn, 2007, s.6). Dersom man følger fredsjournalistikkens markerte inndeling, vil dermed store deler av analysematerialet regnes som krigsjournalistisk fordi det ikke utelukkende inneholder fredsjournalistiske trekk. Som analysen viser, er ikke dette nødvendigvis tilfellet. Slik tydeliggjøres Loyns kritikk. Kritikken om at fredsjournalistikkmodellen er for rigid gjenspeiles også i skillet mellom sannhetsorientert og propagandaorientert.

6.4 Sannhetsorientert versus propagandaorientert

Som en avslutning på oppgavens analyse diskuterer jeg fredsjournalistikkmodellens andre kategori som hittil ikke er nevnt i analysen – sannhetsorientert versus krigsorientert. Ifølge Galtung's fredsjournalistikkmodellen innebærer sannhetsorientert dekning at man skal avdekker usannheter og avsløre dekkhistorier på begge sider i konflikten (Galtung, 2002, s.261). Ingen av artiklene i utvalget tar sikte på å avdekke usannheter, verken på russisk eller ukrainsk side. Det kan ha sammenheng med tidspunktet artiklene ble publisert i, det vil si situasjonskonteksten. I krigens første fase var informasjonsbehovet stort, og det viktigste å få frem i dekingen var det som foregikk der og da. Slik blir det tydelig at nyhetsjournalistikkens produksjonsforhold, deriblant hyppige tidsfrister og mangel på personale, samt utenriksjournalistikkens utfordringer med å få kontakt med kilder og tilgang til konfliktområdet (Eide & Simonsen, 2009, s.7-9), også gjør det vanskelig å produsere sannhetsorientert journalistikk. Dersom ressursene allerede er begrenset, er det verken tid eller mulighet til å produsere avslørende journalistikk som løfter frem krigens løgner og

propaganda. For å gjøre fredsjournalistikkmodellen mer anvendelig i praksis, foreslår Kimberly Kelling og Beverly Horvit i den forbindelse at det sannhetsorienterte ved Galtung modell kan strykes fordi de mener det er unødvendig – gjennom ansvarlig nyhetsdekning som oppnås ved å dekke de andre elementene i modellen (fredsorientert, menneskeorientert, løsningsorientert), vil man uansett produsere sannferdig journalistikk (Kelling & Horvit, 2017, s.3). Dersom man legger Kelling og Horvits forslag til grunn, svekkes kritikken mot fredsjournalistikk som i dette tilfellet omhandler skillet mellom sannhetsorientert og propagandaorientert dekning som kan gjenkjennes i analys materialet. Likevel svekkes ikke kritikken mot fredsjournalistikkmodellen om at inndelingene mellom fredsjournalistikk og krigsjournalistikk er for rigid.

Selv om artiklene i utvalget ikke oppfyller kravet til sannhetsorientert dekning av kriger og konflikter i fredsjournalistikkmodellen, betyr ikke det at fremstillingen av krigen i Ukraina er propagandaorientert. Propaganda, som nevnt i teorikapittelet, innebærer at avsenderen bevisst forsøker å manipulere mottakernes oppfatninger ved å spre informasjonen (Jowett & O'Donnell, 1999, s.6). Når det gjelder propagandaorientert nyhetsdekning av kriger, hevder fredsjournalistikkmodellen at usannheter på «vår» side dekkes over eller skjules, mens den andre sidens usannheter avsløres (Galtung, 2002, s.261). Artiklene i utvalget tar ikke sikte på å avdekke eller skjule krigsusannheter på noen av sidene i innhold eller tematikk. Likevel er ikke artiklene propagandaorientert heller. På denne måten blir det tydelig at fredsjournalistikkens skille mellom sannhetsorientert og propagandaorientert er enda mindre tydelig enn skillet mellom menneskeorientert og eliteorientert.

Likevel må det erkjennes at propaganda og krigføring har lange røtter, noe som kan gjenspeiles i nyhetsdekning av kriger og konflikter. Dekning av krig foregår i et landskap der begge partene har interesse av at minst mulig av deres strategiske posisjoner kommer frem, samt dekke over egne tap og forsterke den andre sidens tap. I artikkel A1 står det eksempelvis at «Torsdag morgen hevder Ukraina å ha skutt ned fem russiske fly og ett angrepshelikopter (...). Russerne avviser at det har skjedd». De samme tendensene finnes i artikkel D1, der sårede og døde personer i Ukraina beskrives slik:

Det meldes om døde og skadde flere steder, både drepte sivile og soldater. Det totale antallet er ikke bekreftet. Oberstløytnant Geir Hågen Karlsen ved Forsvarets høyskole tar disse tallene med en klype salt, inntil videre. Han er likevel ikke overrasket dersom de innledende missilangrepene har tatt menneskeliv, også sivile.

I kommentaren fra oberstløytnanten tydeliggjøres hvordan informasjon om sivile tap i krigens innledende fase ikke nødvendigvis er til å stole på. Slik illustreres hvordan forholdet mellom propaganda og krig gjenspeiles i nyhetsdekning av krig, men ettersom det skjer i forbindelse med informasjon på begge sider i konflikten, er det ikke snakk om propagandaorientert dekning av konflikten. Når det gjelder propaganda er det likevel én artikkel fra analyse materialet som er relevant å trekke frem.

Artikkel D4 («Krigen i Ukraina: Hevder russerne har mobile krematorier») handler om spekulasjoner om Russlands krigføring i Ukraina. I artikkelen tas det opp hvordan Russland skal ha med mobile krematorier i krigen for å kremere døde russiske soldater. Ifølge artikkelen er årsaken at de russiske soldatene ikke skal sendes hjem i kister, men heller meldes som savnet, slik at tapene av russiske soldater skjules. I artikkelen understrekes det at russiske myndigheter vil hindre at slik informasjon spres i Russland. På den ene siden tas propaganda og krigføring opp tematisk, ettersom artikkelen beskriver hvordan informasjon fordreies og skjules fra publikum i Russland. På den andre siden kan det diskuteres om artikkelen bidrar til å spre propaganda. Artikkelen inneholder en video i starten av artikkelen, som viser et mobilt krematorium som er skjult i en lastebil, og et skjermbilde av videoen i brødteksten. I starten av artikkelen står det at «Det florerer med bilder og videoer av det som påstås å være mobile krematorier ved den russiske fronten i Ukraina». Skjermbildet av videoen er plassert under sitatet, der bildeteksten sier at «Dette bildet skal vise et krematorium innebygget i en lastebil», og det virker dermed som om bildet av et mobilt krematorium fra fronten i Ukraina. Dersom man ser videoen i starten av artikkelen, kommer det derimot frem at klippet er fra en demonstrasjonsvideo om mobile krematorium, og at det ikke er bilder fra fronten i Ukraina. Dersom man ikke ser videoen, kan publikum lett tro at videoen og skjermbildet er «bevis» på at russerne har med seg mobile krematorier til krigsfronten, som ikke kan bekreftes. Det presiseres likevel at informasjonen ikke er bekreftet, både ved å referere til faktasjekkstedet Snopes og gjennom to norske ekspertkilder som sier at de ikke kan bekrefte at russerne har med mobile krematorier, men at de ikke blir overrasket dersom det er sant. Artikkelen beskriver også et annet rykte om den russiske krigføringen. «Ifølge avisa [the Kyiv Independent] ryktes det at de russiske styrkene i Doneksk vil skape industritanker med kjemikalier», står det i artikkelen. I likhet med ryktene om krematoriene er denne informasjonen heller ikke bekreftet, og den ble først publisert av

en ukrainsk avis. Det kan dermed diskuteres om det er pålitelig av en norsk avis å stole på og videreformidle rykter fra en avis som har mye å vinne på å spre usannheter.

Det betyr likevel ikke at artikkel D4 er et eksempel på propagandaorientert dekning av konflikten, men av artiklene i utvalget er det det nærmeste eksempelet på propagandaføringer i den norske dekningen av invasjonen, ettersom propaganda kan gjenkjennes i måten «fiendens» krigføring og motiver fremstilles (Ottosen, 2019, s.306) – i dette tilfellet uten at informasjonen er bekreftet. Artikkelen utgjør dermed et eksempel på at norske nyhetsmedier publiserer ubekreftet informasjon hvor det kan finnes en baktanke med å spre informasjonen. Ettersom informasjonen vedrører krigføring på russisk side, og det ikke finnes noen tilsvarende eksempler fra ukrainsk side i analyse materialet, utgjør artikkelen det fredsjournalistikktilnærmingen kaller propagandaorientert fremstilling. Likevel må det poengteres at propaganda defineres av hensikten med å spre informasjonen, og at hensikten i dette tilfellet sannsynligvis ikke er å spre falsk informasjon. Likevel burde norske nyhetsmedier være forsiktige med å publisere ubekreftet informasjon som kan føre til at usannheter spres. Avslutningsvis illustrerer artikkel D4 hvordan journalister burde ha et bevisst forhold til hvordan nyhetsdekningen av konflikter kan bidra til å eskalere konflikten, som er kjernen i den fredsjournalistiske tilnærmingen.

6.5 Oppsummering kapittel seks

I kapittel seks har jeg redegjort for og diskutert for hvordan perspektivene til det internasjonale samfunn synliggjøres i dekningen av Russlands invasjon av Ukraina, samt diskutert noen svakheter ved fredsjournalistikkmodellen. Eksempelvis fremstilles Russland som en verdensfiende i deler av analyse materialet, i det som kan kategoriseres som en *Russland mot verden*-diskurs. I noen tilfeller settes Russland eksplisitt opp mot FN eller andre land, mens i andre artikler tas det opp en frykt for eventuell atomkrig eller storkrig med Russland. I sammenheng med ideologiske effekter kan fremstillingen av Russland som verdensfiende få konsekvenser for russere i og utenfor Russland. Det finnes også eksempler i analyse materialet som omhandler norske perspektiver i krigen, gjennom artiklenes tema eller gjennom bruken av ekspertkilder. Bruken av eksperter kan bidra til å forklare krigens årsaker, som er et fredsjournalistikktrekk, men også til at artiklene blir eliteorienterte og dermed mer krigsjournalistiske. I kapittel seks har jeg også illustrert hvordan artiklene er både menneskeorienterte og eliteorienterte, noe som tyder på at skillet mellom menneskeorientert fredsjournalistikk og eliteorientert krigsjournalistikk ikke er så tydelig som

fredsjournalistikkmodellen tilsier. Den samme svakheten ved modellen synliggjøres også i forskjellene mellom sannhetsorientert og propagandaorientert dekning av invasjonen. Ingen av artiklene i utvalget har som formål å avdekke usannheter om krigen, men de er heller ikke propagandaorienterte. Det betyr imidlertid ikke at Galtungs modell må forkastes helt, ettersom andre fredsjournalistikkteoretikere påpeker at man ikke må akseptere fredsjournalistikktilnærmingen utelukkende basert på Galtungs teorier (Ottosen, 2010, s.262). Lignende refleksjoner tas opp og diskuteres videre i oppgavens avslutningskapittel.

7. Avslutning

Invasjonen av Ukraina i slutten av februar 2022 representerer kulminasjonen av en årelang konflikt mellom to naboland og starten på en angrepskrig som har sjokkert, og fortsetter å sjokkere, store deler av verden. Omverdenens interesse for invasjonen og den påfølgende krigen speiles i en omfattende nyhetsdekning i flere land, deriblant Norge. I slike konfliktpregede tider utgjør nyhetsmediene en særlig viktig institusjon i samfunnet. Publikum får nesten all informasjon om krigen fra mediene, og oppfatningene vi har om krigen er på mange måter preget av hvordan den fremstilles for oss (Chiluwa, 2022, s.6). Nyhetsmediene spiller dermed en viktig rolle i krigs- og konfliktsituasjoner. I den forbindelse utgjør fredsjournalistikkteorien en aktuell og sentral innfallsvinkel til hvordan kriger og konflikter dekkes og burde dekkes av nyhetsmediene. Ettersom det foreløpig ikke finnes noen tilsvarende studier som undersøker og drøfter nyhetsdekningen av krigen i Ukraina i et fredsjournalistikkperspektiv, poengteres det at denne oppgaven utgjør et spennende bidrag til fredsjournalistikkfeltet- og debatten. I følgende avslutningskapittel gjenopptar jeg fredsjournalistikkdebatten med utgangspunkt i oppgavens analyse. Jeg vil forsøke å svare på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål, oppsummere funnene fra analysen og plassere oppgaven i en større akademisk sammenheng. Oppgaven avsluttes med noen refleksjoner angående nyhetsdekning av kriger og konflikter og fredsjournalistikk.

7.1 Oppsummering av problemstilling og forskningsspørsmål

Diskusjonen som følger kan ikke betraktes som en entydig konklusjon ettersom problemstillingen og forskningsspørsmålene er åpne spørsmål som oppfordrer til diskusjon og refleksjon. Oppgaven har én problemstilling, veiledet av to forskningsspørsmål, som jeg vil forsøke å besvare etter tur.

Hvordan fremstilles Russlands invasjon av Ukraina i norske nyhetsmedier?

Når det gjelder oppgavens overordnede problemstilling, trekker jeg frem noen gjennomgående fremstillinger i analysematerialet. Blant annet fremstår det i flere av utvalgets artikler som om Russland som kollektiv har ansvaret for invasjonen. En stat har angrepet en annen, og dermed brutt folkeretten, men i store deler av analysematerialet indikerer agensbruken at Russland som kollektiv, inkludert landets befolkning («russerne»), har ansvaret for og støtter invasjonen av Ukraina. I tråd med den kritisk diskursanalytiske tilnærmingen, må det poengteres at fremstillingen av invasjonen av Ukraina er annerledes når

«Russland» eller «russerne» er agens enn når for eksempel agens i setningene er «russiske styrker». I førstnevnte plasseres ansvaret hos landet eller befolkningen, mens i sistnevnte tydeliggjøres hvem som utfører angrepene. I beskrivelsene av ukrainske motangrep tydeliggjøres det to ulike fremstillinger. På den ene siden nedtones ansvaret for ukrainske motangrep, eksempelvis når konsekvensene går utover russiske soldater, når angrepene beskrives uten bruk av agens. Samtidig fremstilles ukrainske motangrep også som «hederligere» enn russiske angrep, ved blant annet bruk av agens, men også gjennom presupposisjoner og bildebruk. Når det gjelder fremstillinger av bombeangrep, antall sårede og drepte og lignende, beskrives de i nesten ethvert tilfelle med agensløse setninger, noe som tyder på at det er en vanlig skrivemåte i nyhetsmediene.

Perspektivene til det internasjonale samfunn kan også gjenkjennes i fremstillingen av invasjonen av Ukraina. Deler av analyse materialet inngår i en verden-mot Russland-diskurs, der Russland fremstilles som en verdensfiende, enten ved at verden står mot Russland eller ved at Russland uttrykkes som en trussel for verden. I analyse materialet kommer denne fremstillingen til syne gjennom både kildevalg, tema, ordvalg og bildebruk. I denne fremstillingen forlenges oss-mot-dem-motsetningen slik at *oss* blir hele verden og *dem* Russland. I forlengelse av Russland som verdensfiende-fremstillingen, synliggjøres også hvordan norske interesser i og perspektiver på krigen reproduseres i analyse materialet, både tematisk og gjennom bruk av ekspertkilder. Sistnevnte kan knyttes til både fredsjournalistikk og krigsjournalistikk, som jeg skal drøfte videre ved hjelp av oppgavens forsknings spørsmål.

1) På hvilken måte oppfyller og oppfyller ikke deknningen av invasjonen kriteriene for fredsjournalistikk?

I fremstillingene av Russlands invasjon av Ukraina finnes det både klare fredsjournalistiske og krigsjournalistiske trekk. Fremstillingen om at Russland og russerne kollektivt har ansvaret for invasjonen og fremstillingen av Russland som verdensfiende skaper som nevnt et skille mellom oss-og dem, som inngår i det fredsjournalistikktilhengere kaller krigsjournalistikk. Flere krigsjournalistiske trekk ved analyse materialet inkluderer at det stort sett bare er lidelse på Ukrainas side som skildres, forslag til løsninger og ikke-voldelige responser vektlegges i liten grad, og i mange tilfeller blir det sivile perspektivet oversett, for eksempel i måten nesten alle artiklene har en stor overvekt av offisielle kilder. Samtidig oppfyller deknningen av invasjonen også noen av kriteriene for fredsjournalistikk. For eksempel bidrar de offisielle kildene i noen tilfeller med å forklare årsakene til konflikten

eller uttrykke de siviles perspektiv. Videre inkluderer noen av artiklene faktaboksene som forklarer årsakene til konflikten, og noen artikler bærer preg av å være menneskeorienterte. Særlig bildebruken i Dagbladet og VGs dekning understreker den menneskeorienterte fremstillingen. Slik tydeliggjøres det også at det finnes forskjeller mellom de tre avisene som inngår i oppgavens analysemateriale. Et fredsjournalistisk trekk i artiklene er at direkte vold beskrives med agensløse setninger uansett hvilken side som er ansvarlig for volden. Likevel er tilfellene av fredsjournalistikk i analyse materialet sjeldnere enn tilfellene av krigsjournalistikk. For å illustrere: det finnes noen artikler som forklarer årsakene til konflikten, men de fleste artiklene gjør ikke det. Det betyr imidlertid ikke nødvendigvis at nyhetsdekningen av invasjonen er mangelfull, og det leder over til oppgavens andre forskningsspørsmål.

2) Hvordan kan fredsjournalistikkteoriens relevans drøftes med utgangspunkt i deknningen?

Av artiklene i utvalget er ingen utelukkende fredsjournalistiske eller krigsjournalistiske. Ifølge Galtung kan man ikke velge og vrake mellom fredsjournalistikktrekk. Det vil si at en artikkel ikke kan inneholde noen trekk fra krigsjournalistikkolonnen for å være fredsjournalistisk. Dette kan tyde på at modellen er for rigid. I tillegg er motsetningene mellom eksempelvis menneskeorientert og eliteorientert, samt sannhetsorientert og propagandaorientert, drøftet i de siste to delkapitlene av kapittel seks, ikke så tydelige som fredsjournalistikkmodellen tilsier. Slik understrekes inntrykket av at modellen kan være for rigid. Likevel kunne nyhetsdekningen av invasjonen av Ukraina hatt nytte av flere fredsjournalistikktrekk, som for eksempel å forklare årsakene til konflikten og inkludere flere perspektiver fra de sivile som krigen går utover, på begge sider. Slik tydeliggjøres det hvordan fredsjournalistikkteorien også har sine styrker.

I oppgavens teorikapittel forklarte jeg hva fredsjournalistikkdebatten går ut på og hvorfor fredsjournalistikktilnærmingen har blitt kritisert. Som en avslutning på diskusjonen om fredsjournalistikkteoriens relevans i deknningen av invasjonen i Ukraina vil jeg derfor oppsummere fredsjournalistikkdebatten med utgangspunkt i oppgavens analysemateriale. Kritikken om at fredsjournalistikk ikke er tilpasset dagens nyhetsproduksjon, gjør seg særlig gjeldende på to måter. På mange måter forutsetter en menneskeorientert dekning av kriger og konflikter at man har tilgang til konfliktområdet slik at man kan intervjuer sivile kilder. Med tanke på at nyhetsmediene har begrenset med tid og ressurser, er ikke dette alltid mulig. Det

er heller ikke formålstjenlig eller oppnåelig å forsøke å avdekke sannheter i alle konflikter, når nyhetsmedienes prioritet er informasjonsdeling. Nyhetsproduksjonen er derimot ikke et hinder for alle punktene i fredsjournalistikkmodellen. For eksempel vil det i mange tilfeller være mulig å inkludere årsaksforklaringer i nyhetsdekningen, enten i brødteksten eller i faktabokser. Årsaksforklaringer er med på å gjøre konflikten forståelig, som taler til fordel for fredsjournalistikkteorien. Spørsmålet om fredsjournalistikk er tilpasset dagens nyhetsproduksjon handler om hvorvidt det er mulig å inkludere slike tilnærminger i nyhetsdekningen, men sier ingenting om fredsjournalistikkens relevans i eller betydning. Fredsjournalistikktilnærmingen kritiseres også for å gå imot det journalistiske idealet om objektivitet og å tillegge journalistene en rolle som er for deltakende. Når det gjelder objektivitetsidealet, kan man trekke inn fremstillingene om Russland som produseres i analyse materialet. Det hadde for eksempel vært unaturlig dersom man ikke skulle bruke formuleringen «Russland invaderer Ukraina» når det er snakk om en stat som invaderer en annen, til tross for at betydningen av «Russland» kan implisere befolkningen. Videre er fremstillingen om Russland som verdensfiende heller ikke unaturlig, ettersom det internasjonale samfunnet offentlig har gått hardt ut mot invasjonen og Russland. Dersom nyhetsmediene skulle fremstilt det annerledes, eller fra et «russisk» perspektiv, for å være mer i tråd med fredsjournalistikkens prinsipper, kan det innvendes at det hadde gått på bekostning av objektiviteten – konflikten må tross alt dekkes så sannferdig som mulig. Likevel poengterer fredsjournalistikktilhengere at konflikten alltid har to sider, som må vektlegges i nyhetsmediene. Her viser min analyse enda en svakhet ved fredsjournalistikkmodellen som andre kritikere ikke nevner – den skiller ikke mellom angrepskriger og andre konflikter. I dette tilfellet innebærer svakheten ved modellen at utgangspunktet om å skildre begge siders interesser, årsaksforklaringer og lidelser vanskeliggjøres fordi det tydelig er én angripende side og én side krigen går hardest utover. Når det gjelder kritikken som omhandler at journalister får en for deltakende rolle, kan man trekke inn det løsningsorienterte idealet til fredsjournalistikken. Journalister er ikke fredsmeklere, og det kan ikke forventes at journalistene som dekker krigen Ukraina skal få ansvaret for å foreslå løsninger på konflikten. Galtung presiserer derimot selv hva som menes med at nyhetsdekning av kriger og konflikter burde være løsningsorientert, og sier at journalister ikke er fredsarbeidere, men burde gjøre fredsløsninger synlige i nyhetsdekningen.

Slik hadde publikum blitt presentert for ikke-voldelige responser på konflikten, som, selv om det ikke akkurat kan bidra til å de-eskalere konflikten, er selve kjernen i fredsjournalistikk.

7.2 I en større akademisk sammenheng

På grunn av oppgavens omfang og utvalg, kan ikke analysen tolkes som et entydig svar på hvordan norske nyhetsmedier fremstilte invasjonen av Ukraina i lys av fredsjournalistikkteorien. Oppgavens analysemateriale består av et begrenset utvalg – 24 artikler fra tre av de største avisene i Norge i løpet av den første uken etter invasjonen, og resultatene kan dermed ikke generaliseres til norske nyhetsmedier generelt. Oppgaven tar sikte på å analysere og drøfte fredsjournalistikktilnærmingen med utgangspunkt i et lite analysemateriale. Oppgaven har imidlertid noen sterke bidrag til det akademiske feltet nyhetsdekning av kriger og konflikter. Etersom jeg har utført en kvalitativ tekstanalyse, her kritisk diskursanalyse, gir analysen en dybdeforståelse av nyhetsdekningen av invasjonen i Ukraina i et fredsjournalistikkperspektiv. Analysen jeg har gjennomført understreker at det er mulig og fruktbart å anvende fredsjournalistikk i analyser av nyhetsdekning. Det finnes flere studier om fredsjournalistikk i norske nyhetsmedier, men per mai 2023 har jeg ikke funnet tilsvarende analyser som har nyhetsdekningen av krigen i Ukraina som analysemateriale. Dermed bidrar min oppgave med å tette et forskningshull i fredsjournalistikkfeltet, og den kan inngå som teoretisk bakgrunn i fremtidige prosjekter. Ved å anvende kritisk diskursanalyse som metode løfter oppgavens analyse blikket fra en ren tekstanalyse av nyhetstekster til samfunnsmessige fenomener, deriblant ideologiske drivkrefter i måten nyhetsmediene forholder seg til verden og reproducerer etablerte verdenssyn.

Forskning på nyhetsdekning av kriger og konflikter og fredsjournalistikk er likevel et omfattende forskningsfelt med mange muligheter for nye studier og teorier. Med utgangspunkt i fredsjournalistikkdebatten har jeg formulert tre spørsmål fra mitt arbeid som oppfordrer til videre forskning og dermed kan bidra til en helhetlig debatt.

- Er fredsjournalistikktilnærminger mulig i praksis?
- Er fredsjournalistikk aktuelt fra journalistenes perspektiv?
- Hva slags effekter på publikum har fredsjournalistikk versus krigsjournalistikk?

Der min oppgave analyserer fredsjournalistikk i allerede publisert nyhetsdekning, tar den ikke sikte på å undersøke om det er mulig å gjennomføre i praksis. Derfor vil analyser av muligheter for fredsjournalistikk i praksis adressere en av fredsjournalistikmodellens

svakheter, som går ut på at den ikke er tilpasset moderne nyhetsproduksjon. Slike analyser forutsetter at man undersøker produksjonsforhold i dagens journalistikk. Det andre spørsmålet fordrer undersøkelser fra journalistenes perspektiv. Kvalitative dybdeintervjuer med journalister som har erfaring med å dekke kriger og konflikter fra fronten kan bidra med verdifull innsikt fra institusjonen der fredsjournalistikktilnærminger er aktuelt eller ikke, samt forstå hva slags holdninger journalister har til hvordan de selv dekker kriger og konflikter og hvordan de burde dekkes. I forbindelse med nyhetsmedienes rolle i krigs- og konfliktsituasjoner, vil analyser av hva slags påvirkning fredsjournalistikk har på publikum kunne bidra til å enten styrke eller svekke fredsjournalistikkteoriens relevans. Dermed argumenterer jeg for nytten av flere resepsjonsstudier av fredsjournalistikk, tilsvarende den som ble gjennomført av Lynch og McGoldrick (2012) som undersøker inntrykk blant publikum i Filipinene og Australia etter å ha sett fredsjournalistikknyheter versus krigsjournalistikknyheter. Til sammen tydeliggjør oppfordringen til videre forskning at fredsjournalistikkfeltet er et interessant og aktuelt forskningstema som kan og bør undersøkes og utforskes fra flere innfallsvinkler og med ulike metoder.

7.3 Avsluttende refleksjoner

Som den diskursanalytiske tilnærmingen oppfordrer til, vil det alltid være hensiktsmessig å sette spørsmål ved nyhetsmedienes fremstillinger og undersøke hvordan nyheter kunne vært fremstilt annerledes. I tråd med fredsjournalistikkens prinsipper må det i den forbindelse understrekes hvor viktig det er for journalistene som dekker invasjonen å forstå konfliktens kompleksitet og utforske hvordan krigen ser ut fra begge sider i konflikten. For å kunne dekke kriger og konflikter på en tilstrekkelig måte må man tolke verden fra ulike synsvinkler. Når det gjelder nyhetsdekning av kriger og konflikter vil det alltid være en fordel å være bevisst på hva slags journalistikk man produserer, hva slags verdenssyn som blir reproduert i innholdet og hva slags effekter nyhetsdekningen kan ha.

I denne oppgaven har jeg illustrert og diskutert hvordan fredsjournalistikktilnærmingen ikke alltid er egnet i nyhetsdekning av kriger og konflikter. Det betyr imidlertid ikke at ideen om fredsjournalistikk burde forkastes helt, ettersom tilnærmingen inneholder flere solide punkter, deriblant å synliggjøre konfliktens årsaker og å skildre konfliktens påkjenninger blant hele sivilbefolkningen. Dersom dagens produksjonsforhold i nyhetsjournalistikk er en hindring for å kunne produsere journalistikk som undersøker flere sider av konflikten, gir en stemme til de stemmeløse og utforsker mulighetene for løsninger, uansett om man kaller det

fredsjournalistikk eller god journalistikk, kan det tolkes som et tegn på at produksjonsforholdene burde endres.

Uansett om man er tilhenger av fredsjournalistikk eller ikke, utgjør tilnærmingen en spennende teori som til enhver tid vil være høyaktuell. Det vil alltid pågå kriger og konflikter et sted i verden, og i et globalisert og digitalisert samfunn vil disse konfliktene ofte oppta mediebildet i land både i og utenfor konflikten. Samtidig blir medielandskapet stadig mer komplekst, med nye medieplattformer som både utfordrer og beriker mediens rolle som samfunnsinstitusjon. Mediedekning av kriger og konflikter vil derfor også være aktuelt for andre medier, ikke bare nyhetsmediene. Dermed styrkes betydningen av å lære om fredsjournalistikkteorien og innføre det som pensum i flere journalistikk- og medieutdanninger.

Referanseliste

Aftenposten (2022, 21. februar). *Aftenposten endrer fra Kiev til Kyiv*.

<https://www.aftenposten.no/verden/i/mrEA74/aftenposten-endrer-fra-kiev-til-kyiv>

Allern, S. (2002). «Makkverket» som ble en klassiker. *Norsk medietidsskrift*, 9(1), 97-104.

<https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2002-01-05>

Bell, M. (1997). TV news: how far should we go? *British journalism review*, 8(1), 7-16.

<https://doi.org/10.1177/095647489700800102>

Bergland, C. S. & Solberg, K. (2022, 2. mars). Historisk FN-avstemning: Fordømmer Russlands invasjon av Ukraina. *VG*.

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/pW5G7o/historisk-fn-avstemning-fordoemmer-russlands-invasjon-av-ukraina>

Bjørge, N. M., & Kalnes, Ø. (2021). Cultures of anarchy: Images of Russia in the narrative of Norwegian mainstream news media during the Ukraine crisis 2014. *Media, War & Conflict*, 14(2), 150–173. <https://doi.org/10.1177/1750635219864024>

Bjørnstad, N. T. & Stokkvik, M. (2022, 30. mars). Russiskfødt kvinne nektet helsehjelp i Moss – fikk beskjed om å se på TV. *VG*.

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/k6O9dL/russiskfoedt-kvinne-nektet-helsehjelp-i-moss-fikk-beskjed-om-aa-se-paa-tv>

Bhowmik, S., & Fisher, J. (2023). Framing the Israel-Palestine conflict 2021: Investigation of CNN's coverage from a peace journalism perspective. *Media, culture & society*.

<https://doi.org/10.1177/01634437231154766>

Bratic, V. (2010). Media effects during violent conflict: evaluating media contributions to peace building. I Seib, P. (Red.), *War and Conflict Communication: Critical Concepts in Media and Cultural Studies* (Volume 1) (s.138-155). Routledge.

Brurås, S. (2012). *Nyhetsvurderinger. På innsiden i fem redaksjoner*. Kristiansand: IJ-forlaget.

- Brurås, S. (2014). *Etikk for journalister* (5. utgave). Bergen: Fagbokforlaget
- Chilton, P. A. (2010). The role of language in human conflict: prolegomena to the investigation of language as a factor in conflict causation and resolution. I Seib, P. (Red.), *War and Conflict Communication: Critical Concepts in Media and Cultural Studies* (Volume 1) (s.51-67). Routledge.
- Chiluwa, I. (2022). Introduction: Media, Conflict, and Peace-Building. I Chiluwa, I. (Red.), *Discourse, Media, and Conflict: Examining War and Resolution in the News* (s.1-16). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781009064057.002
- Eide, E. (2009). Å sortere verden. Transnasjonal medieforståelse. I Eide, E. & Simonsen, A. H. (Red.), *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk* (s.13-34). IJ-forlaget.
- Eide, E. & Simonsen, A. H. (2009). *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk*. IJ-forlaget.
- Eide, E. & Simonsen, A. H. (2009). Forord. I Eide, E. & Simonsen, A. H. (Red.), *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk* (s.7-12). IJ-forlaget.
- Eisenräger, S. (2018, 26. november). 10 ting du må vite om konflikten om Asovhavet. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/7lzgEo/10-ting-du-maa-vite-om-konflikten-om-azovhavet>
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Edvard Arnold.
- Fairclough, N. (2001). *Language and Power* (2. utg.). Longman.
- Fairclough, N. (2003) *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language* (2.utg.). Longman.
- Flydal, E. F. (2022, 15. februar). Forsker om Russland: Dette avgjør om det blir krig. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/jan8gq/forsker-om-russland-dette-avgjoer-om-det-blir-krig>
- FN. (2022, 15. mars). *Russland*. <https://www.fn.no/Land/russland>

- FN. (2023a, 22. mars). *Palestina*. <https://www.fn.no/konflikter/palestina>
- FN. (2023b, 27. mars). *Ukraina*. <https://www.fn.no/konflikter/ukraina>
- Freedman, D., & Thussu, D. K. (2003). Introduction. I Freedman, D. & Thussu, D.K (Red.), *War and the media: Reporting conflict 24/7* (s.1-12). Sage.
- Galtung, J. (2002). Peace Journalism – A Challenge. I Kempf, W. & Loustarinen, H. (Red.), *Journalism and the New World Order* (2. utg.) (s.259-272). Nordicom.
- Galtung, J. (2015). Peace Journalism and Reporting on the United States. *The Brown journal of world affairs*, 22(1), 321-333.
- Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of peace research*, 2(1), 64-90. <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>
- Hackett, R. A. (2006). Is Peace Journalism Possible? Three Frameworks for Assessing Structure and Agency in News Media. *Conflict & communication online*, 5(2), 1-13.
- Hanitzsch, T. (2007). Situating peace journalism in journalism studies: A critical appraisal. *Conflict & communication online*, 6(2), 1-9.
- Holm-Hansen, J., Bukkvoll, T. & Paulsen, M. (2022, 18 august). Krim. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Krim>
- Honningsøy, K. H. (2014, 22. mars). Parlamentet har avsatt presidenten. *NRK*. <https://www.nrk.no/urix/parlamentet-har-avsatt-presidenten-1.11563148>
- Hornmoen, H., & Steensen, S. (2021). *Journalistikkens filosofi*. Universitetsforlaget.
- Husøy, E., Lode, S. C. & Elgaaen, V. (2022, 24 februar). Kreml: Utbryterne har bedt Russland om hjelp. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/1OzJ2l/kreml-utbryterne-har-bedt-russland-om-hjelp>
- Hågvar, Y. B. (2007). *Å forstå avisa: Innføring i praktisk presseanalyse*. Fagbokforlaget.
- Jowett, G., & O'Donnell, V. (1999). *Propaganda and persuasion* (3.utg). Sage.

- Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.
- Kelling, K. & Horvit, B. (2017). The viability of peace journalism in Western media environments. *Conflict & communication online*, 16(2), 1-13.
- Kempf, W. (2002). Conflict Coverage and Conflict Escalation. I Kempf, W. & Loustarinen, H. (Red.), *Journalism and the New World Order* (2. utg.) (s.59-72). Nordicom.
- Kempf, W. (2007). Peace journalism: A tightrope walk between advocacy journalism and constructive conflict coverage. *Conflict & communication online*, 6(2), 1-9.
- Kempf, W. & Loustarinen, H. (2002). Introduction. I Kempf, W. & Loustarinen, H. (Red.), *Journalism and the New World Order* (2. utg.) (s.7-13). Nordicom.
- Kempf, W. & Loustarinen, H. (2002). *Journalism and the New World Order* (2. utg.). Nordicom.
- Knudsen, O. F., Julsrud, O., Tvedt, K. A. & Trondal, J. (2022, 24. august). EU – Den europeiske union. I *Store norske leksikon*. [https://snl.no/EU - Den europeiske union](https://snl.no/EU_-_Den_europeiske_union)
- Kruse, J. E. (2019, 20. mai). Ukrainas nye president: Starter med å oppløse parlamentet. *NRK*. <https://www.nrk.no/urix/zelenskyj-tatt-i-ed-som-president-i-ukraina-1.14557024>
- Krøvel, R. (2009). Norge skaper seg en plass i verden. Journalistikken og fredsdiplomatiet. I Eide, E. & Simonsen, A. H. (Red.), *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk* (s.55-73). IJ-forlaget.
- Lichtenstein, D., Esau, K., Pavlova, L., Osipov, D., & Argylov, N. (2019). Framing the Ukraine crisis: A comparison between talk show debates in Russian and German television. *The international communication gazette*, 81(1), 66-88. <https://doi.org/10.1177/1748048518755209>
- Loustarinen, H. (2002). Propaganda Analysis. I Kempf, W. & Loustarinen, H. (Red.), *Journalism and the New World Order* (2. utg.) (s.17-38). Nordicom

- Loustarinen, H. & Ottosen, R. (2002). The Changing Role of the Media in Conflicts. I Kempf, W. & Loustarinen, H. (Red.), *Journalism and the New World Order* (2. utg.) (s.39-57). Nordicom.
- Loyn, D. (2007). Good journalism or peace journalism? *Conflict & communication online*, 6(2), 1-10.
- Lynch, J., & McGoldrick, A. (2005). *Peace journalism*. Hawthorn Press.
- Lynch, J., & McGoldrick, A. (2013). Responses to peace journalism. *Journalism (London, England)*, 14(8), 1041-1058. <https://doi.org/10.1177/1464884912464175>
- Lægland, M. (2022, 26. februar). Har jobbet sammen i 15 år – kan ikke diskutere krigen. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Rr2WyJ/har-jobbet-sammen-i-15-aar-kan-ikke-diskutere-krigen>
- Mediebedriftene. (2021, 15. september). *Mediehusenes lesertall: VG størst totalt – Aftenposten størst på papir*. <https://www.mediebedriftene.no/artikler/2021/mediehusenes-lesertall--vg-storst-totalt--aftenposten-storst-pa-papir/>
- Nohrstedt, S. A., & Ottosen, R. (2015). Peace journalism: A proposition for conceptual and methodological improvements. *Global Media and Communication*, 11(3), 219–235. <https://doi.org/10.1177/1742766515606289>
- Nohrstedt, S. A. & Ottosen, R. (2022). Obstacles for critical journalism in the security policy sector: Revisiting peace journalism. I Orgeret, K. (red.), *Insights on Peace and Conflict Reporting* (s.32-49). Taylor & Francis Group.
- Nygren, G., Glowacki, M., Hök, J., Kiria, I., Orlova, D., & Taradai, D. (2018). Journalism in the Crossfire: Media coverage of the war in Ukraine in 2014. *Journalism studies (London, England)*, 19(7), 1059-1078. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1251332>
- Orgeret, K. S. & Simonsen, A. H. (2009). «Vår mann» i verden. I Eide, E. & Simonsen, A.H. (Red.), *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk* (s.261-276). IJ-forlaget.

- Ottosen, R. (2009). Journalist ved fronten. I Eide, E. & Simonsen, A. H. (Red.). *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk* (s.75-91). IJ-forlaget.
- Ottosen, R. (2010). The war in Afghanistan and peace journalism in practice. *Media, war & conflict*, 3(3), 261-278. <https://doi.org/10.1177/1750635210378944>
- Ottosen, R. (2019). Norway's New(s) Wars: Syria in the Norwegian Mass Media. *Nordlit*, (42), 303–326. <https://doi.org/10.7557/13.5017>
- Peleg, S. (2007). In defense of peace journalism: A rejoinder. *Conflict & communication online*, 6(2), 1-9.
- Riisnæs, G. G., Christiansen, H., Henning, C. E., Aas, O. I., Saue, O. A., Lunde, A. L., Drabløs, Ø. T. & Stensland, M. (2022, 2. mars). Stort russisk angrep mot Ukraina. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/8Q1dJE/stort-russisk-angrep-mot-ukraina>
- Skjeggstad, H. (2019, 21. juli). Valg i Ukraina: Utradisjonell president med kontroversiell valgkamp. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/50y6O1/valg-i-ukraina-utradisjonell-president-med-kontroversiell-valgkamp>
- Skovholt, K. & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse: Ei innføring*. Cappelen Damm
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm.
- Stensønes, F. (2016). *Ukraina - En splittet nasjon- En analyse av norsk utenrikspolitikk og mediedekning etter konflikten i Ukraina* [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2412804>
- Stoa, V. W. (2021, .9 april). Annekteringen av Krim. *Folk og forsvar*. <https://folkogforsvar.no/annekteringen-av-krim/>
- Strøm, O. K. (2014, 3. mars). Analyse: Er dette starten på en ny kald krig? *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/E725a/analyse-er-dette-starten-paa-en-ny-kald-krig>

Strøm, O. K. (2022, 24. februar). Slik ses krigen fra Russland: – Det er Washington som har skylden. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/mrnmRq/slik-ses-krigen-fra-russland-det-er-washington-som-har-skylden>

the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (2023, 24. april). *Ukraine: civilian casualty update 24 April 2023*. <https://www.ohchr.org/en/news/2023/04/ukraine-civilian-casualty-update-24-april-2023>

Thuesen, N. P., Paulsen, M., Bukkvoll, T. & Bosoni, J. G. (2023, 7. mars). Ukraina. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Ukraina>

Østby, H., Helland, K., Knapskog, K., Larsen, L. O. & Moe, H. (2013). *Metodebok for mediefag* (4. utgave).

Vedlegg

1. Analyseguide

Formelle trekk ved artikkelen

Tittel

Lenke

Dato publisert & oppdatert

Journalist(er)

Sammendrag

«Knagg»/kategori i avisen

Fredsjournalistikk/krigsjournalistikk-trekk

1) Fred/konflikt-orientert

- Forklarer artikkelen konfliktens årsaker?
- Gir artikkelen en stemme til begge sidene i konflikten?
- Forstår konflikten som et problem som kan løses?
- Menneskeliggjøres personene på begge sider?
- Nevner artikkelen voldens usynlige effekter?

2) Sannhetsorientert

- Avdekker artikkelen sannheter på begge sider?

3) Menneskeorientert

- Skildrer artikkelen lidelser til alle i befolkningen eller fokuserer den på elitebefolkningen?
- Hvem kommer til orde? (Hvem er kildene?)

4) Løsningsorientert

- Vektlegger artikkelen på hvordan konflikten kan løses?
- Vektlegger artikkelen på hva som skjer etter konflikten?

Verbalspråklige virkemidler

- Agens og patiens
- Modalitet
- Antakelser/presupposisjoner

Billedspråklige virkemidler

- Modalitet/koding
- Visuelle posisjoneringer (vinkel + blick)
- (De)kontekstualisering
- Samspill med verbalteksten

2. Oversikt over analyse materialet

TITTEL	JOURNALIST(ER)	AVIS	DATO PUBLISERT	DATO OPPDATERT	KODE
Stort russisk angrep mot Ukraina	Gina Grieg Riisnæs, Hanne Christiansen, Henning Carl Ekroll, Odd Inge Aas, Ole Alexander Saue, Adriane Lilleskare Lunde, Øystein Tronsli Drabløs, Marianne Stensland	Aftenposten	24.02.2022	03.03.2022	A1
Dette betyr Ukraina-krigen for resten av Europa	Ingeborg Moe, Kjetil Hanssen, Gunnar Kagge	Aftenposten	25.02.2022	25.02.2022	A2
Russland bruker et massivt antall våpen mot Ukraina	Sveinung Berg Bentzrød	Aftenposten	26.02.2022	27.02.2022	A3
Den vanlige ukrainers krig	Øystein Tronsli Drabløs, Torkjell J. Trædal, Gunnar Thorenfeldt	Aftenposten	27.02.2022	01.03.2022	A4
Norge sender våpen til Ukraina	Maria T. Pettrém	Aftenposten	28.02.2022	28.02.2022	A5
En russisk militærkolonne vokser seg større og større utenfor	Øystein Tronsli Drabløs	Aftenposten	01.03.2022	02.03.2022	A6

Kyiv: –Russland tillater seg dette fordi de tror de har luftkontroll					
FNs generalforsamling fordømmer Russland. 141 land stemte for	Øystein Kløvstad Langberg	Aftenposten	02.03.2022	03.03.2022	A7
Dette har en ukes krig gjort med Ukraina	Trond J. Strøm, Morten Schwencke, Ole Alexander Saue, Øystein Tronsli Drabløs, Torgeir Strandberg	Aftenposten	03.02.2022	07.03.2022	A8
Ukraina invaderes: Tror flere hundre har dødd	Marie Røssland, Frode Andresen, Oda Ording, Julie Tran	Dagbladet	24.02.2022	24.02.2022	D1
Putins nikkedukker: – Tette bånd	Kaja Storrøsten, Madeleine Hatlo, Trym Mogen	Dagbladet	25.02.2022	25.02.2022	D2
Krigen i Ukraina: Putins tre problemer: –Farlig	Henrik Myhrvold Simonsen, Steinar Suvatne, Marthe Småkasin Lien, Victoria Løvik	Dagbladet	26.02.2022	26.02.2022	D3

Krigen i Ukraina: Hevder russerne har mobile krematorier	Stian Drake, Henrik Myhrvold Simonsen	Dagbladet	27.02.2022	27.02.2022	D4
Facebook: Slik prøver russerne å lure deg	Benedicte Wang (+NTB)	Dagbladet	28.02.2022	28.02.2022	D5
Krigen i Ukraina: –Verdens undergang er rett rundt hjørnet	Oda Ording, Maja Walberg Klev, Stian Drake	Dagbladet	01.03.2022	01.03.2022	D6
State of the union: –Putin mer isolert enn noensinne	Vegard Kristiansen Kvaale	Dagbladet	02.03.2022	02.03.2022	D7
Putins største frykt	Line Brustad	Dagbladet	03.02.2022	03.03.2022	D8
Russlands inntog i Ukraina fortsetter – harde kamper flere steder i Ukraina	Amund Bakke Foss, Kyrre Lien, Harald Henden (foto), Oline Birgitte Nave, Yasmin Sfrintzeris, Øystein David Johansen, Espen Moe Breivik, Nilas Johnsen, Vilde Elgaaen, Sindre Camilo Lode, Emma Fondenes Øvrebø, Kristoffer Solberg	VG	24.02.2022	25.02.2022	V1

Ukrainas president: – I natt vil de storme Kyiv	Amund Bakke Foss, Kyrre Lien, Harald Henden (foto), Espen Moe Breivik, Yasmin Sfrintzeris, Øystein David Johansen, Henrik Røyne, Christina Quist, Sindre Camilo Lode, Vilde Elgaaen, Jenny Lohne	VG	25.02.2022	26.02.2022	V2
Angst og livsfare i Kyiv: «Jeg kan ikke flykte, jeg vet ikke hvordan»	Amund Bakke Foss, Kyrre Lien, Harald Henden (foto)	VG	26.02.2022	26.02.2022	V3
Nå står kampen om Ukrainas byer	Mona Grivi Norman, Amund Bakke Foss, Kyrre Lien, Harald Henden	VG	27.02.2022	28.02.2022	V4
Norsk krigsekspert frykter at russerne vil legge Kyiv i ruiner	Sven Arne Buggeland	VG	28.02.2022	28.02.2022	V5
Tidligere CIA-direktør om Putin: «Ikke den kaldblodige og klarsynte	Kristoffer Solberg	VG	01.03.2022	02.03.2022	V6

diktatoren han var i 2008»					
Justisministeren om flyktninger fra Ukraina: – Vi skal sørge for varme og omsorg*	Kristoffer Solberg	VG	02.03.2022	02.03.2022	V7
Ordføreren i havnebyen Mariupol: –Vi blir ødelagt	Marthe Stoksvik, Oline Birgitte Nave	VG	03.03.2022	04.03.2022	V8